

ZDENĚK QUITT — PAVEL KUCHARSKÝ

LATINSKÁ MLUVNICE

STÁTNÍ
PEDAGOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ
PRAHA

DÍL I.
HLÁSKOSLOVÍ
A TVAROSLOVÍ

HLASKOSLOVÍ

ABECEDA

§ 1 Písmo přejali Římané od Řeků prostřednictvím Etrusků. Latinská abeceda měla, od 3. stol. před n. l., 23 písmen: **Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Tt, Uu (Vv), Xx, Yy, Zz.**

Znaky latinské abecedy vyslovujeme mimo malé výjimky jako v češtině. Naše abeceda je, kromě označování měkkých souhlásek a dlouhých samohlásek, latinská (latinka).

§ 2 Římané znali jen velká písmena (tzv. majuskule). Malá písmena (tzv. minuskule) vznikla až ve středověku. Velkých písmen se dnes v latině užívá na začátku vět, ve jménech vlastních a slovech od nich odvozených, tj. jménech přídavných a příslovcích: *Rōma*¹⁾ Řím, *Rōmānus* římský, *Latinē* (čti latýně) latinsky.

§ 3 Písmeno *G* bylo původně označováno písmenem **C**, jímž se vyjadřovalo i *K*. Zbytek starého pravopisu je ve zkratce osobního jména *C.* = *Gaius* (čti ga-ji-us).

§ 4 Naše *U* označovali Římané písmenem **V**, jímž se vyjadřovalo i polosamohláskové *v*. Dnes však *U* a *V* v písmu rozlišujeme.

§ 5 Písmenem **I** se označovala jak samohláska *i*, tak polosamohláska *j*. Rozlišení *i* a *j* v písmu není ani dnes a všude se píše *i*: *Iūlius* (čti júlíjus) Julius, *iūs* (čti jús) právo.

§ 6 **K** se zachovalo jen v několika slovech: *K.* = *Kal.* = *Kalendae* (čti kalendé) první den v měsíci, *Karthāgō* (ale i *Carthāgō*) město v severní Africe, *K.* = *Kaesō* (čti kézó) jméno osobní (*praenōmen*).

§ 7 **Y** a **Z** se vyskytují jen v řeckých slovech a do latinské abecedy se tato písmena dostala v 1. stol. před n. l. Např. *gymnasium* cvičiště, *zōna* pás.

§ 8 Písmena **X**, jímž se původně končila abeceda, se užívá v cizích slovech, např. *Xenophōn*, *Xerxēs*.

§ 9 Zvláštní písmeno *CH* v latinské abecedě nebylo. Proto slova začínající *ch* jsou ve slovníku uvedena pod *c*.

---

1) O dlouhých slabikách viz § 12.

ROZDĚLENÍ HLÁSEK

Hlásky se dělí na samohlásky (*vocālēs* — čti vokálés) a souhlásky § 10 (*cōnsonantēs* — čti kónsonantés).

1. Samohlásky jsou:
  - a) jednoduché: *a, e, i, o, u, y*,
  - b) složené (dvojhásky *diphthongi* (čti dyftongi):
ae, oe, au, eu (*ae* čti *é* otevřené, *oe* čti *é* zavřené).
2. Jednoduché samohlásky jsou buď krátké (˘), nebo dlouhé (—), např. *pāter* otec, *māter* matka.
3. Dvojhásky jsou vždy dlouhé.

VÝSLOVNOST

a přehled pravidel středoevropské výslovnosti

Na základě svědectví starých gramatiků, prepisů do řečtiny a ze středo- § 11 věké tradice lze poznat teoreticky základní pravidla latinské výslovnosti.

Tím, že se latina štěpila v románské jazyky, ztratila se klasická výslovnost. Proto si každý národ udržuje vlastní výslovnost latiny přizpůsobenou svému jazyku.

Pravidla naší výslovnosti jsou:

1. **i** na počátku slova před samohláskou a uvnitř slova mezi dvěma samohláskami se čte jako naše *j*: *Iuppiter* (čti *jupiter*) římský bůh, *maior* (čti *major*) větší.
2. **ae** a **oe** vyslovujeme jako *é*: *caedō* (čti *cédó*) porážím, zabívám, *poena* (čti *péna*) trest. Avšak *a + e*, *o + e* v některých slovech, jako jsou *āēr* vzduch, *poēta* básník, *coerceō* krotím (čti *á-ér*, *po-éta*, *ko-erceó*), se vyslovují odděleně; nejde tu o dvojhásku. (Někdy se označují rozlišovacím [diakritickým] znaménkem: *āēr*, *poēta*, *coērceō*.)
Vzdělaní Římané vyslovovali však *ae* i *oe* jako dvojhásku.
3. **c** vyslovujeme jako naše *c* jen před *e*, *i*, *y*, *ae*, *oe*, *eu*: *Cicerō* (čti *ciceró*) římský řečník, *Cyros* (čti *cýrus*) Kýros, perský král, *Caesar* (čti *cézar*) římský vojevůdce, *coepi* (čti *cépí*) začal jsem. V ostatních případech, tj. před *a*, *o*, *u*, před souhláskou a na konci slova, se čte jako *k*: *caput* (čti *kaput*) hlava, *locus* (čti *lokus*) místo, *credō* (čti *krédó*) věřím, *lāc* (čti *lák*) mléko.
Pozn. Římané vyslovovali každé *c* jako *k*. Četli tedy *Kikeró*, *vinkere*. Výslovnost *c* jako *c* pochází asi z 5. století n. l. V současné době převládá v Evropě snaha zavést původní výslovnost *s k*.
4. **di**, **ti**, **ni** vyslovujeme tvrdě, např. *dicō* (čti *dýkó*) říkám, *timeō* (čti *tymeó*) bojím se, *nihil* (čti *nyhil*) nic.

5. **ti** před samohláskou a dvojháskou *ae* vyslovujeme jako *ci*, např. *ōrātiō* (čti órációj) řeč, *iūstitiae* (čti jústycijé = gen. a dat. sg. od *iūstitia* [čti jústycija] spravedlnost).

Výjimky: **ti** před samohláskou se čte jako *ty*: a) ve slovech řeckých a cizích: *Miltiades* (čti miltyjadés) athénský vojevůdce, *Aegyptius* (čti égyptyjus) egyptský; b) po *s, t, x*: *bestia* (čti béstyja) zvíře, *Bruttii* (čti brutyjí), gen. od *Bruttium*, město v Itálii, *mixtiō* (čti mikstyjó) smíšenina; c) je-li *i* dlouhé: *tōtius* (čti tótýjus) celého, nebo přízvučné: *petierant* (čti petyjerant) (dřívě) žádali.

Pozn.: Římané četli všude *ti* (tj. ty). Naše výslovnost je z pozdní doby císařské. Také tato původní výslovnost se nyní rozšiřuje.

6. **s** mezi dvěma samohláskami se obvykle vyslovuje jako *z*: *rosa* (čti roza) růže, *ūsus* (čti úzus) užívání; totéž platí o *s* mezi souhláskou *n, l, r* a mezi samohláskou: *mēnsis* (čti ménzis) měsíc (v roce), *īnsula* (čti ínzuła) ostrov, *falsus* (čti falzus) lživý, nepravý, *ūniversus* (čti úniverzus) veškerý, celý. **ex** před samohláskou se obvykle čte jak *egz*: *exemplum* (čti egzemplum) příklad; podobně v *ex(s)ilium* vyhnanství slyšíme *egz-*.

Pozn. Římané vyslovovali zde *s* a *ks*.

7. **qu** a **ngu** zní jako *kv* a *ngv*: *agua* (čti akva) voda, *equus* (čti ekvus) kůň, *lingua* (čti lingva) jazyk, *sanguis* (čti sangvis) krev.
8. **su** před samohláskou téže slabiky se čte *sv*: *suādeō* (čti svá-de-ó) radím, *Suētōnius* (čti své-tó-nyjus) římský spisovatel; ale *suus* se vyslovuje *su-us* svůj, poněvadž každé *u* patří jiné slabice.
9. **ph** čteme jako *f*: *philosophia* (čti filozofija) filosofie.

Pozn. Římané četli *ph* jako *p + h*. (Jinak *h* znělo zcela slabě, nebo se vůbec nevyslovovalo.) Naše výslovnost je z doby císařské.

DĚLKA SLABIK

§ 12

1. Slabiky se dělí na dlouhé (—) a krátké (⊔), V latinských textech se délka slabik neoznačuje. Z praktických důvodů bývá v učebnicích označována jen dlouhá slabika.

2. Slabika je dlouhá:

- a) přirozeně (*syllaba nātūrā longa*), obsahuje-li dlouhou samohlásku nebo dvojháskou: *vīta* (čti víta) život, *dēscribō* (čti déskribó) popisují, *Caesar* (čti cézar), *aurum* zlato;
b) polohou (*syllaba positiōne longa*), jsou-li v ní za krátkou samohláskou aspoň dvě souhlásky nebo *x* (*x*, tj. *c + s*): *arma* zbraň, *hostis* nepřítel, *sex* šest; *bellum* válka.

Souhláska *qu* platí za jedinou souhlásku, souhláska *h* netvoří polohu: *aquārius* vodník, *anhēlus* udýchaný.

3. Výjimka: Je-li po krátké samohlásce skupina souhlásek — ražené čili němě *b, p, d, t, g, c, q* s plynou *l, r* (*mūta cum liquidā*), je v próze taková slabika pokládána

vždy za krátkou, u básníků za obojetnou (**syllaba anceps**), tj. za krátkou nebo za dlouhou: muliebris ženský, replēre naplnit. (Viz Přízvuk, § 13.)

4. Pozn. 1. Samohláska před jinou samohláskou je krátká: *via* cesta, *tūus* tvůj, *lēō* lev. Výjimka: Kmenové *i* v prezentačním systému slovesa *fiō* (stávám se) zůstává před samohláskou vždy dlouhé mimo infinitiv prezenta a konjunktiv imperfekta: *fiō*, *fiunt*, *fiam*, *fiēbam*, ale *fieri*, *fierem*.

Pozn. 2. Před *-ns*, *-nf-* je samohláska pravidelně dlouhá: *absēns* vzdálený, *cōnsul* konzul, *īnsula* ostrov, *īnfēlix* nešťastný.

Pozn. 3. Před *-nct-*, *-nx-* bývá samohláska dlouhá: *sānctus* svatý, *coniūnx* manžel(ka), *cīnxi* opáсал jsem.

Pozn. 4. Význam některých dvojic slov se liší jen délkou samohlásky: *concidō* padám — *concidō* pobízím; *dicō* zasvěcuji — *dicō* pravím; *ēducō* vychovávám — *ēducō* vyvádím; *fūgīt* prehá — *fūgīt* prchl; *hic* tento — *hic* zde; *lātus* bok — *lātus* široký; *lēgis* čteš — *lēgis* zákona (gen. sg.); *pārēs* stejní — *pārēs* jsi poslušen; *pōpulus* národ — *pōpulus* topol; *vēnit* přichází — *vēnit* přišel.

PŘÍZVUK

1. Latinská slova mají slabiky přízvučné a nepřízvučné.

§ 13

Přízvučná slabika se v písmě neoznačuje; je-li třeba, lze ji vyznačit obyčejně šikmou čárkou nad samohláskou:

dóminus pán

(*do-* slabika přízvučná, *-mi-* a *-nus* slabiky nepřízvučné).

(Odlišně od češtiny taková čárka neznamená délku!)

2. Pravidla o přízvuku jsou:

- a) Jednoslabičná slova mimo předložky a spojky mají vždy přízvuk:

páx mír *ad hóc* (*ad* předložka) k tomu

- b) Dvojslabičná slova mají vždy přízvuk na předposlední slabice:

púer hoch *páter* otec *sérvus* otrok *Róma* Řím

- c) Přízvuk [slov troj- a víceslabičných závisí na] délce předposlední slabiky (*syllaba paenultima*, odtud pravidlo *paenultimové*):

1. je-li předposlední slabika dlouhá (přirozeně nebo polohou), je přízvuk na ní:

amicus přítel *fēminārum* žen *magister* učitel *puēlla* dívka

2. je-li předposlední slabika krátká, je přízvuk na třetí slabice od konce:

fēmina žena *dóminus* pán *modéstia* skromnost

FONETICKÉ ZMĚNY

Ve všech jazycích je mnoho jevů hláskoslovných, jež mají značný vliv § 14 na výslovnost slov. Nejdůležitější z nich v latině jsou:

- A. Kontrakce (stahování) samohlásek: Dvě samohlásky stýkající se v témže slově se stahují v jednu dlouhou samohlásku: *nihil* > *nīl* nic; *mihī* > *mī* mně; *dīi* > *dī* bohové.

B. Zeslabování krátkých přízvučných samohlásek ve slovech složených s předponou:

1. Samohláska *-a-* ve jménech a slovesech se mění v *-i-* nebo v *-e-*: *capere* brát > *recipere* a *receptum* přijímat; *facere* dělat > *cōficere* a *cōnfectum* udělat; *barba* vous > *imberbis* bezvousý.
2. Samohlásky *-e-* a *-o-* se zeslabují v *-u-* v singuláru četných jmen třetí deklinace: *corpus* tělo, v gen. sing. *corporis*.
3. Diftongy *-ae-* a *-au-* se mění v *-i-* a *-u-*: *quaerere* hledat > *requirere* vyhledávat; *causa* příčina > *accūsāre* žalovat.
4. Samohláska *-e-* ve složeninách se zeslabuje v *-i-*; *tenēre* držet > *abstinēre* zdržovat se; *legere* sbírat > *ēligere* vybírat; *medius* střední > *dīmidius* poloviční.

C. Změny souhlásek.

1. Spodobování hlásek (asimilace). Je to ztotožnění blízkých zvuků způsobené podobou artikulace.
  - a) Zubné souhlásky (*d*, *t*) se snadno připodobňují následující souhlásce: *ad-ferō* > *afferō* přináším.
Před *-s-* se uvedené souhlásky jednak připodobňují, jednak mizí: *adsequor* > *assequor* dosahuji; *pot-sum* > *possum* mohu; *pietāt-s* > *pietās* zbožnost.
  - b) Snadno se také připodobňují *c*, *n*, *r* a retné *b*, *p*: *in-rumpō* > *irrupō* vtrhuji, *oferō* > *offerō* nabízím.
2. Rotacismus. Je to záměna *-s-* mezi samohláskami v *-r-*: *flōris* místo *flōsis* (gen. sg.) květu; *honōris* místo *honōsis* (gen. sg.) cti. (Slovo *rosa* růže je mediteránního [předitalického] původu, a proto zde změna *s* v *r* neprobíhá.)
3. Rozlišení dvou stejných hlásek v témž slově (disimilace): Nejčastěji je to disimilace *-b-* a *-r-*: *caelum* nebe — *caeruleus* nebeský, modrý jako nebe.

TVAROSLOVÍ

(NAUKA O SLOVĚ)

DRUHY SLOV

V latině rozeznáváme deset druhů slov:

§ 15

1. **Jméno podstatné** (*nōmen substantivum*)
2. **Jméno přídavné** (*nōmen adiectivum*)
3. **Zájmeno** (*prōnōmen*)
4. **Číslovka** (*numerāle*)
5. **Sloveso** (*verbum*)
6. **Příslovce** (*adverbium*)
7. **Předložka** (*praepositiō*)
8. **Spojka** (*coniunctiō*)
9. **Citoslovce** (*interiectiō*)
10. **Částice** (*particula*)

SLOVA OHEBNÁ A NEOHEBNÁ

1. Jména podstatná, přídavná, zájmena, některé číslovky a všechna slovesa § 16 mají schopnost tvořit z jednoho kmene různé tvary, tj. dají se buď skloňovat, nebo časovat. Jsou to slova ohebná. Připínání různých přípon ohýbacích k slovnímu kmeni nazývá se flexe (*flexiō* ohýbání). Ostatní druhy slov jsou slova neohebná, tj. tvarově se nemění.
2. U slov ohebných rozlišujeme: základ (zvaný též kořen), kmen a přípony ohýbací:
  - a) **Základ (kořen)** je pevná část, nejjednodušší prvek slova společný všem slovům příbuzného významu:

<i>serv-us</i>	<i>serv-a</i>	<i>serv-iō</i>
otrok	otrokyně	sloužit, otročit
	<i>civ-is</i>	<i>civ-itās</i>
	občan	obec

- b) **Kmen** je prvek společný všem tvarům téže flexe, tj. skloňování nebo časování. Je tvořen kmenotvornými příponami (prvky odvozovacími

zvanými sufixy) nebo kmenovými samohláskami připojovanými k základu:

<i>laud-ā-mus</i>	<i>laud-ā-s</i>	}	Kmen: <i>laudā-</i>
chválíme	chválíš		Kmenová samohláska: <i>ā</i>
<i>civ-itāt-is</i> (gen. sg.)		}	Kmen: <i>civitāt-</i>
obce			Sufix: <i>-itāt-</i>

Hláska, jíž se končí kmen, se nazývá kmenový znak.

c) **Přípony ohýbací** jsou části proměnlivé, jež se připojují ke kmeni a označují číslo a pád nebo osobu:

<i>fēminā-rum</i> (gen. pl.)	<i>fēminā-s</i> (akuz. pl.)
žen	ženy
<i>civitāt-e</i> (abl. sg.)	<i>vocā-mus</i> <i>vocā-s</i>
obcí	voláme voláš

Tyto přípony uvádějí slovo v logický vztah k ostatním členům věty.

3. Flexe je dvojí:

- jmenná, deklinace (*dēclīnātiō*), skloňování, při němž se ke kmenům jmenným přidávají přípony pádové;
- slovesná, konjugace (*coniugātiō*), časování, při němž se ke kmenům slovesným připínají přípony osobní.

4. Sufixů (kmenotvorných přípon) je mnoho; nejsou vždy jednoduché, často je několik přípon seskupeno v jeden slovní celek, např. *auc-tōr-itās* z *auc-* *tōr-* *itāt-* *s* vážnost, se základem *aug-*. Některé sufixy označují nástroje, jiné abstrakta apod. Mnohé sufixy zůstávají produktivní stále. U některých slov se kmen shoduje se základem, např. u subst. *dux* vůdce:

Kmen	Přípona	
<i>duc</i>	+ <i>s</i>	= <i>duc</i> + <i>s</i> = <i>dux</i>
<i>Duc-</i> je také základ.		

- Kmenová samohláska, jíž může být zakončen kmen, tvoří s příponou ohýbací **koncovku**: ve *fēmin-ā-rum* žen, *serv-ō-rum* otroků samohlásky *-ā-* a *-ō-* jsou kmenové samohlásky, *-rum* jsou přípony ohýbací a *-ārum*, *-ōrum* jsou koncovky. V *am-ā-tis* milujete *-ā-* je kmenová samohláska, *-tis* je přípona ohýbací a *-ātis* je koncovka.
- Často-splynula kmenová samohláska s příponou ohýbací, takže nelze již v koncovce tyto části slova dobře rozeznat: tak dativ pl. *-is* je koncovkou ve *fēminis* ženám (kmen *fēminā-*) stejně jako v *servis* otrokům (kmen *servo-*).¹⁾

Z praktických důvodů neuvádíme proto v naší mluvnici přípony pádové a osobní, nýbrž koncovky jednotlivých pádů, časů a způsobů, třebaže je patrné, že koncovky pádové, např. ve třetí deklinaci podstatných jmen, jsou vlastně příponami. Flexe jmenná se vyznačuje schopností rozlišovat rod, číslo a pád.

¹⁾ U této deklinace je kmenové *-o* krátké. (Viz § 20,4 pozn. 4.)

SUBSTANTIVA

(podstatná jména)

SKLOŇOVÁNÍ SUBSTANTIV

Podstatné jméno má:

§ 18

- a) **rod** (*genus*): mužský (*māsculīnum*), ženský (*fēmīnīnum*) nebo střední (*neutrum*).

Označujeme jej zkratkami: *m.*, *f.*, *n.*

- b) **číslo** (*numerus*): jednotné (*singulāris*) a množné (*plūrālis*).

Zbytky čísla dvojného, *duálu*, jsou: *duo* dva a *ambō* oba.

- c) šest **pádů** (*cāsūs*): 1. *nōminātīvus*, 2. *genītīvus*, 3. *datīvus*, 4. *accūsātīvus*, 5. *vocātīvus* a 6. *ablātīvus*.

Nominativ a vokativ se nazývají pády přímé (*cāsūs rēcti*), ostatní jsou nepřímé (*cāsūs oblīquī*).

Pád 1. až 5. odpovídá českým pádům, 6. pád, tj. ablativ, má význam českého lokálu i instrumentálu, tj. 6. a 7. pádu.

ROD PODSTATNÝCH JMEN

1. Je určen buď jejich významem (rod přirozený), nebo koncovkou v nom. a gen. sg. (rod gramatický). § 19
  2. Jména osob a zvířat mají většinou rod přirozený (mužský nebo ženský); jména věcí mají rod mužský, ženský nebo střední.
  3. Pravidla o rodu podle koncovek jsou uvedena u jednotlivých deklinací; pravidla podle významu jsou tato:
- A. Mužského rodu — **maskulina** — jsou:

1. Jména mužů, zaměstnání a hodností muže: *Cicerō* Cicero, *poēta* básník, *senātor* senátor.

2. Jména větrů¹⁾, řek, hor a měsíců: *Aquilō* Aquilo, severní vítr, *Tiberis* Tiber(a), *Séquana* Seina, *Vesuvius* Vesuv, *Iānuārius* leden. Výjimkou jsou jména těch řek, jež byla z předřímského nebo neřímského prostředí, rodu ženského: *Mātrōna* (franc. Marna), *Allia* (přítok Tiberu).
3. Jména národů nebo obyvatel: *Persae* Peršané, *Parisiī* Parisiové, kmen, po němž dostala svůj název Paříž z původního *Lūtētia Parisiōrum*, tj. Lutecia Parisiů, Pařížané = *Parisiēnsēs*.

B. Ženského rodu — feminina — jsou:

1. Jména žen, zaměstnání a hodností ženy: *Laelia* Lelie, *māter* matka, *rēgīna* královna.
2. Jména stromů a rostlin²⁾: *laurus* vavřík, *vītis* vinná réva, *pirus* hruška (strom).
3. Jména měst (většinou), zemí a většiny ostrovů: *Corinthus* Korint, *Aegyptus* Egypt, *Rhodus* Rhodos.

Pozn. Často rozhoduje o rodu jména města koncovka, např. *Delphī, ōrum m.* Delfy, *Leuctra, ōrum n.* Leuktra, město v Boiotii.

C. Středního rodu — neutra — jsou:

1. Jména písmen: *a longum* dlouhé *a*.
2. Zpodstatnělé neurčité způsoby (infinitivy): *vivere bonum est* žít je dobro; *errāre hūmānum est* chybovat je lidské.
3. Slova nesklonná: *fās* právo, *nefās* bezpráví, *nihil* nic.

Poznámka. V latině jsou i jména, jež mohou být obojrodá (*commūnia*), tj. současně rodu mužského i ženského: *civīs* občan, občanka, *sacerdōs* kněz, kněžka, *bōs* býk, kráva; jména zvířat mívají též různý tvar pro rod mužský a ženský: *ariēs, m.* beran, *ovīs, f.* ovce.

GENITIV A PĚT DEKLINACÍ

- § 20 1. V latině je pět deklinací, do nichž se rozdělují všechna podstatná jména. Každá z těchto deklinací je charakterizována koncovkou³⁾ genitivu singuláru.

¹⁾ Římané je pokládali za božstva mužského rodu.

²⁾ Římané je považovali za božstva ženského rodu.

³⁾ O koncovkách viz § 16. 5,6.

Tento genitiv je zakončen na:

-ae v 1. dekl.	-ī ve 2. dekl.	-is ve 3. dekl.	-ūs ve 4. dekl.	-ēī(cī) v 5. dekl.
--------------------------	--------------------------	---------------------------	---------------------------	------------------------------

2. Abychom mohli substantivum skloňovat, musíme znát:

- a) **Genitiv singuláru**, poněvadž ten umožňuje zařazení substantiva do příslušné deklinace. Nalezneme jej ve slovníku, kde se uvádí u každého substantiva za nominativem genitivní koncovka, např.

<i>servus, servī</i> , tedy	druhá deklinace,
<i>genus, generis</i> , tedy	třetí deklinace,
<i>manus, manūs</i> , tedy	čtvrtá deklinace.

- b) **Základ (kořen)**¹⁾, poněvadž k němu se připojují koncovky různých pádů. Mechanickou pomůckou pro to je tento postup:

Dostaneme jej, odtrhneme-li koncovku genitivu singuláru, např.

genitiv	<i>ros -ae</i> ,	základ <i>ros-</i> ,
genitiv	<i>cīv -is</i> ,	základ <i>cīv-</i> .

3. **Kmeny**²⁾ jednotlivých deklinací jsou

u	I.	-ā	(<i>fēminā-</i>),
	II.	-o	(<i>servo-, verbo-</i>),
	III.	souhláskový	(<i>victōr-, nōmin-</i>).
	nebo	-i	(<i>cīvi-, mari-</i>),
	IV.	-u	(<i>curru-, cornu-</i>),
	V.	-ē	(<i>dīē-, rē-</i>).

4. **Kmen podstatného jména** dostaneme, odepneme-li u 1., 2., a 5. deklinace v genitivu pl. příponu³⁾ *-rum*, u 3. a 4. *-um*, např. *fēminā-rum* (*-ā* kmen)⁴⁾, *rēg-um* (kmen souhláskový), *exercitū-um* (*-u* kmen).

5. U souhláskových kmenů III. deklinace kmen splývá se základem: *lēg-, carmin-*.

¹⁾ O základu (kořeni) viz § 16,2a

²⁾ O kmeni viz § 16,2b

³⁾ O příponě viz § 16,2c.

⁴⁾ U II. deklinace je však kmenová samohláska krátká.

		I.	II.	III.	IV.	V.
Sing.	Nom.	a	us, er, um	různá	us, ū	ēs
	Gen.	ae	ī	is	ūs	ēī (eī)
	Dat.	ae	ō	i	uī (ū), ū	ēī (eī)
	Ak.	am	um	em (im)	um, ū	em
	Abl.	ā	ō	e (ī)	ū	ē
Plur.	Nom.	ae	ī, a	ēs, a (ia)	ūs, ua	ēs
	Gen.	ārum	ōrum	um (ium)	uum	ērum
	Dat.	īs	īs	ibus	ibus (ubus)	ēbus
	Ak.	ās	ōs, a	ēs (īs), a (ia)	ūs, ua	ēs
	Abl.	īs	īs	ibus	ibus (ubus)	ēbus

VŠEOBECNÁ PRAVIDLA

- § 22
1. Vokativ se vždy rovná nominativu; jen u podstatných jmen na *-us* ve II. dekl. sg. má koncovku *-e*. (Srov. *domine* pane)
  2. Všechna neutra mají v nom., akuz. a vok. téhož čísla stejný tvar.
  3. Všechna neutra v nom., akuz. a vok. plurálu končí se na *-a* (*-a, -ia, ua*). (Srov. *nōmina* jména)
  4. Ablativ plur. všech deklinací se rovná dativu plur.

§ 23

První deklinace

Kmen *-ā*. Gen. sg. *-ae*

1. Vzor: *fēmina* žena, kmen *fēminā-*

	Singulár	Plurál
Nom.	fēmin -a	fēmin -ae
Gen.	fēmin -ae	fēmin -ārum
Dat.	fēmin -ae	fēmin -īs
Ak.	fēmin -am	fēmin -ās
Abl.	fēmin -ā	fēmin -īs

2. Substantiva I. deklinace mají genitiv singuláru zakončen na *-ae* a nominativ singuláru na *-a*.

Jsou většinou rodu **ženského**. **Mužského** rodu jsou jména bytostí mužských, zejména označují-li určitá zaměstnání a komposita, j. *scriba* písař, *collēga* druh v úřadě, *agricola* rolník, též jména národů a většiny řek (viz § 19A).

ZVLÁŠTNOSTI PÁDOVÉ

V klasické době se někdy vyskytují zastaralé tvary:

§ 24

1. **Genitiv sing.** u básníků na *-āi*:

terr -āi místo *terr -ae* země

2. **Genitiv sing.** i v próze ve výrazech:

pater nebo *māter famili -ās* místo *famili-ae*

hospodář nebo hospodyně; ale mimo ustálenou právní terminologii se vyskytují i tvary *pater familiae*, *māter familiae*.

3. **Genitiv plur.** u básníků na *-um*:

agricol -um místo *agricol-ārum* rolníků

4. **Dativ a ablativ plur.** na *-ābus*, zejména, jde-li o rozlišení od maskulin, ve výrazech (pro přesnou citaci právnickou):

<i>dīs deābusque</i>	bohům a bohyním
<i>filiīs filiābusque</i>	synům a dcerám

DALŠÍ ZVLÁŠTNOSTI

1. U jmen měst a malých ostrovů, tj. takových, jejichž jméno bylo často totožné se jménem hlavního města, starý **lokativ**, jímž se označovalo místo na otázku „kde“, podobá se genitivu sing., např. § 25

<i>sumus Rōmae</i>	<i>Ithacae</i>	<i>Corcýrae</i>
jsme v Římě	na Ithace	na Korkyře

2. Některá substantiva, zejména abstraktní, se vyskytují jen v **singuláru**:

<i>sapientia, ae f.</i>	<i>iūstitia, ae f.</i>
moudrost	spravedlnost

3. Jiných se zase užívá jen v **plurálu**:

	<i>divitiae, ārum f.</i>	bohatství	
<i>īnsidiae</i>	<i>angustiae</i>	<i>minae</i>	<i>tenebrae</i>
úklady	průsmyk	hrozba, -y	temnota, -y

Athēnae, ārum f.

Athény

Kalendae, ārum f.

Kalendy (1. den v měsíci)

Cannae, ārum f.

Kanny

Nōnae, ārum f.

Nony (5. nebo 7. den v měsíci)

4. Některá substantiva mají v plurálu **jiný význam** než v singuláru:

aqua, ae f. voda

v **pl.** léčivé vody (lázně);

povodeň

fortūna, ae f. náhoda, štěstí

v **pl.** statky, majetek

Pozn. *Pecūnia, ae f.* peníze (*magna pecūnia* mnoho peněz) má **pl.** *pecūniae* ve významu peněžní částky.

cōpia, ae f. hojnost, zásoba

v **pl.** vojenské sbory

littera, ae f. písmeno

v **pl.** písmena, dopis, vědy

§ 26

Druhá deklinace

Kmen -o. Gen. sg. -ī

1. Vzory a) pro maskulina: **servus** otrok, sluha; **puer** hoch (**ager** pole)

kmeny: *servo-*, *puero-*, *agro-*;

b) pro neutra: **verbum** slovo

kmen: *verbo-*.

	Singulár		Plurál	
Nom.	serv-us	verb-um	serv-ī	verb-a
Gen.	serv-ī	verb-ī	serv-ōrum	verb-ōrum
Dat.	serv-ō	verb-ō	serv-īs	verb-īs
Ak.	serv-um	verb-um	serv-ōs	verb-a
Ābl.	serv-ō	verb-ō	serv-īs	verb-īs

	Singulár		Plurál	
Nom.	puer	ager	puer-ī	agr-ī
Gen.	puer-ī	agr-ī	puer-ōrum	agr-ōrum
Dat.	puer-ō	agr-ō	puer-īs	agr-īs
Ak.	puer-um	agr-um	puer-ōs	agr-ōs
Ābl.	puer-ō	agr-ō	puer-īs	agr-īs

2. Substantiva II. deklinace mají genitiv singuláru zakončen na -ī a nominativ singuláru na -us (původně -os), -er (-ir), -um.

3. Podstatná jména zakončená na *-us* jsou zpravidla rodu **mužského**. **Ženského** rodu jsou jména stromů, zemí, většiny měst a ostrovů (viz § 19B); mimoto *humus*, *ī* půda, prst. **Středního** rodu je *vulgus*, *ī* lid.
4. Jména na *-er* (a také *vir* muž) jsou rodu mužského. Většina z nich má pohyblivé *-e-*, vypouští je ve všech pádech mimo nom. a vok. sg. (vzor *ager*); některá si *-e-* podržují (vzor *puer*).
5. Vokativ sg. u subst. podle vzoru *servus* má koncovku *-e-*, jinde se rovná nominativu sg. (viz § 22,1).

ZVLÁŠTNOSTI PÁDOVÉ

1. V klasické době se někdy vyskytuje zastaralý tvar v **gen. plur.** na **-um** § 27 místo *-orum*, a to:
  - a) U básníků: *de-um* bohů ve spojení: *pater deum hominumque* otec bohů a lidí, *Dana-um* Danaů, tj. Řeků, *vir-um* mužů.
  - b) I v próze u jmen označujících peníze, míry a váhy: *sesterti-um* (2 1/2 assu), *modi-um* (10 1/2 l), *talent-um* (26 kg); nebo i *liber-um* dětí.
  - c) U jmen úředníků složených s *-vir*: *decemvir-um*, *triumvir-um*, *duumvir-um*; podobně *praefectus soci-um* velitel spojenců, *praefectus fabr-um* velitel vojenského technického sboru.
2. Zastaralé tvary bývají také v **nominativu sing.**, zejména u básníků, a to na **-os** (*m.*) nebo **-om** (*n.*), a **akuzativu sing.** na **-om** (*m., n.*): *domin-os* pán, *domin-om* pána, *dōn-om* dar.
3. **Deus** bůh má vok. sg. *deus*. V plurálu vedle *deī*, *deīs* nebo *diī*, *diīs* je častěji *dī*, *dīs*.
4. Ve **vokativu sg.** vlastní jména na **-ius** (původem římská) mají koncovku **-ī**: *Vergilius* — *Vergilī*, *Pompēius*. — *Pompēī*. Podobně **filius** syn a **meus** můj má *mī filiī* můj synu.
5. V **genitivu sg.** mají maskulina na **-ius** a neutra v **-ium** místo **-ii** často **-ī**: *Horātius* — *Horātī*, *cōnsilium* rada — *cōnsilī*, *imperium* vláda, moc — *imperī*.
6. **Lokativ** na **-ī** (viz § 25,1) je zachován u jmen měst a malých ostrovů (*Corinthī* v Korintě, *Tarentī* v Tarentu, *Dēlī* na Délu) a u substantiva *humus*, *ī f.* (!) země, půda (*humī* na zemi). Podst. jméno *vesper*, *erī m.* večer má na otázku „kdy“? *vesperī* i *vespere* (na)večer.
7. **Vulgus**, *ī* lid, dav je **neutrum**, užívá se ho jen v singuláru a má čtyři pády, tj. nom., akuz. a vok., na **-us** a abl. na **-ō**.
8. **Iūgerum**, *ī n.* jitra půdy, tj. asi 25 arů, se v plurálu skloňuje podle III. deklinace: nom., ak. a vok. *iūgera*, gen. *iūgerum*, dat. *iūgeribus*.

9. Ve II. deklinaci je několik substantiv, jichž se užívá jen v plurálu:

liberī, ōrum m. děti

posterī, ōrum m. potomci

arma, ōrum n. zbraň, zbroj

castra, ōrum n. tábor

spolia, ōrum n. kořist (oděnění)

Delphī, ōrum m. Delfy

Pergama, ōrum n. Pergamon,
trojský hrad, Trója

10. Některá substantiva mají v plurálu jiný význam než v singuláru:

hortus, ī m. zahrada,

lūdus, ī m. hra, škola,

v pl. sady

v pl. veřejné hry

auxilium, ī n. pomoc,

impedimentum, ī n. překážka

v pl. pomocná vojska

v pl. zavazadla

rōstrum, ī n. zobák,

v pl. řečniště (na fóru)

11. Různorodá: **Locus, ī m.** místo, v pl. *locī (m.)* místa v knihách, *loca (n.)* místa na zemi, v krajinách; **frēnum, ī, n.** uzda, pl. *frēnī (m.)* otěže; **iocus, ī m.** žert, pl. *iocī, ōrum m.* i *ioca, ōrum n.*; **Tartarus, ī m.** část podsvětí, peklo, v pl. *Tartara*.

§ 28

Třetí deklinace

Kmen: souhláska nebo *-i*. Gen. sg.: **-is**

1. Substantiva této deklinace mají genitiv singuláru zakončen na **-is**, ale v nominativu singuláru mají **různé koncovky**, např. *-or, -is, -ō, -es, -er, -men, -us*.
2. Jejich kmen je zakončen souhláskou nebo samohláskou *-i*. Dostaneme jej, oddělíme-li v gen. pl. příponu *-um*:
victōr-um vítězů, kmen *victōr-*
cīvi-um občanů, kmen *cīvi-*
3. Rozdíly ve skloňování, jež byly původně u uvedených dvou skupin, se vlivem analogie velmi vyrovnaly. Pádové koncovky u souhláskových kmenů III. deklinace, uvedené v § 21, jsou vlastně příponami.
4. Substantiva s kmeny souhláskovými mají většinou v gen. sg. o slabiku více než v nom. sg.; nazývají se proto **nestejnoslabičná** (*imparisyllaba*)

a mají v abl. sg. koncovku *-e*, v gen. pl. *-um* a v nom., ak. a vok. pl. neuter *-a*:

<i>nōmen</i>	<i>nōmine</i>	<i>nōminum</i>	<i>nōmina</i>
jméno	jménem	jmen	jména

5. Substantiva s kmeny samohláskovými (*-i* kmeny) mají v gen. sg. stejný počet slabik jako v nom. sg., nazývají se proto **stejnoslabičná** (*parisyllaba*) a mají v abl. sg. u mask. a fem. *-e*, u neuter *-ī*, v gen. pl. všech rodů *-ium* a v nom., ak. a vok. pl. neuter *-ia*:

<i>mare</i>	<i>marī</i>	<i>marium</i>	<i>maria</i>
moře	mořem	moří	moře

Pozn. Genitiv pl. na *-ium* mají také substantiva typu **urbs** (*pars*), jež jsou svým původem *-i* kmeny (nom. sg. byl *urbis*, gen. *urbis*). Jsou zakončena na *-s* nebo *-x* a jejich základ končí aspoň na dvě souhlásky:

urbs, urb-is f. město, základ *urb-*, gen. pl. *urb-ium*
arx, arc-is f. hrad, základ *arc-*, gen. pl. *arc-ium*

6. Podstatná jména této deklinace jsou rodu **mužského, ženského i středního**. Gramatický rod se poznává většinou podle zakončení v nom. a gen. sg.

A. I. SKUPINA

Kmeny souhláskové

§ 29

(*Imparisyllaba*; gen. pl. *-um*)

1. Vzory: **victor** vítěz a **nōmen** jméno

	Maskulina nebo feminina		Neutra	
	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
Nom.	victor	victōr-ēs	nōmen	nōmin-a
Gen.	victōr-is	victōr-um	nōmin-is	nōmin-um
Dat.	victōr-ī	victōr-ibus	nōmin-ī	nōmin-ibus
Ak.	victōr-em	victōr-ēs	nōmen	nōmin-a
Abl.	victōr-e	victōr-ibus	nōmin-e	nōmin-ibus

2. Třebaže u substantiv této deklinace s kmenem souhláskovým je třeba se učit rodu zároveň se jménem, obecně lze říci o něm toto:

- a) **Mužského** rodu jsou většinou podstatná jména zakončena
v nom. sg.	na:	<u> -ō </u>	<u> -ōs, -or </u>	<u> -er, -is </u>	<u> -es -l</u>
v gen. sg.		<u>-ōnis, -inis</u>	<u> -ōris </u>	<u>-eris, -ris</u>	<u>-itis -lis</u>

Příklady:	<i>homō, inis</i>	<i>mōs, mōris</i>	<i>timor, ōris</i>
	člověk	mrav	strach
	<i>carcer, eris</i>	<i>pulvis, eris</i>	<i>mīles, itis</i>
	vězení	prach	voják
	<i>sōl, sōlis</i>	<i>sāl, salis</i>	
	slunce	sůl	

Feminina a neutra na -or jsou:

<i>arbor, oris f.</i>	<i>soror, ōris f.</i>	<i>uxor, ōris f.</i>
strom	sestra	manželka
<i>cor, cordis n.</i>	<i>marmor, oris n.</i>	<i>aequor, oris n.</i>
srdce	mramor	mořská hladina

b) **Ženského** rodu jsou většinou podstatná jména zakončená

v nom. sg.	na:	<u>-s</u>	<u>-x</u>	a na	<u>-dō</u>	<u>-gō</u>	<u>-iō</u>
v gen. sg.		<u>-pis, -bis, -tis, -dis</u>	<u>-cis, -gis</u>		<u>-dinis</u>	<u>-ginis</u>	<u>-iōnis</u>

Příklady:

<i>stirps, pis</i>	<i>plēbs, bis</i>	<i>aestās, tis</i>
kmen, rod	lid	léto
<i>fraus, dis</i>	<i>pāx, cis</i>	<i>lēx, gis</i>
lest	mír	zákon
<i>fortitūdō, dinis</i>	<i>imāgō, ginis</i>	<i>ōrātiō, iōnis</i>
statečnost	obraz	řeč

Maskulina jsou:

	<i>ordō, inis</i>	<i>pēs, pedis</i>	
	řada, stav	noha	
<i>dēns, dentis</i>	<i>fōns, fontis</i>	<i>mōns, montis</i>	<i>pōns, pontis</i>
zub	pramen	hora	most

c) **Středního** rodu jsou většinou podstatná jména zakončená

v nom. sg.	na:	<u>-men</u>	<u>-ur</u>	<u>-us</u>	<u>-ūs</u>
v gen. sg.		<u>-minis</u>	<u>-oris, -uris</u>	<u>-oris, -eris</u>	<u>-ūris</u>

Příklady:

<i>carmen, minis</i>	<i>rōbur, oris</i>	<i>fulgur, uris</i>
báseň, píseň	síla, jádro vojska	blesk
<i>tempus, oris</i>	<i>onus, eris</i>	<i>iūs, iūris</i>
čas	břímě	právo

K tomu ještě např.:

<i>caput, capitis</i>	<i>lāc, lactis</i>	<i>mel, mellis</i>
hlava	mléko	med
<i>os, ossis (g. pl. ossium)</i>	<i>ōs, ōris</i>	<i>iter, itineris</i>
kost	ústa	pochod, chůze

B. II. SKUPINA

Kmeny samohláskové
(-i kmeny)

§ 30

(*Parisyllaba*; gen. pl. -ium)

1. Vzory: **cīvis** občan a **mare** moře

	Maskulina a feminina		Neutra	
	Sg.	Pl.	Sg.	Pl.
Nom.	cīv- is	cīv- ēs	mar- e	mar- ia
Gen.	cīv- is	cīv- ium	mar- is	mar- ium
Dat.	cīv- ī	cīv- ibus	mar- ī	mar- ibus
Ak.	cīv- em	cīv- ēs	mar- e	mar- ia
Abl.	cīv- e	cīv- ibus	mar- ī	mar- ibus

2. O rodu substantiv této skupiny lze říci toto:

a) Podle vzoru **cīvis** skloňují se podstatná jména zakončená

v nom. sg.   na: $\frac{-ēs, -is}{-is}$; jsou rodu převážně **ženského**
v gen. sg.

Příklady:

<i>clādēs, is f.</i>	<i>nāvis, is f.</i>	<i>avis, is f.</i>
porážka	loď	pták

Mužského rodu jsou např.

<i>amnis, is</i>	<i>ignis, is</i>	<i>pānis, is</i>	<i>collis, is</i>	<i>fascis, is</i>
řeka	ohně	chléb	pahorek	svazek
<i>mēnsis, is</i>	<i>orbis, is</i>	<i>piscis, is</i>		
měsíc (doba)	kruh	ryba		

b) Podle vzoru **mare** skloňují se podstatná jména, jež jsou zakončena

v nom. sg.   na: $\frac{-e}{-is} \frac{-al}{-ālis} \frac{-ar}{āris}$; jsou rodu **středního**.
v gen. sg.

Příklady:

<i>ovile, is</i>	<i>animal, ālis</i>	<i>exemplar, āris</i>
ovčinec	živočich	vzor, příklad

Pozn. 1. Jména na *-al* a *-ar* byla původně zakončena v nom. sg. na *-e*, jež odpadlo; proto je řadíme k substantivům stejnoslabičným.

Pozn. 2. Pádové přípony splynuly v některých pádech s kmenovým *-i*, jako v gen. sg. *cīvis*; jinde se shodují s koncovkami substantiv kmenů souhláskových, jako v abl. sg. *cīve*.

Pozn. 3. Genitiv pl. na *-ium* mají také substantiva typu *urbs* nebo *arx* (gen. pl. *urbium, arcium*, viz § 28,5, Pozn.)

u substantiv s kmenem souhláskovým a samohláskovým

- § 31 1. Několik maskulin a feminin první skupiny jednoslabičných má většinou **genitiv plurálu** na **-ium**:

mūs, mūrīs m. myš

gen. pl. *mūr-ium*

Podobně *līs, lītīs f.* spor, *dōs, dōtīs f.* věno, *nix, nivīs f.* sníh, pl. sněhové závěje.

2. Někteřá substantiva mají **genitiv pl.** na **-um** nebo **-ium**:

cīvitās, ātīs f. obec — *cīvitāt-um* nebo *-ium*

fraus, dis f. podvod — *fraud-um* nebo *-ium*

Penātēs, m. domácí bůžkové — *Penāt-um* nebo *-ium*

optimātēs, m. šlechtici — *optimāt-um* nebo *-ium*

Quirītēs, m. Quiritové, — *Quirīt-um* nebo *-ium*

Římané

3. Substantivum **parēns, entīs m., f.** otec, matka, v pl. *parentēs* rodiče má gen. pl. obvykle na **-um**: *parent-um*.
4. Několik maskulin a feminin druhé skupiny má genitiv plurálu na **-um**:

Jsou to zejména:

pater, trīs m. otec gen. pl. *patr-um*

māter, trīs f. matka gen. pl. *mātr-um*

frāter, trīs m. bratr gen. pl. *frātr-um*

senex, nīs m. stařec gen. pl. *sen-um*

iuvenis, is m. mladík gen. pl. *iuven-um*

canis, is m. pes gen. pl. *can-um*

vātēs, is m. věštec gen. pl. *vāt-um*

5. V **akuz. sg. -im**, v **abl. sg. -ī** a v **gen. pl. -ium** mají stejnoslabičná:

a) jména měst a řek zakončená na **-is**, např. *Neāpolis, is f.* Neapol, *Tiberis, is m.* Tiber, *Albis, is m.* Labe;

b) obecná jména, např. *puppīs, is f.* záď lodní, *sītīs, is f.* žízeň, *febris, is f.* horečka, *secūris, is f.* sekera, *turris, is f.* věž.

Pozn. 1. 1. **Vis, f.** síla, násilí má v **sing.** jen akuz. *vīm* a abl. *vī*. **Plurál** je pravidelný: nom., ak., vok. *virēs*, gen. *virium*, dat., abl. *viribus*.

Pozn. 2. **Nāvis, f.** loď má abl. sg. *nāve* i *nāvī*; **ignis, m.** oheň má abl. sg. *igne* i *ignī*. V ustálených rčeních se užívá starších tvarů na *i*: Toto vždy ve spojení *ferrō ignīque vastāre* pustošit mečem a ohněm; *aquā et ignī alicui interdīcere* vyhostit někoho ze země (vl. zakázat někomu užívání vody a ohně).

6. V **akuzativu pl.** m. a f. *-i* kmenů je někdy vedle *-ēs* starší koncovka **-is** (dlouhé *i*!):
civīs, arcīs, artīs vedle *civēs, arcēs, artēs*.
7. **Lokativ** na **-ī** je zachován u podstatného jména **rūs, rūris n.** venkov:
sumus rūri jsme na venkově.¹⁾

ZVLÁŠTNÍ TVARY

8. 1. **Bōs, bovis m., f.** vůl, kráva tvoří pravidelně všechny pády z genitivního základu *bov-*, mimo:
 gen. pl. *boum*, dat. a abl. pl. *bōbus* nebo *būbus*.
2. **Iuppiter**, gen. *Iovis*, dat. *Iovi*, ak. *Iovem*, vok. = nom., abl. *Iove* nejvyšší bůh.
3. **Vās, vāsīs n.** nádoba má **pl. podle II. dekl.:** nom., ak., vok. *vāsa*, gen. *vāsōrum*, dat., abl. *vāsīs*.

Pozn. Tak i neutra řeckého původu na **-ma**, gen. **-matis** mají gen., dat. a abl. pl. podle II. deklinace:

poēma- matis n. báseň, gen. pl. *poēmat-ōrum*, dat., abl. pl. *poēmat-īs*.

9. Některá jména se vyskytují výhradně **v plurálu**, jako
Mānēs, ium m. Mánové, duše zemřelých, *moenia, ium n.* hradby; jiná, převážně a častěji v plurálu, jako
frūgēs, um f. plodiny, úroda   *verbera, um n.* rány (bičem)
precēs, um f. prosba, prosby   *viscera, um n.* vnitřnosti, útroby
cervicēs, um f. šíje, krk

10. Jiná podst. jména mají v **plurálu jiný význam** než v singuláru: (*ops f.*).
 gen. *opis*, ak. *opem*, abl. *ope* síla, pomoc, v **pl. opēs, opum, opibus** moc vojenská, bohatství, prostředky
fīnis, is m. konec, hranice, v **pl. území**,
aedēs, is f. chrám, v **pl. dům**,
pars, partis f. díl, část, v **pl. části**, ale i úloha, politická strana.

Čtvrtá deklinace

Kmen: *-u*. Gen. sg. *-ūs*

1. Vzory: a) pro maskulina a feminina:
currus vůz, kmen *curru-*;
 b) pro neutra: **cornū** roh, kmen *cornu-*.

§ 32

¹⁾ *Rūre* z venkova, *rūs* na venkov.

- b) z jiných: *tribubus* (*tribus*, *ūs f.* okres), *artubus* (*artus*, *ūs m.* úd).
 Podstatné jméno **portus**, *ūs m.* přístav má častěji *portibus* než *portubus*.
3. Některá substantiva se vyskytují jen v **ablativu sg.**:

nātū rodem, věkem

<i>maior</i> nebo <i>minor nātū</i>	<i>māximus</i> nebo <i>minimus nātū</i>
starší nebo mladší	nejstarší nebo nejmladší
<i>iussū</i> na rozkaz	<i>iniussū</i> bez, proti rozkazu
	<i>iussū populī</i> na rozkaz národa
<i>rogātū</i> na žádost, prosbu	<i>rogātū vestrō</i> na vaši žádost

Pátá deklinace

Kmen: *-ē* Gen. sg.: *ēī* (*ēi*)

1. Vzory: a) **diēs**, gen. **diēī** *m.* den; kmen *diē-*,
 b) **rēs**, gen. **reī** *f.* věc; kmen *rē-*.

§ 34

	Sg.		Pl.	
Nom.	di-ēs	rēs	di-ēs	rēs
Gen.	di-ēī	reī	di-ērum	rērum
Dat.	di-ēī	reī	di-ēbus	rēbus
Ak.	di-em	rem	di-ēs	rēs
Abl.	di-ē	rē	di-ēbus	rēbus

2. Substantiva této deklinace mají genitiv singuláru zakončen na **-ēī** (nebo **ēī**, předchází-li před *-e* souhláska) a nominativ singuláru na **-ēs**.
3. V **gen. sg.** se v próze někdy vyskytuje **-ī** ve výrazech: *tribūnus plēb-ī* tribun lidu; *plēbiscitum* usnesení lidu; (*-ī* je gen. sg. od *plēbēs*, *ēī*; je to starší forma místo *plēbs*, *plēbis*. Genitiv *plēbei* je stažen v *plēbi*).
4. **Všetchna** substantiva páté deklinace jsou **feminina** mimo **diēs**, **ēī** den a jeho složeninu *merīdiēs*, **ēī** poledne, která jsou **maskulina**; ale i *diēs* v sing. je ženského rodu, značí-li určitý den (lhůtu), např. **diē certā** v určitý den.

TVAR JMEN

1. *Diēs* a *rēs* jsou jediná podstatná jména této deklinace, jež tvoří všechny § 35 pády v sing. a plur.
 Ostatní nemají v plur. ani genitiv, ani dativ, ani ablativ.

2. **Rēs** věc spolu s adjektivem *pūblica* vyjadřuje jediný pojem: obec, stát, gen. *reī pūblīcae* atd. (*rēs pūblica libera* republika).

Pozn. **Rēs** (věc, předmět, jednání, čin atd.) ve spojení s jinými adjektivy:

rēs rūstica rolnictví

rēs familiāris jmění

rēs secundae (jen pl.) štěstí

rēs adversae (jen pl.) neštěstí

rēs militāris vojenství

rēs bellica válečnictví

rēs gestae (jen pl.) (válečné) činy

NESKLONNÁ

§ 36

Některá podstatná jména jsou nesklonná. Nejčastější jsou: **pondō** vahou; libra (abl. sg. od neužívaného *pondus, ī*), např. *corōna aurea libram pondō* zlatý věnec vážící libru; **fās** právo (božské), *fās est* je dovoleno, sluší se, je možno; **nefās** bezpráví, hřích; **māne** ráno, *valdē māne* časně z rána.

SKLOŇOVÁNÍ ŘECKÝCH JMEN

§ 37

1. Jména přejatá z řečtiny se ve starší době plně latinizovala. Od doby Augustovy pronikají u řeckých slov řecké koncovky, ale ne vždy. Tak vznikalo **smíšené skloňování**.

Z **řeckých koncovek** se vyskytují v latině hlavně tyto:

2. **VI. deklinaci** nom. sg. **-ē** (fem.), **-ās** (-ēs) (mask.), gen. sg. **-ēs** (f.), akuz. sg. **-ēn** (u mask. také **-an**), vok. sg. **-e** (u mask. také **-ā**), abl. sg. **-ē**, např.

Nom. Niobē Nioba mūsicē hudba Aenēās Aeneas

Gen. Niobēs mūsicēs (Aenēae)

Ak. Niobēn mūsicēn Aenēan

Vok. Niobe mūsice Aenēā

Abl. Niobē mūsicē (Aenēā)

V plurálu obecná jména na **-ēs** nebo **-ē** mají latinské koncovky.

3. **Ve II. deklinaci** nom. sg. **-os**, **-on**, akuz. sg. **-on**, gen. pl. u názvů knih a spisů **-ōn**; vok. sg. vlastních jmen na **-eus** je **-eu**, např.

Dēlos, Dēlon; Īlion, Īlion, (liber) Būcolicōn, Georgicōn; Promētheu.

4. **V III. deklinaci** gen. sg. **-os**, akuz. sg. **-a** (u stejnoslabičných **-im** nebo **-in**), nom. pl. **-ēs**, akuz. pl. **-ās**, např.

Gen. sg. Pallados, Orpheos

Ak. sg. Pallada, Orphea (Hectora, Salamīna, aēra, hērōa); Charibdim, poēsīn

Nom. pl. Hyadēs, hērōēs

Akus. pl. Hyadās, hērōās

Pozn.

1. Nom. sg. mívá **-ō** místo řeckého **-ōn**: Platō; výjimka Xenophōn, Marathōn.

2. Vokativ sg. se liší u mnohých jmen od nom. sg. tím, že nemá **-s**, např. Achille, Ulixē.

ADJEKTIVA

(přídavná jména)

SKLOŇOVÁNÍ ADJEKTIV

Podle toho, jak jsou zakončeny nominativy sing. přídavných jmen, § 38
dělíme adjektiva na dvě skupiny:

- a) adjektiva I. a II. deklinace a
- b) adjektiva III. deklinace.

Skloňování adjektiv není zvláštní, nýbrž se řídí skloňováním substantiv.

ADJEKTIVA I. A II. DEKLINACE

1. Adjektiva, jež jsou v nom. sg. zakončena na **-us, -a, -um** (např. **bonus, bona, bonum** dobrý, á, é) nebo **-er, (-e)ra, (-e)rum** (např. **liber, libera, liberum** svobodný; **pulcher, pulchra, pulchrum** krásný), skloňují se podle vzorů *servus (puer, ager), fēmina, verbum*. § 39

Proto:

	Singular			Plurál		
Nom.	bon-us	bon-a	bon-um	bon-ī	bon-ae	bon-a
Gen.	bon-ī	bon-ae	bon-ī	bon-ōrum	bon-ārum	bon-ōrum
Dat.	bon-ō	bon-ae	bon-ō	bon-īs	bon-īs	bon-īs
Ak.	bon-um	bon-am	bon-um	bon-ōs	bon-ās	bon-a
Abl.	bon-ō	bon-ā	bon-ō	bon-īs	bon-īs	bon-īs

Pozn. Vok. sg. mask. od *bonus* je *bon-e* (jako *serve*).

Adjektivum *liber, era, erum* má v gen. sg. mask. *liberī* (jako *puerī*), dat. *liberō* (jako *puerō*) atd.

Adjektivum *pulcher, chra, chrum* má v gen. sg. mask. *pulchrī* (jako *agrī*), dat. *pulchrō* (jako *agrō*) atd.

2. Většina adjektiv na *-er* podržuje *e* před *r* jen v nom. a vok. sg. (viz výše *pulcher*). Tak se i skloňují přivlastňovací zájmena *noster* náš a *vester* váš (fem. *nostra, vestra* atd.).
3. Ve všech pádech zůstává *e* před *r* u adjektiv: *liber* svobodný, *miser* ubohý, *asper* drsný, *tener* útlý, něžný a u adjektiv složených s *-fer* a *-ger*: *frūgifer* úrodný a zpodstatnělé substantivum *signifer, erī* praporečník.
4. Adjektivum *dexter* pravý má tvary obojí: nom. sg. f. *dextera* i *dextra*, n. *dexterum* i *dextrum*, gen. sg. m. *dexterī* i *dextrī*.
5. Podle substantiv I. a II. deklinace se skloňují také participia *laudātus, a, um* byv pochválen, pochválený, *laudātūrus, a, um* chtěje chválit, *laudandus, a, um* majíci být chválen.
6. Některých adjektiv I. a II. deklinace se užívá obvykle v plurálu:
<i>multī, ae, a</i> mnozí, četní <i>multī librī</i> mnoho knih, četné knihy	<i>paucī, ae, a</i> málokteří, několik <i>paucī librī</i> několik knih

ADJEKTIVA III. DEKLINACE

§ 40

1. Rozeznáváme.
- a) trojvýchodná: každý rod má v nom. sg. svou koncovku. Jsou zakončena na *-er, -is, -e*:
ācer, ācris, ācre prudký, á, é;
- b) dvojvýchodná: rod mužský a ženský má v nom. sg. stejnou koncovku. Jsou zakončena na *-is, -e*:
brevis (m., f.), breve (n.) krátký, á, é;
- c) jednovýchodná: rod mužský, ženský a střední má v nom. sg. stejnou koncovku (v pl. jsou dvojvýchodná). Jsou zakončena na *-x, -ēns* aj.:
fēlix (m., f., n.), gen. fēlicis štastný, á, é   *prūdēns (m., f., n.), gen. prūdentis* rozumný, á, é
2. Skloňují se mimo několik výjimek jako substantiva s kmenem samohláskovým, tj. mají

v abl. sg. *-ī*, v gen. pl. *-ium*,
 v nom., ak. a vok. pl. neuter *-ia*.

		a) ācer			b) brevis			c) fēlix		
		m.	f.	n.	m.	f.	n.	m.	f.	n.
Sg.	N.	ācer	ācris	ācre	brevis		breve		fēlix	
	G.		ācris			brevis			fēlicis	
	D.		ācrī			brevī			fēlicī	
	Ak. Abl.	ācrem ācrī	ācrem ācrī	ācre	brevem brevī		breve	fēlicem fēlicī		fēlix
Pl.	N.	ācrēs	ācrēs	ācria	brevēs		brevia	fēlicēs		fēlicia
	G.		ācrium			brevium			fēlicium	
	D.		ācribus			brevibus			fēlicibus	
	Ak. Abl.	ācrēs ācribus	ācrēs ācribus	ācria	brevēs brevibus		brevia	fēlicēs fēlicibus		fēlicia

POZNÁMKY KE SKLOŇOVÁNÍ ADJEKTIV

1. Trojvýchodná adjektiva mají pohyblivé *-e-*; nom. sg. mask. byl za- § 42: končen původně na *-ris* (vedle *equester* jezdecký a *salūber* zdravý je také *equestris* a *salūbris*); *-is* odpadlo a z *-r* se vyvinulo *-er*. Samohláska *-e-*, jež je v nom. sg. m., se v ostatních pádech obou čísel (mimo vok. sg. m.) neobjevuje. Výjimka: *celer, celeris, celere* rychlý.
2. Někteří adjektiva jednovýchodná se skloňují podle substantiv s kmenem souhláskovým. Ta mají

v abl. sg. **-e** a v gen. pl. **-um**.

Nejčastější jsou tato:

<i>dīves</i>	<i>pauper</i>	<i>vetus</i>
<i>compos</i>	<i>particeps</i>	<i>prīnceps</i>
	<i>superstes</i>	

<i>dīves, itis</i>	bohatý	<i>compos, otis</i>	mocen (něčeho)
<i>pauper, eris</i>	chudý	<i>particeps, cipis</i>	účastný
<i>vetus, eris</i>	starý	<i>prīnceps, cipis</i>	první
	<i>superstes, itis</i>	pozůstalý	

Neutrum pl. na *-a* se vyskytuje jen u *vetus: vetera*.

3. Několik adjektiv jednovýchodných má v gen. pl. *-um*, ale v abl. sg. *-ī*. Jsou to:

<i>inops, opis</i>	nuzný	<i>memor, oris</i>	pamětlivý
<i>supplex, icis</i>	prosebný	<i>immemor, oris</i>	nepamětlivý

4. Nabudou-li adjektiva platnosti substantivní, mají v abl. sg. obyčejně -e, např. *ā supplice* od prosebníka.

Některá zpodstatnělá adjektiva na -is přesto podržují v abl. sg. -ī (a v gen. pl. -ium), např.

aequālis, is m. vrstevník

cōnsulāris, is m. bývalý konzul

familiāris, is m. důvěrný přítel

annālis (liber), is m. letopis;

stejně i jména měsíců podle III. dekl. na -is a -er:

Aprīlis, is m. duben, *September, bris m.* září, *Octōber, bris m.* říjen atd.

5. Jako jednovýchodná adjektiva se skloňují také participia přítomného času na -ns, gen. -ntis:

laudāns, (gen. -antis) chvále, chválíc; chválící.

Ve významu **slovesném** (ve vazbě ablativu absolutního) a v platnosti **substantiva** mají v abl. sg. -e, v platnosti **adjektiva** -ī:

participium (abl. abs.) nebo
substantivum:

adjektivum:

praesente populō za přítomnosti
lidu

in praesenti periculō v přítom-
ném (nynějším) nebezpečí

ā sapiente od mudrce

ā sapienti virō od moudrého
muže

Podobně:

ex urbe ardentī } *omnēs*
urbe ardente } *fūgērunt*

z hořícího města }
poněvadž hořelo } všichni
město, } utekli

POZNÁMKY K VÝZNAMU ADJEKTIV

§ 43 I. Latinská adjektiva se stávají často substantivy:

a) *amicus, a, um* přátelský

amicus, ī m. přítel

bonus, a, um dobrý

bonum, ī n. dobro

malus, a, um zlý

malum, ī n. zlo

superī (deī) nebešťané

inferī (deī) podsvětí

posterī potomci

b) Některých adjektiv se v plurálu užívá substantivně:

doctus učený

doctī učenci

Rōmānus římský

Rōmānī Římané

nōbilis, e urozený

nōbilēs šlechtici

c) V plurálu středního rodu je: *bona, ōrum n.* statky, majetek.

Podobně:

pulchra krásné věci

honesta čestné věci

multa mnoho

pauca málo

omnia všechno

(Mimo *bona* se ostatních uvedených adjektiv v pl. užívá bez substantiva jen v nom. a akuz. pl., jinak gen. *omnium rerum* atd.)

Singulár neuter vyjadřuje abstrakta, plurál konkréta: *bonum, ī* dobro, prospěch — *bona, ōrum* jmění, bohatství

2. Neúplná číslem jsou

pauci, ae, a

cēteri, ae, a

plēriusque, plēraeque, plēraque

málokteří, málo

ostatní

většina

ADJEKTIVA NESKLONNÁ

Několik adjektiv má týž tvar ve všech pádech sg. a pl.:

§ 44

frūgī řádný, poctivý

nēquam ničemný

hominem frūgī laudāre

hominēs nēquam pūnīre

chválit poctivého člověka

trestat ničemy

Pozn. Nesklonného adjektiva *macte* se užívá se slovesem *sum* k povzbuzení nebo blahopřání:

macte virtūte estō nebo *estōte*

zdar tvé (vaší) statečnosti nebo

čest tvé (vaší) statečnosti

tē macte esse iubeō přeji ti odvahu

Někdy se ho užívá bez slovesa *sum*: *macte* nazdar.

STUPŇOVÁNÍ ADJEKTIV

1. Latinské adjektivum vyjadřuje tři stupně vlastnosti:

§ 45

I. stupeň — (*gradus*) **positivus**: *altus, a, um* vysoký, á, é,

II. stupeň — (*gradus*) **comparativus**: *altior, ius* vyšší,

III. stupeň — (*gradus*) **superlativus**: *altissimus, a, um* nejvyšší.

2. **Komparativ** se tvoří ze základu adjektiva příponou **-ior** (pro m. a f.), **-ius** (pro n.). Základ dostaneme, oddělíme-li koncovku gen. sg.: *alt-ī, brev-is, fēlic-is*.

Komparativ:

alt-ior (m., f.), *alt-ius* (n.), *brev-ior* (m., f.), *brev-ius* (n.), *fēlic-ior* (m., f.),
fēlic-ius (n.):

gen. **-iōris** (pro m., f., n.):

alt-iōris *brev-iōris* *fēlic-iōris*

Poznámka:

- a) Komparativu se většinou užívá k srovnání vlastností dvou osob nebo věcí (viz také Skladba § 24). Je to komparativ relativní (vztažný):

Paulus est fācundior quam Petrus nebo

Paulus est fācundior Petrō (abl. srovnávací)

Pavel je výmluvnější než Petr nebo

Pavel je výmluvnější Petra (gen. srovnávací) (nad Petra)

Srovnávaný člen, tj. *quam Petrus*, může se v latině vyjádřit **ablativem bez quam**, tj. *Petrō*, který nazýváme **ablativem srovnávacím**.

- b) Není-li při komparativu srovnávané substantivum, tj. vyjadřuje-li komparativ míru vlastnosti odlišnou od míry obvyklé, překládá se pozitivem s příslovci *poněkud*, *značně*, *příliš*, *trochu* apod. (nikdy *velmi*) a nazýváme jej **komparativem absolutním**, samostatným:

respōsum tuum brevius erat

tvá odpověď byla poněkud (trochu, příliš...) krátká.

3. Komparativy adjektiva se skloňují podle substantiv III. deklinace s kmenem souhláskovým.

	Sg.		Pl.	
	m. f.	n.	m. f.	n.
N.	altior	altius	altiōrēs	altiōra
G.		altiōris		altiōrum
D.		altiōrī		altiōribus
Ak.	altiōrem	altius	altiōrēs	altiōra
Abl.		altiōre		altiōribus

Abl. sg. **-e**, gen. pl. **-um**, nom., ak. pl. n. **-a**

Pozn. Ve středověké latině se tvoří abl. na *-i*: *viā breviōrī*

Superlativ se tvoří ze základu příponou

-issimus, -issima, -issimum.

3. Adjektiva na **-dicus, -ficus, -volus** tvoří komparativ a superlativ, jako by končila na **-dicēns, ficēns, volēns** (gen.-entis):

maledicus zlostný   *maledicent-ior, -ius*   *maledicent-issimus*
magnificus velkolepý   *magnificent-ior, -ius*   *magnificent-issimus*
benevolus laskavý   *benevolent-ior, ius*   *benevolent-issimus*

Tak i *prōvidus* prozíravý má komparativ *prōvident-ior, -ius* a superlativ *prōvident-issimus*.

Pozn. **Vetus** starý, gen. *veteris*, komp. *vetustior* (*vetustus*) *-ius*, superl. **veterrimus**, *a, um*; **sacer, cra, crum** posvátný, komp. *sānetior* (*sānctus*), *-ius*, superl. **sacerrimus, sānctissimus**.

4. Adjektiva, jež mají před koncovkou **-us, -a, -um samohlásku**, tvoří komparativ pomocí adverbia **magis** více a superlativ pomocí adverbia **māximē** nejvíce, které se kladou před pozitiv. Je to tzv. **stupňování opisné**.

Např. *dubius* pochybný   **magis dubius**   **māximē dubius**
idōneus vhodný   **magis idōneus**   **māximē idōneus**
arduus strmý   **magis arduus**   **māximē arduus**

Ale: **antīquus** starobylý má **antīquior, antīquissimus**, poněvadž u před koncovkou **-us** se nevyslovuje jako samohláska (patří ke *q*).

Pozn. Ve středověké latině se u těchto adjektiv často tvoří superlativ koncovkou: **puissimus**. Naproti tomu se někdy užije opis u i u adjektiv, která nemají samohlásku před koncovkou **-us**: *magis utilis*.

5. **Stupňování nepravidelné**. Jednotlivé stupně od různých základů tvoří tato adjektiva:

bonus dobrý malus zlý magnus veliký parvus malý multī, ae, a mnozí, četní	mel-ior, -ius lepší pe-ior, -ius horší ma-ior, -ius větší min-or, -us menší plūrēs, plara } četnější, gen. <i>plūrium</i> } více	optimus nejlepší pessimus nejhorší māximus největší minimus nejmenší plūrimī, ae, a nejčetnější, nejvíce
---	--	--

Pozn.

- a) *Plūs* více (komp. sg. k *multum*) je neutrum substantivní a má vedle nom. (a ak.) sg. jen gen. *plūris*; tak i v superlativu se obvykle v sg. užívá jen nom. a ak. *plūrimum*, gen. *plūrimī*: *plūs* (*plūrimum*) *aurī, labōris* více (nejvíce) zlata, práce; *plūs* (*plūrimum*) *valeō* více (nejvíce) zmohu, *plūris* (*plūrimī*) *aestimō* více (nejvíce) si vážím, oceňuji.
- b) *Multi hominēs* mnoho lidí, *plūrēs hominēs* více lidí,
plūrimī hominēs nejvíce lidí
- c) *Complūrēs, a* (gen. *-ium*) } nemá význam srovnávací:
několik, dosti mnoho } *complūrēs nāvēs* několik (dosti mnoho) lodí

Stupňování neúplné

1. U některých adjektiv se neuzívá pozitivu, nýbrž jen komparativu a superlativu § 47

(<i>prae</i> před)	prior přednější	prīmus nejřednější, první
(<i>post</i> za, po)	posterior pozdější	postrēmus poslední
(<i>suprā</i> nahoře, nad)	superior hořejší, vyšší	suprēmus nejhořejší, poslední
(<i>īnfrā</i> dole)	īnferior dolejší, nižší	īnfīmus nejspodnější, nejnižší
(<i>īntrā</i> uvnitř)	interior vnitřní	īntīmus nejvnitřnější, nejdůvěrnější
(<i>extrā</i> vně, mimo)	exterior vnější	extrēmus nejzazší
(<i>citrā</i> z této strany)	cīterior bližší, přední	—
(<i>ultrā</i> z oné strany)	ulterior zadní, zazší	ultīmus nejzazší
(<i>prope</i> blízko)	propior bližší	proxīmus nejbližší
(<i>potis</i> neuzív.)	potior mocnější, schopnější	potīssīmus nej- schopnější, nejlepší
—	dēterior horší	dēterrīmus nejhorší

Poznámky

1. *Gallia Cīterior, Ulterior* Galie Přední, Zadní
Italia superior, īnferior Itálie horní, dolní
mare īnferum moře dolní (Tyrrhenské)
mare superum moře horní (Jaderské)
dī superī nebešťané
dī īnferī bohové podsvětí
posterō diē druhého dne
2. Přívlastky *summus, mediū, īnfīmus, prīmus, extrēmus* mohou mít dvojí význam:
  - a) stojí-li za substantivem, vyjadřují jednotlivou věc celou: **mōns summus** nejvyšší hora;
  - b) stojí-li před substantivem, vyjadřují část věci: **summus mōns** vrchol hory; podobně *īnfīmus collis* úpatí pahorku, *īn extrēmō ponte* na konci mostu, *prīmō mēnse* na začátku měsíce.

3. Komparativy se mohou zesilovat pomocí **etiam** (ještě) a **multō** (mnohem): *etiam minor* ještě menší, *multō maior* mnohem větší, a superlativy pomocí **vel** (asi, snad), **quam** (co) a **longē** (daleko): *quam māximus* co největší.
4. V latině se často k vyjádření chvály užívá superlativu místo pozitivu: *Sōcratēs*, *vir sapientissimus* moudrý Sokrates.
5. Některá adjektiva již svým významem netvoří ani komparativ ani superlativ, např. *aureus* zlatý, *maritimus* přímořský, *pār* rovný, *frūgifer* úrodný, *albus* bílý.

ADJEKTIVNÍ ADVERBIA

(příslowce způsobu)

1. *Adverbium* (příslowce) v latině je tvar, který sám se nemění, ale pozměňuje význam slovesa, adjektiva nebo jiného adverbia. § 48
2. **Příslowce způsobu** (na otázku jak?) se tvoří obvykle z přídavného jména, někdy však je i jiného původu.

A. TVOŘENÍ PRAVIDELNÉ

Adverbia se tvoří ze základu, a to u adjektiv I. a II. deklinace příponou **-ē**, u adjektiv III. deklinace příponou **-iter**, u adjektiv zakončených na **-ns** příponou **-er**. Např.

<i>altus</i> , gen. sg. <i>alt-ī</i>	adv. alt-ē vysoko
<i>pulcher</i> , gen. sg. <i>pulchr-ī</i>	adv. pulchr-ē krásně
<i>acer</i> , gen. sg. <i>acr-is</i>	adv. acr-iter rázně
<i>fortis</i> , gen. sg. <i>fort-is</i>	adv. fort-iter statečně
<i>fēlix</i> , gen. sg. <i>fēlic-is</i>	adv. fēlic-iter šťastně
<i>sapiēns</i> , gen. sg. <i>sapient -is</i>	adv. sapient-er moudře
<i>ēlegāns</i> , gen. sg. <i>ēlegant-is</i>	adv. ēlegant-er uhlazeně, vybraně

Pozn. *Audāx* má adverbium *audācter* odvážně, směle.

3. Některá adjektiva I. a II. deklinace tvoří adverbia příponou **-ō** (vlastně příponou abl. sg. n.), např. **crēbrō** často, **rārō** zřídka, **citō** rychle, **sērō** pozdě, **falsō** mylně, neprávem. (Adjektiva: *crēber*, *rārus*, *citus*, *sērus*, *falsus*.)

Pozn.:

beně dobře, **malē** špatně, **certō** určitě, ale **certē** zajisté, jistě, aspoň, **vērō** vskutku, avšak **vērē** pravdivě.

4. Někdy se užívá **akuzativu sg. neutra** adjektiva ve smyslu adverbia:

multum mnoho
ceterum ostatně

primum poprvé
facile snadno

nimum příliš
impūnē (adjektiva se
neuvžívá) beztestně

Pozn. *difficilis* má *nōn facile*,
difficulter (-*ciliter*) } nesnadno

B. TVOŘENÍ ZVLÁŠTNÍ

1. Několik příslovcí způsobu jsou **ablativy sg. podstatných jmen**:

iniūriā neprávem, abl. sg. od *iniūria*, *ae* bezprávní
vulgō obecně, abl. sg. od *vulgus*, *i* obecný lid
modō jen, pouze, abl. sg. od *modus*, *i* míra, způsob
iūre právem, abl. sg. od *iūs*, *iūris* právo

2. Mnoho příslovcí způsobu není tvořeno ani z adjektiv ani ze substantiv:

Např.

ita, *sic* tak, *simul* zároveň, *clam* tajně, *ferē*, *paene* skoro, *frūstrā* marně,
praesertim obzvláště, *palam* veřejně, *zjevnē*.

STUPŇOVÁNÍ PŘÍSLOVČÍ

- § 49 1. Příslovce tvořená z adjektiv mají obvykle, stejně jako adjektiva, komparativ a superlativ.
2. Za **komparativ** adverbia se užívá **akuzativu sg. neutra** komparativu adjektiva.
3. **Superlativ** adverbia se tvoří od superlativu adjektiva jako pozitiv u adjektiv na *-us*, *-a*, *-um* příponou *-ē*:

Příklady:

a) <i>altē</i> vysoko	<i>altius</i> výše	<i>altissimē</i> nejvýše
<i>pulchrē</i> krásně	<i>pulchrius</i> krásněji	<i>pulcherrimē</i> nejkrásněji
<i>ācritē</i> rázně	<i>ācrius</i> rázněji	<i>ācerrimē</i> nejrázněji
<i>breviter</i> stručně	<i>brevius</i> stručněji	<i>brevissimē</i> nejstručněji
<i>facile</i> snadno	<i>facilius</i> snáze	<i>facillimē</i> nejsnáze

b) <i>bene</i> dobře	melius lépe	optimē nejlépe
<i>male</i> špatně	peius hůře	pessimē nejhůře
multum mnoho	plūs více	plūrimum nejvíce
<i>magnopere</i> velice	magis více	māximē nejvíce
<i>parum</i>	} málo	minimē nejméně
<i>paulum</i>		
<i>nōn multum</i>		
c) <i>prope</i> blízko	propius blíže	proximē nejbliže
<i>diū</i> dlouho	diūtius déle	diūtissimē nejdéle
<i>saepe</i> často	saepius častěji	saepissimē nejčastěji
d) Pozitiv nemají např.:		
—	posterius později	postrēmum } nejpozději
—	prius dříve	prīmum } nejdříve,
—	potius raději, spíše	prīmō } nejprve
		potissimum nejspíše

ZÁJMENA

(*prōnōmina*)

§ 50 Zájmena (*prōnōmina*) podle významu jsou:

1. osobní a osobní zájmeno zvrtné
2. přivlastňovací
3. ukazovací
4. tázací
5. vztažná
6. neurčitá a adjektiva zájmenná

ZÁJMENA OSOBNÍ

(*prōnōmina persōnālia*)

- § 51 1. Mají zvláštní tvary jen pro 1. a 2. osobu singuláru a plurálu. Zájmeno třetí osoby se nahrazuje tvary ukazovacího zájmena *is, ea, id* on, ona, ono.
2. **Zvrtné zájmeno** (*prōnōmen reflexivum*) třetí osoby nemá nominativ. Sg. a pl. se nerozlišuje.

Sg. N.	<i>egō</i>	<i>jā</i>	<i>tū</i>	<i>ty</i>	—
G.	<i>meī</i>	<i>mne</i>	<i>tuī</i>	<i>tebe</i>	<i>suī</i> sebe
D.	<i>mihi</i>	<i>mně, mi</i>	<i>tibi</i>	<i>tobě, ti</i>	<i>sibi</i> sobě, si
Ak.	<i>mē</i>	<i>mne, mě</i>	<i>tē</i>	<i>tebe, tě</i>	<i>sē</i> sebe, se
Abl.	<i>mē</i>	<i>mnou</i>	<i>tē</i>	<i>tebou</i>	<i>sē</i> sebou
Pl. N.	<i>nōs</i>	<i>my</i>	<i>vōs</i>	<i>vy</i>	jako sg.
G.	<i>nostrī</i>	<i>nās</i>	<i>vestrī</i>	<i>vās</i>	
	<i>nostrum</i>	<i>z nās</i>	<i>vestrum</i>	<i>z vās</i>	
D.	<i>nōbīs</i>	<i>nām</i>	<i>vōbīs</i>	<i>vām</i>	
Ak.	<i>nōs</i>	<i>nās</i>	<i>vōs</i>	<i>vās</i>	
Abl.	<i>nōbīs</i>	<i>nāmi</i>	<i>vōbīs</i>	<i>vāmi</i>	

3. Předložka *cum* s, se slučuje se s ablativy v *mēcum* se mnou, *tēcum* s tebou, *nōbiscum* s námi, *vōbiscum* s vámi, *sēcum* s sebou.

4. **Memoria vestri** vzpomínka na vás, *amor nostrī* láska k nám, *memor nostrī* pamětliv nás (gen. předmětový, objektivní).

Quis vestrum kdo z vás, *multi nostrum* mnozí z nás, *māximus vestrum* největší z vás (gen. celkový, partitivní).

Ve spojení s *omnium* se vždy užívá tvarů na *-um*: *parēns omnium nostrum* matka nás všech.

5. Zesilovací příklonka **-met** sám, právě připojuje se ke všem tvarům mimo gen. sg. a pl., např. *egomet* já sám, *nōsmet ipsōs* právě nás samé, *tibimet* zrovna tobě, *vōbismet* jenom vám samým atd.

Tū se zesiluje příklonkou **-te** právě v *tūte* ty právě, *sē* se zdůrazňuje v *sēsē* sebe sám, sebe samy.

6. Zájmena zvratného se v latině užívá jen pro 3. osobu. Česká zvratná zájmena při 1. a 2. osobě vyjadřují se v latině zájmeny osobními:

<i>memor</i>	{	<i>sum</i>	meī	jsem	}	sebe	pamětliv
		<i>es</i>	tuī	jsi			
		<i>est</i>	suī	je			
<i>memorēs</i>	{	<i>sumus</i>	nostrī	jsme	}	sebe	pamětlivi
		<i>estis</i>	vestrī	jste			
		<i>sunt</i>	suī	jsou			

<i>noceō</i>	mihi	škodím	si	<i>dēlectāmus</i>	nōs	bavíme	se
<i>nocēs</i>	tibi	škodíš	si	<i>dēlectātis</i>	vōs	bavíte	se
<i>nocet</i>	sibi	škodí	si	<i>dēlectant</i>	sē	baví	se

<i>dūcō</i>	mēcum	vedu	s sebou
<i>dūcis</i>	tēcum	vedeš	s sebou
<i>dūcitis</i>	vōbiscum	vedete	s sebou
<i>dūcunt</i>	sēcum	vedou	s sebou

Pozn. Ve středověké latině má zvratné zájmeno často platnost osobního zájmena pro 3. osobu sg. (*sibi*=*eī*, *sē*=*eum*, *eam*). Např. *dīcō sibi* pravím mu, jí, *vident sē* vidí ho, ji.

Osobních zájmen 1. a 2. osoby v nepřímých pádech možno užít, i když nejde o význam zvratný:

mihi ignōscis odpouštíš mi, *tibi ignōscō* odpouštím ti.

ZÁJMENA PŘIVLASTŇOVACÍ

(*prōnōmīna possessīva*)

§ 52

1. Skloňují se podle adjektiv I. a II. deklinace:
  - a) **meus, mea, meum** (*meus* má vok. sg. **mī**) můj, má, mé
noster, nostra, nostrum náš, naše, naše
  - b) **tuus, tua, tuum** tvůj, tvá, tvé
vester, vestra, vestrum váš, vaše, vaše
2. Pro 3. osobu se užívá genitivu sg. a pl. zájmena ukazovacího *is*:
eius jeho, její, jeho,
eōrum, eārum, eōrum jejich
3. Přivlastňovacího zájmena zvrátneho (*prōnōmen possessivum reflexivum*) užívá latina jen ve vztahu k podmětu ve 3. osobě sg. nebo pl.:
suus, sua, suum svůj, svá, své.
Při vztahu k podmětu v 1. a 2. osobě se užívá v latině zájmen přivlastňovacích, jako při zájmenech osobních.

Např.

<i>Omnia mea mēcum portō</i>	všechno své s sebou nosím
<i>omnia tua tēcum portās</i>	všechno své s sebou nosíš
<i>omnia sua sēcum portat</i>	všechno své s sebou nosí
<i>omnia nostra nōbiscum portāmus</i>	všechno své s sebou nosíme
<i>omnia vestra vōbiscum portātis</i>	všechno své s sebou nosíte
<i>omnia sua sēcum portant</i>	všechno své s sebou nosí

Nebo:

<i>Nōminō mē et patrem meum</i>	jmenuji sebe a svého otce
<i>nōminās tē et patrem tuum</i>	jmenuješ sebe a svého otce atd.

Pozn. Zájmena *eius, eōrum, eārum, eōrum* se užívá, není-li vlastník podmětem věty a jde-li o osobu třetí:

Pater filium suum amat, sed eius vitia reprehendit.

Otec má rád (svého) syna, ale kárá jeho chyby.

Patrēs liberōs suōs amant, sed eōrum vitia reprehendunt.

Otcové mají rádi (své) děti, ale kárají jejich chyby.

4. Ablativy *suō* a *suā* se často zesilují částicí **-pte**, v ostatních pádech sg a pl. může být *suus* zesíleno pomocí **-met**:

Suamet facta laudat	Suāpte fraude captus est
Vychvaluje své vlastní činy	Stal se obětí své vlastní lsti

5. Není-li vlastník podmětem věty, překládají se přivlastňovací zájmena 1. a 2. osoby do češtiny přivlastňovacím zájmenem příslušné osoby:

Lībrum meum legis čteš mou knihu.

Pozn. Ve středověké latině *suus* znamená často „jeho“, „její“ (*eius*): *vir et filii sui* muž a jeho synové.

ZÁJMENA UKAZOVACÍ

(*prōnōmina dēmōnstrātīva*)

Nahrazují substantivum nebo ukazují místo, na němž je substantivum § 53 ve vztahu k tomu, jenž mluví. Je jich šest a možno je rozdělit na dvě skupiny. V první jsou tři zájmena, jež mají zřetelný význam ukazovací, a ve druhé rovněž tři, jejichž význam ukazovací je zeslaben.

1.

I. SKUPINA

54

hic	haec	hoc	tento	tato	toto
iste	ista	istud	tenhle	tahle	tohle
ille	illa	illud	onen	ona	ono

Sg.	N.	hic	haec	hoc	iste	ista	istud	ille	illa	illud
	G.		hūius			istius		illius		
	D.		huie			istī		illī		
	Ak. Abl.	hunc hōc	hanc hāc	hoc hōc	istum istō	istam istā	istud istō	illum illō	illam illā	illud illō
Pl.	N.	hī	hae	haec	istī	istae	ista	illī	illae	illa
	G.	hōrum	hārum	hōrum	istōrum	istārum	istōrum	illōrum	illārum	illōrum
	D.		hīs			istīs		illīs		
	Ak. Abl.	hōs	hās	haec	istōs	istās	ista	illōs	illās	illa
			hīs			istīs		illīs		

2. Skloňování těchto zájmen připomíná často skloňování adjektiv podle vzoru *bonus* (§ 39,1). V některých pádech však má zvláštní koncovky, jež jsou typické pro skloňování zvané zájmenné:

1. Genitiv sg. je zakončen na **-ius** (-ius) pro tři rody
2. Dativ sg. je zakončen na **-ī** pro tři rody
3. Nom. a akuz. sg. neuter je zakončen nejčastěji na **-d**.

3. **Hic** je ukazovací zájmeno **prvé osoby** a označuje bytosti nebo věci, jež jsou velmi blízké osobě, která mluví:

<i>haec domus</i>	<i>hoc tempus</i>
tento dům (kde jsem)	tato doba (v níž žijeme)
tento můj dům	naše doba

Pozn. 1. Souhláska -c, jíž jsou zakončeny některé tvary zájmena *hic*, je zbytek staré částice -ce, která zesiluje ukazovací platnost zájmena. Ta se vyskytuje ještě: a) ve formě -ce v pádech zájmena *hic* zakončených na -s: **huiusce, hōsce, hāsce, hīsce**; b) ve formě -ci v pádech zájmena *hic* zakončených na -c před tázací částicí -ne zdali (Skladba, § 94 a): **hicine, haecine, hocine** atd. (spíše než *hicne, haecne, hocne* atd.).
Pozn. 2. Částice -c se někdy připíná i ke tvarům zájmen *iste* a *ille*, zejména k nom. a akuz. sg. i pl.: **Istuc** (místo *istud-ce*), **istaec, illuc** (místo *illud-ce*).

4. **Iste** je ukazovací zájmeno **druhé osoby** a označuje bytosti nebo věci, jež jsou blízké osobě oslovené:

<i>ista domus</i>	<i>istud tempus</i>
tenhle dům (kde jsi)	tahle doba (v níž žijete)
ten tvůj dům	vaše doba

Pozn. *Iste* má n kdy význam **hanlivý**, zvláště na soudě: ten ubohý, ten ošklivý, tenhle:

<i>iste</i>	<i>iste homō</i>	<i>istud facinus</i>
tohle ‚individuum‘	ta smutná osoba	ten ošklivý čin
<i>istiūs studium</i>	<i>istōrum hominū facta</i>	
záliba tohohle (obžalovaného)	činy těchhle (ničemných) lidí	

5. **Ille** je ukazovací zájmeno **třetí osoby** a označuje bytosti nebo věci vzdálené nebo nepřítomné, jež jsou daleko od osoby mluvící a osoby oslovené:

<i>illa domus</i>	<i>illud tempus</i>
onen tam dům	ona dávná doba

Pozn. 1. *Ille* ukazuje někdy na **osobu (věc) známou, proslulou** a v tomto případě je obyčejně za jménem:

<i>imperātor ille</i>	<i>Sōcratēs ille</i>
ten slavný velitel	(onen) slavný Sokrates

Pozn. 2. *Rōmānī cum Carthāginiēnsibus diū pugnāvērunt: illī vicērunt, hī victī sunt.* Římané dlouho bojovali s Kartáginci: oni (Římané) zvítězili, tito (Kartáginci) byli poraženi.

Ille se vztahuje na předmět vzdálenější, *hic* na předmět bližší.

§ 55

1.

II. SKUPINA:

is	ea	id	ten	ta	to;	on	ona	ono
īdem	eadem	idem	tentýž, týž	tatáž, táž			totěž	
ipse	ipsa	ipsum	sám	sama	samo			

			Sg.			Pl.		
			quī	quae	quod	quī	quae	quae
N.	quis	quid	quī	quae	quod	quī	quae	quae
G.	cuius	cuius rei		cuius		quōrum	quārum	quōrum
D.	cui	cui rei		cui			quibus	
Ak.	quem	quid	quem	quam	quod	quōs	quās	quae
Abl.	quō	quā rē	quō	quā	quō		quibus	

quōcum? s kým? s kterým? **quācum?** s kterou?
quibuscum? s kterými?

2. Zájmeno **quis? quid?** má platnost substantivní a tážeme se jím na osobu (*quis?*) nebo na věc (*quid?*):

Quis vēnit? Servus   *Quid bibis? Vīnum*
Kdo přišel? Otrok   Co piješ? Víno

3. Zájmeno **quī? (quis?) quae? quod?** má platnost adjektivní a tážeme se jím na **určitější označení** nebo **vlastnost** osoby nebo věci:

Quī (quis) poēta est optimus? Homērus
Který básník je nejlepší? Homér

Pozn. 1. Starý ablativ *quī?* (= *quō modō?*) jak? kterak?
Quī possum? Jak mohu?

Pozn. 2. Ke všem tvarům tázacím můžeme v důrazných otázkách připojit **-nam**:
quisnam? kdopak? *cuienam?* komupak?

ZÁJMENA VZTAŽNÁ

(*prōnōmina relātīva*)

- § 57 1. *Quī, quae, quod* který, která, které nebo
jenž, jež, jež

Skloňuje se stejně jako zájmeno tázací tvarem s ním shodné.

V ablativu ve spojení s předložkou *cum* „s“ bývá **quōcum, quācum, quibuscum**, méně často *cum quō, cum quā, cum quibus*.

2. Zájmena **neurčitě vztažná** vznikají:

- a) zdvojením zájmen jednoduchých: *quisquis, quidquid* kdokoli, cokoli; mimo uvedené tvary se vyskytuje obyčejně jen ve spojení: *quōquō modō* jakkoli, jakýmkoli způsobem;
- b) složením s částicí *-cumque* (česky: -koli): *quīcumque, quaecumque, quōcumque* kdokoli, cokoli (subst.), kterýkoli, kterákoli, kterékoli (adj.).

Skloňuje se pouze *quī-*, *quae-*, *quod-* a částice *-cumque* se připojí, např. *cuiuscumque*.

Pozn.

<i>is</i>	—	quī	ten	—	který,	ten	—	kdo
<i>ea</i>	—	<i>quae</i>	ta	—	která			
<i>id</i>	—	quod	to	—	které,	to	—	co
nebo pl. <i>ea</i>	—	<i>quae</i>	ta	—	která,			

Z ÁJMENA NEURČITÁ

(*prōnōmina indēfīnīta*)

1. **Quis (quī), quid** (ně)kdo, (ně)co;

§ 58

quis, quā, quod } (ně)který, á, é
quī, quae, quod }

(Neutr. pl. *quā, quae*)

Užívá se jich po spojkách *sī, nisi, nē*, po částici *num* a po vztažných *quō, quantō*, např.

sī quis   jestliže kdo, někdo
sī quā (quae) urbs   jestliže některé město
num quis venit?   zda někdo přichází?

2. **Aliquis, aliquid** někdo, něco

aliquī (aliquis), aliqua, aliquod některý, á, é, nějaký, á, é

Skloňuje se pouze druhá část, tj. *-qui(s)* (tedy gen. *alicuius*, dat. *alicui* atd.). V nom. sg. f. a nom. pl. n. je jenom tvar *aliqua*.

3. **Quīdam, quīdam** kdosi, cosi

quīdam, quaedam, quoddam kterýsi, jakýsi

Skloňuje se jen první část, tj. *quī* (tedy *cuiusdam, cuidam* atd.). Ak. sg. m. a f. je *quendam, quandam*, gen. pl. *quōrundam, quārundam*.

4. **Quisque, quīque**

quisque, quaeque, quodque } každý, á, é

Skloňuje se jen první část, tj. *quis* (tedy *cuiusque, cuique* atd.). Toto zájmeno se klade hlavně po řadové číslovce, superlativu a po zájmenu vztažném nebo zvrátném:

<i>Decimus quisque perit</i>	<i>Optimus quisque perit</i>
Každý desátý zahynul	Právě ti nejlepší zahynuli
<i>Quod quisque habet, defendit.</i>	<i>Sē quisque diligēbat</i>
Každý hájí, co má	Každý měl rád sebe
<i>Suam quisque patriam amat</i>	
Každý miluje svou vlast	

5. **Quisquam, quidquam (quicquam)** } někdo, něco
(gen. *cuiusquam*, dat. *cuiquam...*) }

Ūllus, ūlla, ūllum } některý, á, é, nějaký, á, é
(gen. *ŭllius*, dat. *ŭlli*) }

Těchto zájmen se užívá jen ve větách záporného smyslu:

Numquam vēnit quisquam

Clāmāvi neque quisquam respondit

Nikdy nikdo nepřišel

Zvolal jsem a nikdo neodpověděl

Vēnit neque quidquam factum est

Přišel a nic se nestalo

Multōs librōs habet neque ūllum legit

Má mnoho knih a žádnou nečte

6. Jiná zájmena neurčitá, méně běžná, jsou:

a) **quīvīs, quīdvīs...** kdokoli, cokoli...

quīlibet, quīdlibet... leckdo, leccos...

b) **quīvīs, quaevīs, quodvīs** kterýkoli, jakýkoli

quīlibet, quaelibet, quodlibet leckterý, lecjaký

Skloňuje se prvá část, -vīs a -libet se nemění.

c) **quispiam** atd. někdo...

d) **ŭnusquisque** atd. (jeden) každý...

7. Neurčitá adjektiva jsou např.:

aliquot několik (*aliquot librī*, gen. *aliquot librōrum* atd.)

aliquantus, a, um nějak veliký, hodně veliký

quantusvīs... jakkoli veliký

quantuslibet... lecjak veliký

utervīs... kterýkoli apod.

ADJEKTIVA ZÁJMENNÁ

(*adiectiva prōnōminālia*)

- § 59 1. Jsou tvořena od zájmených kmenů nebo jsou významem zájmenům blízká; gen. sg. -**ius** a dat. sg. -**ī** je tvarově stejný jako gen. a dat. sg. zájmen *istius, illius ..istī, illī*...

Jsou to:

alius, alia, aliud jiný,

gen. sg. *alterius*, dat. sg. *aliī*

alter, altera, alterum druhý,

gen. sg. *alterius*, dat. sg. *alterī*

uter, utra, utrum který z obou,

gen. sg. *utrius*, dat. sg. *utri*

neuter, neutra, neutrum žádný

gen. sg. *neutrius*, dat. sg. *neutri*

z obou,

nūllus, nūlla, nūllum žádný,

gen. sg. *nūllius*, dat. sg. *nūllī*

ūllus, ūlla, ūllum některý,
 sōlus, sōla, sōlum sám,
 samojediný,
 tōtus, tōta, tōtum celý,
 uterque, utraque, utrumque
 jeden i druhý, oba,

gen. sg. *ūllius*, dat. sg. *ūllī*
 gen. sg. *sōlius*, dat. sg. *sōlī*
 gen. sg. *tōtius*, dat. sg. *tōtī*
 gen. sg. *utriusque*, dat. sg.
utrique

2. K nim řadíme:

nēmō (z pův. *ne-hemō* [*homō*] ani člověk) nikdo, žádný; gen. *nūllius*, dat. *nēminī*, ak. *nēminem*, abl., *nēmine* (*nūllō*);

nihil (z pův. *ne-hilum* [*filum*] ani nit) nic; gen. *nūllius rei*, dat. *nūllī rei*, ak. *nihil*, abl. *nūllā rē*.

Pozn. 1. Gen. sg. *-ius* a dat. sg. *-ī* má také číslovka *ūnus*, *a*, *um* jeden, jedna, jedno.

Pozn. 2. *Uterque* jeden i druhý, oba:

Uterque cōsul cecidit Oba konzulové padli

Utrique militēs Vojíni obou stran

Pozn. 3. *Alter-alter* Jeden — druhý

pl. *alii-alii* Jedni — druzí

Pozn. 4. *Ambō* oba (najednou) *Uterque* oba (každý zvlášť):

Ambōs senātōrēs vidit Uviděl oba senátory (šli spolu)

Utrumque senātōrem vidit Uviděl oba senátory (šli každý zvlášť)‡

SOUVZTAŽNÁ ZÁJMENA, ADJEKTIVA A PŘÍSLOVCE

Souvztažnými (*correlātiva*) nazýváme zájmena, adjektiva a příslovce, § 60
 jež se významem navzájem doplňují a sobě odpovídají.

a) Souvztažná zájmena a adjektiva:

quī	—	is	kdo (který)	—	ten
quantus	—	tantus	jak veliký	—	tak veliký
quālis	—	tālis	jaký	—	taký
quot	—	tot	kolik	—	tolik

Pozn. *Quot librōs habēs?* Kolik máš knih?

Quot librī hic sunt? Kolik je tu knih?

Quota hōra est? Kolik je hodin?

b) Souvztažná příslovce:

ubi	—	ibi	kde	—	tam
ut	—	ita	jak	—	tak
quō	—	eō	kam	—	tam
quotiēns	—	totiēns	kolikrát	—	tolikrát
quandō	—	tum (tunc)	kdy	—	tehdy
unde	—	inde (hine)	odkud	—	odtud

§ 61 Rozeznáváme:

- a) **základní** (*cardinālia*) na otázku ‚kolik?‘ *quīnque* pět
- b) **řadové** (*ordinālia*) na otázku ‚kolikátý?‘ *quīntus* pátý
- c) **podílné** (*distribūtiva*) na otázku ‚po kolika?‘ *quīnī* po pěti
- d) **příslovce násobná** (*adverbia multiplicātiva*) na otázku ‚kolikrát?‘ *quīnquēis* pětkrát

§ 62 PŘEHLED ČÍSLOVEK ZÁKLADNÍCH A ŘADOVÝCH

Číslice (arabské)	Římské číslice	Číslovky základní	Číslovky řadové
1	I	<i>ūnus</i> -, -a, -um jeden, a, o	<i>prīmus</i> -, -a, -um první
2	II	<i>duo</i> -, -ae, -o	<i>secundus</i> nebo <i>alter</i>
3	III	<i>trēs</i> , <i>tria</i>	<i>tertius</i>
4	IIII (IV)	<i>quattuor</i>	<i>quārtus</i>
5	V	<i>quīnque</i>	<i>quīntus</i>
6	VI	<i>sex</i>	<i>sextus</i>
7	VII	<i>septem</i>	<i>septīmus</i>
8	VIII	<i>octō</i>	<i>octāvus</i>
9	VIIII (IX)	<i>novem</i>	<i>nōnus</i>
10	X	<i>decem</i>	<i>decīmus</i>
11	XI	<i>ūndecim</i>	<i>ūndecīmus</i>
12	XII	<i>duodecim</i>	<i>duodecīmus</i>
13	XIII	<i>trēdecim</i>	tertius decimus
14	XIIII (XIV)	<i>quattuordecim</i>	<i>quārtus decīmus</i>
15	XV	<i>quīndecim</i>	<i>quīntus decīmus</i>
16	XVI	<i>sēdecim</i>	<i>sextus decīmus</i>
17	XVII	<i>septendecim</i>	<i>septīmus decīmus</i>
18	XVIII (XIIIX)	<i>duo dē vigintī</i>	<i>duodēvicēsīmus</i>
19	XVIIII (XIX)	<i>ūn dē vigintī</i>	<i>ūndēvicēsīmus</i>
20	XX	<i>vīgintī</i>	<i>vicēsīmus</i>
21	XXI	<i>ūnus et vīgintī</i> (<i>vīgintī ūnus</i>)	<i>ūnus et vicēsīmus</i> (<i>vicēsīmus prīmus</i>)
22	XXII	<i>duo et vīgintī</i> (<i>vīgintī duo</i>)	<i>alter et vicēsīmus</i> (<i>vicēsīmus alter</i>)
28	XXVIII	<i>duo dē trīgintā</i>	<i>duodētrīcēsīmus</i>
29	XXIX	<i>ūn dē trīgintā</i>	<i>ūndētrīcēsīmus</i>
30	XXX	<i>trīgintā</i>	<i>trīcēsīmus</i>
40	XL	<i>quadrāgintā</i>	<i>quadrāgēsīmus</i>
50	L	<i>quīnquāgintā</i>	<i>quīnquāgēsīmus</i>

Číslice (arabské)	Římské číslice	Číslovky základní	Číslovky řadové
60	LX	<i>sexāgintā</i>	<i>sexāgēsīmus</i>
70	LXX	<i>septuāgintā</i>	<i>septuāgēsīmus</i>
80	LXXX	<i>octōgintā</i>	<i>octōgēsīmus</i>
90	LXXX (XC)	<i>nōnāgintā</i>	<i>nōnāgēsīmus</i>
100	C	<i>centum</i>	<i>centēsīmus</i>
101	CI	<i>centum (et) ūnus</i>	<i>centēsīmus prīmus</i>
200	CC	<i>ducentī, -ae, -a</i>	<i>ducentēsīmus</i>
300	CCC	<i>trecentī</i>	<i>trecentēsīmus</i>
400	CCCC (CD)	<i>quadrīngentī</i>	<i>quadrīngentēsīmus</i>
500	D (IO)	<i>quīngentī</i>	<i>quīngentēsīmus</i>
600	DC	<i>sescentī</i>	<i>sescentēsīmus</i>
700	DCC	<i>septīngentī</i>	<i>septīngentēsīmus</i>
800	DCCC	<i>octīngentī</i>	<i>octīngentēsīmus</i>
900	DCCCC (CM)	<i>nōngentī</i>	<i>nōngentēsīmus</i>
1000	M (CIO)	<i>mīlle</i>	<i>mīllēsīmus</i>
2000	MM (IIM)	<i>duo mīlia</i>	<i>bis mīllēsīmus</i>
3000	MMM (IIIM)	<i>tria mīlia</i>	<i>ter mīllēsīmus</i>
100 000	C̄	<i>centum mīlia</i>	<i>centiēs mīllēsīmus</i>
1 000 000	┌X̄┐ ¹⁾	<i>decīēs centēna mīlia</i>	<i>decīēs centiēs mīllēsīmus</i>

1. Číslovky podílné ,po kolika?':

singulī, ae, a po jednom, *bīnī* po dvou, *ternī, quaternī, quīnī, sēnī, septēnī, octōnī, novēnī, dēnī, ... vīcēnī, ... sexāgēnī, ... centēnī, ... singula mīlia, ... centēna mīlia...*

2. Příslovce násobná ,kolikrát?':

semel jednou, *bis* dvakrát, *ter, quater, quīnquiēs, sexiēs, septiēs, octiēs, noviēs, decīēs, ... vīciēs, ... sexāgiēs, ... centiēs, ... mīliēs, ... centiēs mīliēs...*

POZNÁMKY K ČÍSLOVKÁM

1. Dvě poslední číslovky v desítce: 18, 19, 28, 29 ... až 88, 89 se vyjadřují § 63 odčítáním od příští desítky:

duodēvigintī 18
(2 od 20)

ūndētrīgintā 29
(1 od 30)

duodēquīnquāgēsīmus 48.

Ale: *nōnāgintā octō* 98

nōnāgintā novem 99

1) Pozn. Tisícové hodnoty se vyznačovaly tak, že nad římskou číslovkou se napsala vodorovná čárka (*hasta*): $\overline{X}$ = 10.000, $\overline{XCII}$ = 92.000. Orámování cifry shora a po stranách vyjadřovalo stotisíce: $\overline{\overline{XIII}}$ = 1.300.000.

Pro označení vyšších hodnot se užilo také některých řeckých písmen. Φ (Φ) značilo 1000 (CIO) a z toho vzniklo M (*mīlle*). Jeho polovinou ve tvaru D je 500. Polovička znaku ψ (Ψ) ve tvaru L značila 50.

2. Při tvoření ostatních složených číslovek od 21 do 99 buď klademe jednotky před desítky a spojujeme je spojkou *et* nebo se kladou za desítky beze spojky:

duo et trīgintā nebo *trīgintā duo* 32

Od 101 se tvoří číslovky obvykle sestupně, beze spojky, s jednotkami na posledním místě:

centum sexāgintā trēs 163   *mille centum vīgintī sex* 1126

K ČÍSLOVKÁM ZÁKLADNÍM

- § 64 1. Skloňují se jen číslovky 1—3, výrazy pro sta (od 200) a výraz pro tisíce (sg. 1000 je nesklonný).

N.	ūnus	ūna	ūnum	duō	duae	duō	trēs (m., f.)	tria (n.)
G.		ūnūs		duōrum	duārum	duōrum	trium	
D.		ūnī		duōbus	duābus	duōbus	tribus	
Ak.	ūnum	ūnam	ūnum	duōs (duō)	duās	duō	trēs	tria
Abl.	ūnō	ūnā	ūnō	duōbus	duābus	duōbus	tribus	

2. Plurál *ūnī, ūnae, ūna* klade se hlavně u jmen pomnožných:

ūna castra   *ūnae litterae*
jeden tábor   jeden dopis

Pozn. Jako *ūnus* skloňují se též zájmenná adjektiva:

sōlus, tōtus, ūllus,
uter, neuter, aliter, nūllus, alius (§ 59).

3. Jako *duo* skloňuje se též *ambō, -ae, -ō* (oba dva).
Koncové *-o* u *duo* a *ambō* je zbytek starého *duālu*.
4. Číslovky 21, 31, 41 atd. se spojují se substantivem takto:
ūnus et vīgintī militēs nebo *militēs vīgintī ūnus* 21 vojáků
5. Výrazy pro sta, počínajíc 200, skloňují se podle *bonus, a, um* v plurálu.
6. Základní číslovky jsou v latině adjektiva; proto počítané předměty a jejich číslovky jsou v stejném pádě, a to v takovém, jaký vyžaduje věta (v češtině jsou v genitivě počínajíc číslovkou pět). (Číslovka *mīlia* je substantivem, viz níže.)

Např.

N.	<i>quīnque</i>	<i>decem</i>	<i>centum</i>	<i>mille</i>	<i>equitēs</i>
	pět	deset	sto	tisíc	jezdců
G.	<i>quīnque</i>	<i>decem</i>	<i>centum</i>	<i>mille</i>	<i>equitum</i>
	pěti	deseti	sta	tisíce	jezdců

D.	<i>quīnque</i> pěti	<i>decem</i> deseti	<i>centum</i> stu	<i>mille</i> tisíci	equitibus jezdců
Ak.	<i>quīnque</i> pět	<i>decem</i> deset	<i>centum</i> sto	<i>mille</i> tisíc	equitēs jezdců
Abl.	<i>quīnque</i> pěti	<i>decem</i> deseti	<i>centum</i> stem	<i>mille</i> tisícem	equitibus jezdců

7. Výraz **mīlia** tisíce se skloňuje podle neutra *mare* v pl. (gen. *-ium*, dat., abl. *-ibus*). Má platnost substantiva: **Počítané předměty**, jež jsou bezprostředně vedle něho, jsou v **genitivě**, ať je *mīlia* v kterémkoli pádě.

Např.

- N. *duo mīlia militum* 2000 vojáků
 G. *duōrum mīlium militum*
 D. *duōbus mīlibus militum* atd.

Mille captīvī occīsī sunt
 1000 zajatců bylo zabito

Mille captīvīs pepercīt

Ušetřil 1000 zajatců

Tria mīlia captīvōrum occīsa sunt
 3000 zajatců bylo zabito

*Tribus mīlibus captīvōrum
 pepercīt*

Ušetřil 3000 zajatců

Tria mīlia trecentī equitēs nebo *Tria mīlia equitum et trecentī*
 3300 jezdců

(Pád počítaného předmětu se řídí poslední číslovkou, jež těsně předchází.)

Určení času na otázku „jak dlouho?“ se vyjadřuje **akuzativem**:

Decem annōs *Trōia ā Graecīs oppugnābātur*
 Deset let byla Trója Řeky obléhána

Týmž pádem se udává i věk:

Quot annōs nātus es?

Kolik je ti let?

Puer novem annōs nātus
 (*Puer novem annōrum*)

Hoch devítiletý

**Puer maior (minor) novem
 annōs nātus**

Hoch, jemuž jest přes devět let
 (ještě není devět let)

Puer decimum annum agit

Chlapci jde na desátý rok

K ČÍSLOVKÁM ŘADOVÝM

- § 65
1. Skloňují se podle **bonus, a, um** (§ 39,1). (Končí se na *-us, -a, -um*, od 18. počínajíc na *-ēsīmus, -a, -um*).
  2. a) V číslovkách **13.** až **17.** jsou jednotky pravidelně před desítkami, a to beze spojky: **tertīus decīmus** (13.) atd.
b) Číslovky **21., 31., 41.** atd. tvoří se s *prīmus*, je-li jednotka za desítkou, ale s *ūnus*, je-li desítká za jednotkou:
vīcēsīmus prīmus, ale **ūnus et vīcēsīmus 21.**
  3. Řadovými číslovkami vyjadřují se též jmenovatelé **zlomků**, např.
tertia pars 1/3, *sexta pars* 1/6;
duae quīntae 2/5, *trēs septīmae* 3/7;
ale: je-li čítec o jednu menší než jmenovatel:
duae partēs 2/3, *trēs partēs* 3/4, *novem partēs* 9/10.
Polovina *dīmidium, ī n.* nebo *dīmidia pars*.
  4. Odlišně od češtiny se užívá řadových číslovek při udání počtu **hodin**:
Quota hōra est? Quārta   Kolik je hodin? Čtyři
Quotā hōrā? Tertiā   V kolik hodin? Ve tři
  5. **Letopočty** a označení časová na otázku ‚kdy?‘ vyjadřují se ablativem s číslovkou řadovou:
annō millēsīmō nōngentēsīmō quadrāgēsīmō quīntō
roku 1945

K ČÍSLOVKÁM PODÍLNÝM

- § 66
1. Jsou to trojvýchodná adjektiva v plurálu a skloňují se podle **bonus, -a, -um** (§ 39,1). Do češtiny se překládají obvykle předložkou ‚po‘ s lokálem základních číslovek:

Rōmae bīnī cōsulēs creābantur

V Římě byli voleni dva konzulové
(doslova: bylo voleno po dvou konzulech)

2. Číslovkou podílnou vyjadřuje se v latině násobitel:

Quot sunt bīs bīna?   *Bīs bīna sunt quattuor*
Kolik je 2 × 2?   2 × 2 jsou čtyři

Pozn. U jmen pomnožných se užívá podílných číslovek místo základních, ale místo *singulī* a *ternī* se klade *ūnī* a *trīnī*, např. *bīna castra* dva tábory, *bīnae litterae* dva dopisy (*duae litterae* dvě písmena), ale *ūna castra* jeden tábor, *trīnae litterae* tři dopisy.

K ČÍSLOVKÁM NÁSOBNÝM

1. Mimo první čtyři příslovce násobná, jež jsou nepravidelná (*semel, bis, ter, quater*), tvoří se další pomocí přípony *-iēs* (nebo *-iēns*): *quīnquīē(n)s, sexiē(n)s* atd. § 67
2. Velká čísla tvoří latina násobením příslovce násobných s číslovkami podílnými:
2,000.000 [XX] *viciēs centēna mīlia* dvacetkrát po sto tisíc
3. Příslovce na otázku ‚po kolikáté?‘ končí na **-um**: **primum**, po prvé, **iterum** po druhé, **tertium** po třetí, *quārtum* po čtvrté, ... *decimum* po desáté...
4. Při výčtu se užívá postupně těchto adverbí: **primum** předně, **deinde** za druhé (dále), **tum** za třetí (potom), ... **dēnique** (**postrēmō**) konečně.

SLOVESA

(*verba*)

§ 68

Flexe slovesná neboli časování (*coniugatiō*) vyznačuje se schopností vyjadřovat slovesný rod, čas, způsob, osobu a číslo.

Slovesné tvary označující osobu a číslo nazývají se **určitými**, jejich souhrn slovesem určitým (*verbum finitum*).

1. **Rod slovesný (*genus*):**
  1. činný (*actīvum*):
laudō chválím
  2. trpný (*passīvum*):
laudor jsem chválen

Tvary trpné mají někdy význam zvrtný:

lavor myji se

Česká slovesa zvrtná se vyjadřují v latině:

- a) tvary trpnými: *dēlector* bavím se;
- b) tvary činnými se zájmenem zvrtným: *iungō mē* připojuji se;
- c) tvary činnými jednoduchými: *timeō* bojím se.

O slovesech zvaných *dēpōnentia* a *sēmidēpōnentia* viz §§ 92—100.

2. Čas (*tempus*):

1. přítomný (*praesēns*): vyjadřuje děj v přítomnosti trvací nebo opakovací:
laudō chválím, chválívám;
2. minulý:
  - a) *imperfectum* (neukončený): vyjadřuje děj v minulosti trvací nebo opakovací: *laudābam* chválil jsem, chválíval jsem;
  - b) *perfectum* (ukončený): vyjadřuje děj minulý, pro přítomnost ukončený (často okamžitý):
laudāvī pochválil jsem, *dixī* domluvil jsem;
  - c) *plūsquamperfectum* (předminulý): vyjadřuje děj minulý dovršený před jiným dějem minulým: *laudāveram* (dříve) jsem (po)chválil;

3. budoucí:

- a) *futūrum* I. (*primum*): vyjadřuje děj budoucí okamžitý nebo trvající: *laudābō* pochválím, budu chválit;
- b) *futūrum* II. (*exactum*): vyjadřuje děj v budoucnosti dovršený dříve, než nastane jiný děj budoucí: *laudāverō* (až) pochválím.

Pozn. Praesens a obě futūra se nazývají časy hlavní, časy minulé jsou časy vedlejší.

3. Způsob (*modus*):

1. oznamovací (<i>indicativus</i>):	<i>laudās</i>	chválíš;
2. rozkazovací (<i>imperativus</i>):	<i>laudā</i>	chval!
3. spojovací (<i>coniunctivus</i>):	<i>laudēs</i>	ať chválíš;
	<i>laudārēs</i>	chválil bys.

Pozn. Indikativ vyjadřuje děj skutečný v kterékoli době: *veniō* přicházím. Konjunktiv vyjadřuje děj možný nebo neskutečný, přání i rozkaz: *dicam* říkal bych (možnost); *sine spē vita tristis esset* bez naděje byl by život smutný; *cantemus* zpívejme!

4. Osoby (*persōnae*) jsou tři: první, druhá a třetí.

5. Číslo (*numerus*): 1. jednotné (*singulāris*);
2. množné (*plūrālis*):

1. sg. <i>laudō</i> chválím	1. pl. <i>laudāmus</i> chválíme
2. sg. <i>laudās</i> chválíš	2. pl. <i>laudātis</i> chválíte
3. sg. <i>laudat</i> chválí	3. pl. <i>laudant</i> chválí

Některá slovesa se vyskytují jen ve třetí osobě sg.:

pluit prší   *tonat* hřmí

Jsou to tzv. slovesa neosobní (*impersōnālia*).

Od slovesných kmenů se tvoří, a to pomocí přípon jmenných (pádo- § 69 vých), také tzv. **jmenné tvary slovesné** (*nōminālia*), které jsou svým původem jména podstatná nebo přídavná a jež vyjadřují nějaký děj (činnost) bez uvedení osoby, někdy i čísla. Nazýváme je **neurčitými**, souhrnně *verbum infinitum*.

Jsou to:

1. *infinitivus* (způsob neurčitý): *laudāre* chválit;
2. *participium* (přechodník, přičestí): *laudāns* chvále, chválcí;

3. *supīnum*: *laudātum* chválit;

4. *gerundivum*: *laudandī* chválení (gen.);

5. *gerundivum*: *laudandus, a, um* ten, kdo má být chválen.

Infinitiv, gerundium a supinum jsou slovesná substantiva, participium a gerundivum slovesná adjektiva.

TVOŘENÍ SLOVESNÝCH TVARŮ

§ 70

1. Uvedené slovesné tvary se tvoří od tří kmenů:

prézentního, perfektního a supinového.

A. Od kmene prézentního: všechny určité tvary prézentu, imperfekta a futura I., imperativ a infinitiv prézentu, a to v rodě činném i trpném; gerundium a gerundivum; participium prézentu;

B. Od kmene perfektního: všechny tvary perfekta, plusquamperfekta, futura II. a infinitiv perfekta v rodě činném;

C. Od kmene supinového: supinum, participium perfekta pasíva a časy složené z participia perf. pas. a příslušného tvaru slovesa esse: perfectum, plusquamperfectum a futurum II. pasíva, infinitiv perfekta pasíva a infinitiv futura pasíva a aktivní infinitiv futura I. s aktivním participiem futura.

2. Ke kmeni slovesnému se připínají **osobní přípony** (*laudā-s* chválíš); někdy ke kmeni rozšířenému o odvozovací prvek časový nebo způsobový (*laudā-bā-s* chválil jsi, *laudā-rē-s* chválil bys). Poněvadž osobní přípony podléhaly ve styku s kmenovými samohláskami různým hláskoslovným změnám, nelze často původní podobu přípony rozeznat (*laudō* z *laudā-ō*). Uvádějí se proto spíše **koncovky** jednotlivých časů a způsobů než přípony.

3. **Slovesný kmen**, který je **společný kmeni** prézentnímu, perfektnímu a supinovému, se nazývá také **základní kmen slovesný**. Lze z něho odvodit všechny tvary téhož slovesa buď v téže podobě, např. *laud-*, nebo ve změněné (oslabením, zesílením nebo rozšířením), např. *pellō*, *pepūtī*, *pulsum*. Základní kmeny slovesné jsou jednak jednoduché, např. *reg-ere*, jednak složené, např. *corrig-ere*.

PŘEHLED OSOBNÍCH PŘÍPON

§ 71

osoby	Indikativ a konjunktiv (všech časů, mimo indik. perf. aktiva)		Indikativ (perfektum)	Imperativ		
	aktivum	pasívum	aktivum	aktivum	dep. sloves	
Sg. 1.	-m nebo -ō	-r nebo -or	-ī	prézentu	futura	-re
2.	-s	-ris	-(i)stī	—	-tō	
3.	-t	-tur	-it		-tō	
Pl. 1.	-mus	-mur	-imus	-te	-tōte -ntō	-minī
2.	-tis	-mini	-(i)stis			
3.	-nt	-ntur	-ērunt			

1. **Osobní přípony** se připojují u některých sloves přímo ke kmeni přítentnímu, např. *es-t, fer-tis*. Většinou se však připínají ke kmenům přítentním ještě různé **kmenotvorné přípony** nebo **příznaky**: *o, e (u, i)*, jež pak splývají s osobními příponami a s **kmenovým znakem** (*a, e, i*) v **koncovky**. Např. *laud-ā-mus* má koncovku *-āmus*, v níž je kmenový znak *ā*, kmenotvorná přípona přítentního kmene a osobní přípona *-mus*.

PŘÍPONY JMENNÝCH TVARŮ SLOVESNÝCH

§ 72

	Aktivum			Pasívum		
	Prézens	Perfektum	Futurum	Prézens	Perfektum	Futurum
Infinitiv	-re	-isse	-ūrum(-ūram, -ūrum) esse	-rī nebo -ī	-um (-am, -um) esse	-um irī
Participium	-ns, gen. -ntis	—	-ūrus, a, um	—	-us, a, um	—
Gerundium: -ndī (gen.)	Supinum: -um nebo-ū		Gerundivum: -ndus, a, um			

ROZDĚLENÍ SLOVES

Podle toho, čím je zakončen slovesný kmen ve tvarech utvořených od § 73 kmene přítentního (v tzv. přítentním systému), dělíme slovesa na dvě skupiny:
příznaková a bezpříznaková.

A. **Příznaková** (tematická, samohlásková, pravidelná): kmeny přítentní se tvoří různými příznaky (**příznak = téma**) a končí se pak vždy samohláskou, **tematickým vokálem**. Tento vokál je nejlépe patrný v 1. a 2. os. pl., např. *leg-i-mus, leg-i-itis*.¹⁾

Podle zakončení přítentního kmene dělíme tematická slovesa na čtyři třídy neboli konjugace:

třída	infinitiv prez. aktiva	I. osoba prez.	kmenová samohláska
I.	laudā -re	laudō	ā
II.	dēlē -re	dēlēō	ē
III.	lege -re cape -re	legō capīō	ē ē
IV.	audī -re	audiō	i

B. **Bezpříznaková** (atematická, souhlásková, nepravidelná); přítentní kmen nemá žádný „příznak“, třebaže se v jednom a témž paradigmatu objevují i tvary tematické. Tím se liší od pravidelných čtyř konjugací. Patří sem slovesa:

sum, esse jsem, *dō, dare* dávám, *ferō, ferre* nesu, *fīō, fieri* stávám se, *eō, ire* jdu, *volō, velle* chci, *nōlō, nolle* nechci, *mālō, malle* raději chci, *edō, edere* jím.

TVOŘENÍ JEDNOTLIVÝCH ČASŮ A TVARŮ PRAVIDELNÝCH SLOVES

(viz tabulky § 81—91)

§ 74

I. TVARY KMENE PRÉZENTNÍHO

Od kmene přítentního se tvoří:

a) **Indikativ přítentu aktiva i pasíva:**

I. konj. *laud-ō, -ās, -at, -āmus, -ātis, -ant;*
laud-or, -āris, -ātur, -āmur, -āminī, -antur;

¹⁾ Třetí konjugace se liší od ostatních tím, že tematická samohláska podružuje v ní svou samostatnost, a to buď v podobě *-e/-o*, nebo v zeslabené formě v *-i/-u*, zatímco v ostatních konjugacích splývá se samohláskou kmene. U mnohých sloves této konjugace tematická samohláska *e/o* se připíná přímo k základu (kořeni): např. *agō, dūcō, vivō, ruō*.

- II. konj. *děl-eō, -ēs, -et, ...*
děl-eor, -ēris, -ētur, ...
- IV. konj. *aud-iō, -īs, -it, ... iunt,*
aud-ior, -īris, -ītur, ... iuntur;
- III. konj. *leg-ō, -is, -it, -imus, -itis, -unt;*
leg-or, -eris, -itur, -imur, -iminī, -untur;
cap-iō, -is, -it, -imus, -itis, -iunt;
cap-ior, -eris, -itur, -imur, -iminī, -iuntur.

U sloves III. konjugace na *-iō* udrželo se kmenové *-i* před samohláskami *a, o, u*. Toto *i* je rozšířením přítentního kmene.

Pozn. 1. **Kmen přítentní** obdržíme, odepneme-li od infinitivu přítentu aktiva příponu *-re*.

Pozn. 2. U sloves III. konjugace je mezi slovesný kmen a příponu vložen znak *i* nebo *u* (v infinitivu *e*).

Pozn. 3. U sloves I., II. a IV. konj. v 1. a 2. os. pl. přechází přízvuk z první slabiky na druhou.

Pozn. 4. U sloves IV. konj. ve 3. osobě pl. se vkládá mezi kmen přítentní a příponu samohláska *u*.

Pozn. 5. Pasívum, např. *fallor* se překládá:

1. jsem klamán nebo 2. klamu se nebo 3. dávám se klamat.

b) Imperativ :

Imperativ futura (zesílený)

	2. os. sg.	2. os. pl.	2. a 3. os. sg.	2. os. pl.	3. os. pl.
I. konj.	laud-ā	-āte	-ātō	-ātōte	-antō
II. konj.	děl-ē	-ēte	-ētō	-ētōte	-entō
III. konj.	leg-e	-ite	-itō	-itōte	-untō
	cap-e	-ite	-itō	-itōte	-iuntō
IV. konj.	aud-ī	-īte	-ītō	-ītōte	-iuntō

c) Indikativ imperfekta aktiva i pasíva: znakem *-ba-*:

laudā-	bam	bās	-bat	-bāmus	-bātis	-bant
dělē-						
legē-						
capīē-	bar	bāris	bātur	bāmur	bāminī	bantur
audiē-						

Pozn. U sloves III. a IV. konj. je kmen rozšířen o samohlásku *-ē*.

d) **Indikativ futura I. aktiva i pasíva:**

1. u I. a II. konj. znakem *-b-*, jenž je dále spojen s koncovkami ind. prez. III. konj.:

laudā- dēlē-	bō bor	bis beris	bit bitur	bimus bimur	bitis bimini	bunt buntur
-----------------	-----------	--------------	--------------	----------------	-----------------	----------------

2. u III. a IV. konj. znakem *-e-* (v 1. os. sg. *-a-*):

leg- capi- audi-	am	ēs	et	ēmus	ētis	ent
	ar	ēris	ētur	ēmur	ēmini	entur

e) **Konjunktiv prézentu aktiva i pasíva:**

- u I. konj. znakem *-e-*: laud-**em**, -**ēs**, -**et**, ...
 laud- **er**, -**ēris**, -**ētur**, ...

- u II., III. a IV. konj. znakem *-a-*:

dēle- leg- capi- audi-	am	ās	at...
	ar	āris	ātur...

Pozn. Tvary 1. os. sg. futura I. jsou shodné s konj. prez. (Ind. fut. I. se významem často stýká s konj. prez.)

f) **Konjunktiv imperfekta aktiva i pasíva: znakem *-re-*:**

laudā- dēlē- lege- cape- audi-	rem	rēs	ret	rēmus	rētis	rent
	rer	rēris	rētur	rēmur	rēmini	rentur

Pozn. U III. konj. je slovesný kmen rozšířen o *-e-*. (Konj. impf. všech konjugací se tvarem rovná infinitivu prézentu aktiva rozšířenému o osobní přípony.)

- g) **Participium prézentu aktiva:** sufixem *-nt-*. V nominativu *-nt-s* dává *-ns*, před nímž je dlouhá samohláska; v ostatních pádech je před *-nt-* samohláska krátká:

laudāns,	laudantis
dēlēns,	dēlentis
legēns,	legentis
capiēns,	cipientis
audiēns,	audientis

Skloňuje se jako jednovýchodné adjektivum III. deklinace. (V gen. pl. má *-ium*, v nom. pl. n. *-ia* a v abl. sg. zpravidla *-e*). U sloves III. a IV. konj. je kmen rozšířen o *-ē-*.

- h) **Infinitiv prézentu aktiva:** sufixem *-re*, pasíva *-rī* (u III. konj. *-ī*):

laudā-	re, rī
dēlē-	
audī-	

lege-	re
cape-	

leg-	ī
cap-	

- ch) **Gerundivum a gerundium** sufixem *-nd(o)*:

laudandus	ad laudandum
dēlendus	ad dēlendum
legendus	ad legendum
capiendus	ad capiendum
audiendus	ad audiendum

II. TVARY KMENE PERFEKTNÍHO

(Příklady jsou uvedeny v 1. os. sg. ind. perf. akt.)

§ 75

Kmen perfektní se tvoří několika způsoby:

1. U mnohých sloves **I., II. a IV. konjugace** se kmen perfektní tvoří znakem *-v-*, jenž se přidává ke kmeni přítomnému:

laudā-v-ī   dēlē-v-ī   audī-v-ī

Toto *-v-* je i u některých sloves III. konj.:

crēscō, ere, perf. crē-v-ī   petō, ere, perf. petī-v-ī

2. U četných sloves II. konj., ale i u konjugací jiných, přechází *-v-* v *-u-*:

mon-u-ī   tac-u-ī   vet-u-ī   col-u-ī

3. Velmi často se perfektní kmen tvoří znakovým -s- (perfektum sigmatické), který se přidává k základu slovesa, přičemž:

c nebo *g* + *s* = *x*, *b* před *s* se mění v *p*

a *d*, *t* před *s* mizí:

carpere carp-s-ī

scribere scrīp-s-ī

dicere dī-x-ī (*dīc-s-ī*)

claudere clau-s-ī (*claud-s-ī*)

cēdere ce-ss-ī (*cēd-s-ī*)

mittere mī-s-ī (*mit-s-ī*)

4. U některých sloves se kmen perfektní rovná kmeni přítomnému:

dēfend-ere dēfend-ī

minu-ere minu-ī

solv-ere solv-ī

5. Kmenová samohláska se v perfektním kmeni zdloučí, přičemž se někdy i mění (*a* v *ē*):

venire vēn-ī

videre vīd-ī

agere ēg-ī

legere lēg-ī

facere fēc-ī

6. Kmen perfektní se tvoří tzv. zdvojkou (reduplikací). Reduplikace vzniká vytvořením nové slabiky z počáteční souhlásky a samohlásky *e*:

tangere tetig-ī

cadere cecid-ī

pellere pepul-ī

fallere fefell-ī

Někdy se *e* v náslovné slabice asimiluje k samohlásce následující slabiky:

currere cucurr-ī

Ve složeninách zdvojkou většinou mizí:

occidere occid-ī

accurrere accur-ī

Od kmene perfektního se tvoří tyto aktivní tvary:

§ 76 a) Indikativ perfekta:

laudāv- dēlēv- lēg- cēp- audīv-	ī istī it imus istis ērunt
---	---

b) Indikativ plusquamperfekta:

laudāv- dělēv- lēg- cēp- audīv-	eram	erās	erat	erāmus	erātis	erant
---	------	------	------	--------	--------	-------

(Indikativ plusquamperfekta akt. se tvarově rovná kmeni perfektnímu slovesa významového a imperfektu slovesa *esse*.)

c) Indikativ futura II:

Kmen perfektní + **erō, eris, erit, erimus, eritis, erint:**

laudāv-erō dělēv-erō lēg-erō cēp-erō audīv-erō

d) Konjunktiv perfekta:

Kmen perfektní + **erim, eris, erit, erimus, eritis, erint:**

laudāv-erim dělēv-erim lēg-erim cēp-erim audīv-erim

e) Konjunktiv plusquamperfekta:

Kmen perfektní + **issem, issēs, isset, issēmus, issētis, issent:**

laudāv-issem dělēv-issem lēg-issem cēp-issem [audīv-issem]

f) Infinitiv perfekta: příponou **-isse:**

laudāv-isse dělēv-isse lēg-isse cēp-isse audīv-isse

Přehled časů tvořených od kmene perfektního

§ 77

	Kmen perfektní	Indikativ	Konjunktiv	Infinitiv
Perfektum	laudāv- dělēv- lēg- cēp- audīv-	ī	erim	isse
Plusquamperfektum		eram	issem	
Futurum II.		erō		

III. TVARY KMENE SUPINOVÉHO

Znakem supinového kmene je **t-** (méně často **s-**):

§ 78

laudāt-   audit-   dělēt-
vīs-   claus-   sess-

Ve spojení s tvary slovesa *esse* tvoří toto participium **opisné časování činné** (*coniugatiō periphrastica actīva*). (Viz I. § 103, 1a)

e) **Infinitiv futura aktiva**: participium futura aktiva + *esse*:

laudātūrum, am, um (ūrus, a, um)	esse
-------------------------------------	-------------

Přehled časů tvořených od kmene supinového

§ 79

	Part. perf. pasīva	Indikativ	Konjunktiv	Infinitiv
Perfektum	laudātus	sum	sim	esse
Plusquamperfektum	dēlētus	eram	essem	
Futurum II.	lēctus captus audītus	erō		

Dodatek ke kmeni perfektnímu a supinovému

1. Poněvadž nejsou pravidla usnadňující tvoření kmene perfektního a supinového, **uvádí se v každém latinském slovníku** u slovesa vedle 1. osoby sg. indikativu prez. akt. a infinitivu prezentu akt. **také indikativ perfekta aktiva a supinum**. Z nich pak lze zjistit kmen perfektní odtržením přípony *-ī* (*laudāvī*, kmen *laudāv-*) a kmen supinový odtržením přípony *-um* (*laudātum*, kmen *laudāt-*).
2. Není-li u některého slovesa perfektum nebo supinum uvedeno, znamená to, že sloveso je netvoří:

§ 80

canō, ere, cecinī, —¹⁾ zpívám
poscō, ere, poposcī, —²⁾ žádám

3. Některá slovesa netvoří supinum, ale participium futura aktiva: *pāreō, ēre, pāruī*, —, *pāritūrus* poslouchám, jsem poslušen

¹⁾ Tvary supinové se nahrazují slovesem *cantāre*.

²⁾ Tvary supinové se nahrazují slovesem *postulāre*.

Kmen přítomný

Tř.	Ind. prez.			Ind. imperf.			Ind. futura I.		
	Aktivum								
I.	ō	ās	at	ā	bam	ā	bō	bis	bit
	āmus	ātis	ant		bās				
II.	eō	ēs	et	ē	bat	ē	bimus	bitis	bunt
	ēmus	ētis	ent		bāmus				
III.	ō	is	it	ē	bāmus	—	am	ēs	
	imus	itis	unt		bātis		et	ēmus	
IV.	īō	īs	it	iē	bātis		ēt	ētis	ent
	imus	itis	iunt		bant	i			

Pasívum

I.	or	āris	ātur	ā	bar	ā	bor	beris	bitur
	āmur	āminī	antur		bāris		bimur	biminī	
II.	eor	ēris	ētur	ē	bātur	ē			buntur
	ēmur	ēminī	entur						
III.	or	eris	itur	ē	bāmur	—	ar	ēris	
	imur	iminī	untur		bāminī		ētur	ēmur	
IV.	ior	iris	itur	iē	bantur	i	ēminī	entur	
	imur	iminī	iuntur						

Kmen dokonavý

	Ind. perf. akt.		Ind. pqpuf. akt.		Ind. fut. II. akt.	
I.	v	-ī -istī	v	-eram -erās	v	-erō -eris
II.	v,u	-it -imus	v,u	-erat -erāmus	v,u	-erit -erimus
III.	s ¹⁾	-istis	s ¹⁾	-erātis	s ¹⁾	-eritis
IV.	v	-ērunt	v	-erant	v	-erint

Kmen supinový

	Ind. perf. pas.		Ind. pqpuf. pas.		Ind. fut. II. pas.	
I.	ā	-tus sum	ā	-tus eram	ā	-tus erō
		es		erās		eris
II.	ē, i	est	ē, i	erat	ē, i	erit
III.	-tī	sumus	-tī	erāmus	-tī	erimus
		estis		erātis		eritis
IV.	ī	sunt	ī	erant	ī	erunt

1) Do tabulek převzat jeden z několika perf. kmenů.

Kmen prezentní

Tř.	Konj. prez.		Konj. impf.		Imperativ			Partic.	Infinit.
	Aktivum								
I.	em	ēs et	ā	rem	ā	āte		āns	āre
II.	ēm	ētis ent	ē	rēs	ātō	ātōte antō		ēns	ēre
III.	e	am	e	ret	ē	ēte entō		ēns	ere
IV.	—	ās	e	rēm	ētō	ētōte		ēns	ere
I.	i	āt	i	rētis	e	ite untō		iēns	ire
II.	—	āmus	i	rent	itō	itōte iuntō		iēns	ire
III.	—	ātis	—	—	—	—		—	—
IV.	—	ant	—	—	—	—		—	—

Pasívum

Tř.	Konj. prez.		Konj. impf.		Jen u deponentií		Gerundivum	Partic. fut. akt.
I.	er	ēris ētur	ā	rer	āre	āminī	andus, a, um	ārī
II.	ēm	ēminī entur	ē	rēris	ēre	ēminī	endus, a, um	ērī
III.	e	ar	e	rētur	ere	iminī	endus, a, um	ī
IV.	—	āris	e	rēm	ere	iminī	endus, a, um	ī
I.	i	ātur	i	rētis	ire	iminī	iendus, a, um	īrī
II.	—	ām	—	—	—	—	—	—
III.	—	ātis	—	—	—	—	—	—
IV.	—	antur	—	—	—	—	—	—

Kmen perfektní

Tř.	Konj. perf. akt.		Konj. ppqpf. akt.		Inf. perf. akt.		Partic. perf. pas.	Supinum
I.	v	-erim	v	-issem	v			
II.	v, u	-eris	v, u	-issēs	v, u			
III.	—	-erit	—	-isset	—	-isse	—	—
IV.	s	-erimus	s	-issēm	s			
I.	v	-eritis	v	-issētis	v			
II.	—	-eritis	—	-issent	—			
III.	—	-eritis	—	-issent	—			
IV.	v	-erint	v	-issent	v			

Kmen supinový

Tř.	Konj. perf. pas.		Konj. ppqpf. pas.		Part. perf. pas.		Supinum		Part. fut. akt.	
I.	ā	-tus	sim	ā	-tus	essem	ā	-tus	ā	-tūrus
II.	ē, i	sīs	sīs	ē, i	essēs	essēt	ē, i	-ta	ē, i	-tūra
III.	—	sīt	sīt	—	essēt	essēm	—	-tum	—	-tūrum
IV.	—	sīmus	sītis	—	essētis	essēm	—	-tū	—	-tūrum
I.	i	sint	sint	i	essent	essēt	i	-tum	i	-tūrum
II.	—	sint	sint	—	essent	essēt	—	-tum	—	-tūrum
III.	—	sint	sint	—	essent	essēt	—	-tum	—	-tūrum
IV.	—	sint	sint	—	essent	essēt	—	-tum	—	-tūrum

I. konjugace: laudō, ās, āre, āvi, ātum

Aktivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>chválím</i> laud ō laudā s lauda t laudā mus laudā tis lauda nt	<i>at chválím</i> laud e m laud ē s laud e t laud ē mus laud ē tis laud e nt	<i>chval</i> laudā laudā te	<i>chválit</i> laudā re	<i>chvále, íc, chválicí</i> laudā ns (gen. lauda ntis)
Imperfektum	<i>chválil jsem</i> laudā ba m laudā bā s laudā ba t laudā bā mus laudā bā tis laudā ba nt	<i>chválil bych</i> laudā re m laudā rē s laudā re t laudā rē mus laudā rē tis laudā re nt			
Futurum I.	<i>budu chválit</i> laudā bō laudā bī s laudā bī t laudā bī mus laudā bī tis laudā bu nt		<i>chval(iž)</i> laudā tō laudā tō laudā tōte lauda ntō	<i>(řikám,)</i> <i>že bude chválit</i> laudāt ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, íc chválit</i> laudāt ūrus (a, um)
Perfektum	<i>pochválil jsem</i> laudāv ī laudāv istī laudāv it laudāv imus laudāv istis laudāv ěrunt	<i>at jsem pochválil</i> laudāv erim laudāv eris laudāv erit laudāv erimus laudāv eritis laudāv erint		<i>že chválil</i> laudāv isse	
Partic. pres.	<i>byl jsem pochválil</i> laudāv eram laudāv erās laudāv erat laudāv erāmus laudāv erātis laudāv erant	<i>byl bych (býval) pochválil</i> laudāv issem laudāv issēs laudāv isset laudāv issēmus laudāv issētis laudāv issent		Gerundium <i>chválení</i> G. lauda ndī D. lauda ndō Ak. ad lauda ndum Abl. lauda ndō	Supinum <i>chválit</i> laudāt um <i>k chválení</i> laudāt ū
Futurum II.	<i>(až) pochválím</i> laudāv erō laudāv eris laudāv erit laudāv erimus laudāv eritis laudāv erint				

Poznámky ke všem tabulkám konjugací:

1) Všechny časy a tvary jsou uspořádány podle tří slovesných kmenů (kmene přítomného, perfektního a supinového), jež jsou graficky vyznačeny.

2) Z technických důvodů nejsou někde uvedeny všechny české tvary, např. ve futurum I. čas jednoduchý, nebo v ind. perf. akt. ženský a střední rod apod.

I. konjugace: laudō, ās, āre, āvi, ātum

§ 83

Pasivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>jsem chválen</i> laud or laudā ris laudā tur laudā mur laudā minī lauda ntur	<i>at jsem chválen</i> laud e r laud ē ris laud ē tur laud ē mur laud ē minī laud e ntur	<i>buď chválen</i> laudā re laudā minī	<i>být chválen</i> laudā ri	
Imperfektum	<i>byl jsem chválen</i> laudā ba r laudā bā ris laudā bā tur laudā bā mur laudā bā minī laudā ba ntur	<i>byl bych chválen</i> laudā re r laudā rē ris laudā rē tur laudā rē mur laudā rē minī laudā re ntur			
Futurum I.	<i>budu chválen</i> laudā bo r laudā be ris laudā bi tur laudā bi mur laudā bi minī laudā bu ntur			<i>(řikám,) že bude chválen</i> laudāt um irī	
Perfektum	<i>byl jsem pochválen</i> laudātus sum (a, um) es est laudātī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem byl pochválen</i> laudātus sim (a, um) sis sit laudātī simus (ae, a) sitis sint		<i>že byl (po)chválen</i> laudāt um (am, um) esse	<i>byv (po)chválen, (po)chválený</i> laudāt us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem pochválen (dříve)</i> laudātus eram (a, um) erās erat laudātī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych býval pochválen</i> laudātus essem (a, um) essēs esset laudātī essēmus (ae, a) essētis essent			
Futurum II.	<i>(až) budu pochválen</i> laudātus erō (a, um) eris erit laudātī erimus (ae, a) eritis erunt				Gerundivum <i>ten, který má být chválen</i> lauda ndus (a, um)

Pozn. Pasivní imperati v aktivních sloves se vyskytuje velmi zřídka.

II. konjugace: děleō, ēs, ēre, ēvī, ētum

Aktivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>ničím</i> děle ō dělē s děle t dělē mus dělē tis děle nt	<i>ať ničím</i> děle a m dělē ā s děle a t dělē ā mus dělē ā tis děle a nt	<i>nič</i> dělē dělē te	<i>ničit</i> dělē re 	<i>niče, ic, ničící</i> dělē ns (gen. děle ntis)
Imperfektum	<i>ničil jsem</i> dělē ba m dělē bā s dělē ba t dělē bā mus dělē bā tis dělē ba nt	<i>ničil bych</i> dělē re m dělē rē s dělē re t dělē rē mus dělē rē tis dělē re nt			
Futurum I.	<i>budu ničit</i> dělē bō dělē bi s dělē bi t dělē bi mus dělē bi tis dělē bu nt		<i>ni(čiz)</i> dělē tō dělē tō dělē tōte děle ntō	<i>(řikám,)</i> <i>že bude ničit</i> dělēt ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, ic</i> <i>ničit</i> dělēt ūrus (a, um)
Perfektum	<i>zničil jsem</i> dělēv ī dělēv istī dělēv it dělēv imus dělēv istis dělēv ěrunt	<i>ať jsem zničil</i> dělēv erim dělēv eris dělēv erit dělēv erimus dělēv eritis dělēv erint		<i>že ničil</i> dělēv isse	
Pqupf.	<i>byl jsem zničil</i> dělēv eram dělēv erās dělēv erat dělēv erāmus dělēv erātis dělēv erant	<i>byl bych (býval)</i> <i>zničil</i> dělēv issem dělēv issēs dělēv isset dělēv issēmus dělēv issētis dělēv issent		Gerundium <i>ničeni</i> G. děle ndī D. děle ndō Ak. ad děle ndum Abl. děle ndō	Supinum <i>ničit</i> dělēt um <i>k ničeni</i> dělēt ū
Futurum II.	<i>(až) zničím</i> dělēv erō dělēv eris dělēv erit dělēv erimus dělēv eritis dělēv erint				

II. konjugace: děleō, ēs, ēre, ēvi, ētum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>jsem ničen</i> děle or dělē ris dělē tur dělē mur dělē minī dēle ntur	<i>at jsem ničen</i> dēle a r dēle ā ris dēle ā tur dēle ā mur dēle ā minī dēle a ntur	<i>buď ničen</i> dělē re dělē minī	<i>být ničen</i> dělē rī	
Imperfektum	<i>byl jsem ničen</i> dělē ba r dělē bā ris dělē bā tur dělē bā mur dělē bā minī dělē ba ntur	<i>byl bych ničen</i> dělē re r dělē rē ris dělē rē tur dělē rē mur dělē rē minī dělē re ntur			
Futurum I.	<i>budu ničen</i> dělē bo r dělē be ris dělē bi tur dělē bi mur dělē bi minī dělē bu ntur			<i>(řikám,)</i> <i>že bude ničen</i> dělēt um irī	
Perfektum	<i>byl jsem zničen</i> dělētus sum (a, um) es est dělētī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem byl zničen</i> dělētus sim (a, um) sis sit dělētī simus (ae, a) sitis sint		<i>že byl</i> <i>(z)ničen</i> dělēt um (am, um) esse	<i>byv</i> <i>(z)ničen,</i> <i>(z)ničený</i> dělēt us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem zničen</i> <i>(dřive)</i> dělētus eram (a, um) erās erat dělētī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych býval</i> <i>zničen</i> dělētus essem (a, um) essēs esset dělētī essēmus (ae, a) essētis essent			
Futurum II.	<i>(až) budu zničen</i> dělētus erō (a, um) eris erit dělētī erimus (ae, a) eritis erunt				Gerundivum <i>ten, který</i> <i>má být ničen</i> dēle ndus (a, um)

Pozn. Pasívní imperativ aktivních sloves se vyskytuje velmi zřídka.

IV. konjugace: audiō, is, ire, ivi, itum

Aktivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Præzens	<i>slyšim</i> audi ō audi s audi t audi mus audi tis audi unt	<i>at slyšim</i> audi a m audi ā s audi a t audi ā mus audi ā tis audi a nt	<i>slyš</i> audi audi te	<i>slyšet</i> audi re	<i>slyše, ic,</i> <i>slyšící</i> audi ē ns (gen. audi e ntis)
Imperfektum	<i>slyšel jsem</i> audi ē ba m audi ē bā s audi ē ba t audi ē bā mus audi ē bā tis audi ē ba nt	<i>slyšel bych</i> audi re m audi rē s audi re t audi rē mus audi rē tis audi re nt			
Futurum I.	<i>budu slyšet</i> audi a m audi ē s audi e t audi ē mus audi ē tis audi e nt		<i>slyš(iž)</i> audi tō audi tō audi tōte audi untō	<i>(řikám,)</i> <i>že bude slyšet</i> audiť ūrum (am, um) esse	<i>chtiže, ic</i> <i>slyšet</i> audiť ūrus (a, um)
Perfektum	<i>uslyšel jsem</i> audi v i audi v isti audi v it audi v imus audi v istis audi v erunt	<i>at jsem uslyšel</i> audi v erim audi v eris audi v erit audi v erimus audi v eritis audi v erint		<i>že slyšel</i> audi v isse	
Partic. p.	<i>byl jsem uslyšel</i> audi v eram audi v erās audi v erat audi v erāmus audi v erātis audi v erant	<i>byl bych (býval)</i> <i>uslyšel</i> audi v issem audi v issēs audi v isset audi v issēmus audi v issētis audi v issent		Gerundium <i>slyšení</i> G. audi e ndī D. audi e ndō Ak. ad audi e ndum Abl. audi e ndō	Supinum <i>slyšet</i> audiť um <i>k slyšení</i> audiť ū
Futurum II.	<i>(až) uslyšim</i> audi v erō audi v eris audi v erit audi v erimus audi v eritis audi v erint				

IV. konjugace: audiō, is, ire, ivi, itum

Pasívum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>jsem slyšen</i> audi or audi ris audi tur audi mur audi minī audi u ntur	<i>at jsem slyšen</i> audi a r audi ā ris audi ā tur audi ā mur audi ā minī audi a ntur	<i>buď slyšen</i> audi re audi minī	<i>být slyšen</i> audi rī	
Imperfektum	<i>byl jsem slyšen</i> audi ē ba r audi ē bā ris audi ē bā tur audi ē bā mur audi ē bā minī audi ē ba ntur	<i>byl bych slyšen</i> audi re r audi rē ris audi rē tur audi rē mur audi rē minī audi re ntur			
Futurum I.	<i>budu slyšen</i> audi a r audi ē ris audi ē tur audi ē mur audi ē minī audi e ntur			<i>(říkám,) že bude slyšen</i> audit um irī	
Perfektum	<i>byl jsem uslyšen</i> auditus (a, um) sum es est auditī (ae, a) sumus estis sunt	<i>at jsem byl uslyšen</i> auditus (a, um) sim sis sit auditī (ae, a) simus sitis sint		<i>že byl (u)slyšen</i> audit um (am, um) esse	<i>byv (u)slyšen, (u)slyšený</i> audit us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem uslyšen (dřive)</i> auditus (a, um) eram erās erat auditī (ae, a) erāmus erātis erant	<i>byl bych býval uslyšen</i> auditus (a, um) essem essēs esset auditī (ae, a) essēmus essētis essent			
Futurum II.	<i>(až) budu uslyšen</i> auditus (a, um) erō eris erit auditī (ae, a) erimus eritis erunt				Gerundivum <i>ten, který má být slyšen</i> audi e ndus (a, um)

Pozn. Pasivní imperativ aktivních sloves se vyskytuje velmi zřídka.

III. konjugace: legō, is, ere, lēgī, lēctum

Aktivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>čtu</i> leg ō leg i s leg i t leg i mus leg i tis leg u nt	<i>at čtu</i> leg a m leg ā s leg a t leg ā mus leg ā tis leg a nt	<i>čti</i> leg e leg i te	<i>čist</i> leg e re	<i>čta, čtouc, čtoucí</i> leg ē ns (gen. leg e ntis)
Imperfek- tum	<i>čell jsem</i> leg ē ba m leg ē bā s leg ē ba t leg ē bā mus leg ē bā tis leg ē ba nt	<i>čell bych</i> leg e re m leg e rē s leg e re t leg e rē mus leg e rē tis leg e re nt			
Futurum I.	<i>budu čist</i> leg a m leg ē s leg e t leg ē mus leg ē tis leg e nt		<i>čti(ž)</i> leg i tō leg i tō leg i tōte leg u ntō	<i>(řikám, že bude čist</i> lěct ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, ic číst</i> lěct ūrus (a, um)
Perfektum	<i>přečell jsem</i> lěg i lěg istī lěg it lěg imus lěg istis lěg ěrunt	<i>at jsem přečell</i> lěg erim lěg eris lěg erit lěg erimus lěg eritis lěg erint		<i>že čell</i> lěg isse	
Pqupf.	<i>byl jsem přečell</i> lěg eram lěg erās lěg erat lěg erāmus lěg erātis lěg erant	<i>byl bych (býval) přečell</i> lěg issem lěg issēs lěg isset lěg issēmus lěg issētis lěg issent		Gerundium <i>čteni</i> G. leg e ndī D. leg e ndō Ak. ad leg e ndum Abl. leg e ndō	Supinum <i>číst</i> lěct um <i>ke čteni</i> lěct ū
Futurum II.	<i>(až) přečtu</i> lěg erō lěg eris lěg erit lěg erimus lěg eritis lěg erint				

III. konjugace: legō, is, ere, lēgī, lēctum

§ 89

Pasivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>jsem čten</i> leg or leg e ris leg i tur leg i mur leg i minī leg u ntur	<i>at jsem čten</i> leg a r leg ā ris leg ā tur leg ā mur leg ā minī leg a ntur	<i>buď čten</i> leg e re leg i minī	<i>být čten</i> leg i	
Imperfek- tum	<i>byl jsem čten</i> leg ē ha r leg ē bā ris leg ē bā tur leg ē bā mur leg ē bā minī leg ē ha ntur	<i>byl bych čten</i> leg e re r leg e rē ris leg e rē tur leg e rē mur leg e rē minī leg e re ntur			
Futurum I.	<i>budu čten</i> leg a r leg ē ris leg ē tur leg ē mur leg ē minī leg e ntur			<i>(řikám,) že bude čten</i> lēct um iri	
Perfek- tum	<i>byl jsem přečten</i> lēctus sum (a, um) es est lēctī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem byl přečten</i> lēctus sim (a, um) sis sit lēctī simus (ae, a) sitis sint		<i>že byl (pře)čten</i> lēct um (am, um) esse	<i>byv (pře)čten, (pře)čtený</i> lēct us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem přečten (dříve)</i> lēctus eram (a, um) erās erat lēctī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych býval přečten</i> lēctus essem (a, um) essēs esset lēctī essēmus (ae, e) essētis essent			
Futurum II.	<i>(až) budu přečten</i> lēctus erō (a, um) eris erit lēctī erimus (ae, a) eritis erunt				Gerundivum <i>ten, který má být čten</i> leg e ndus (a, um)

Pozn. 3. Pasivní imperativ aktivních sloves se vyskytuje velmi zřídka.

III. konjugace (smíšená): capiō, is, ere, cēpi, captum

Aktivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>chytám</i> capi ō capi s capi t capi ums capi tis capi u nt	<i>at chytám</i> capi a m capi ā s capi a t capi ā mus capi ā tis capi a nt	<i>chytej, chyt</i> cape capi te	<i>chytat</i> cape re	<i>chytaje, ic, chytajici</i> capi ē ns (gen. capi e ntis)
Imperfektum	<i>chytal jsem</i> capi ē ba m capi ē bā s capi ē ba t capi ē bā mus capi ē bā tis capi ē ba nt	<i>chytal bych</i> cape re m cape rē s cape re t cape rē mus cape rē tis cape re nt			
Futurum I	<i>budu chytat</i> capi a m capi ō s capi e t capi ē mus capi ē tis capi e nt		<i>chytej(ž)</i> capi tō capi tō capi tōte capi u ntō	<i>(řikám,)</i> že bude chytat capt ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, ic chytat</i> capt ūrus (a, um)
Perfektum	<i>chytíl jsem</i> cēp i cēp istí cēp it cēp imus cēp istis cēp ěrunt	<i>at jsem chytíl</i> cēp erim cēp eris cēp erit cēp erimus cēp eritis cēp erint		<i>že chytal</i> cēp isse	
Pqupf.	<i>byl jsem chytíl</i> cēp eram cēp erās cēp erat cēp erāmus cēp erātis cēp erant	<i>byl bych chytíl</i> cēp issem cēp issēs cēp isset cēp issēmus cēp issētis cēp issent		Gerundium <i>chytání</i> G. capi e ndí D. capi e ndō Ak. ad capi e ndum Abl. capi e ndō	Supinum <i>chytat</i> capt um <i>k chytání</i> capt ū
Futurum II.	<i>(až) chytnu</i> cēp erō cēp eris cēp erit cēp erimus cēp eritis cēp erint				

III. konjugace (smíšená): capiō, is, ere, cēpi, captum

§ 91

Passivum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>jsem chytán</i> capi or cape ris capi tur capi mur capi minī capi u ntur	<i>at jsem chytán</i> capi a r capi ā ris capi ā tur capi ā mur capi ā minī capi a ntur	<i>buď chytán</i> cape re capi minī	<i>být chytán</i> cap ī	
Imperfektum	<i>byl jsem chytán</i> capi ē ba r capi ē bā ris capi ē bā tur capi ē bā mur capi ē bā minī capi ē ba ntur	<i>byl bych chytán</i> cape re r cape rē ris cape rē tur cape rē mur cape rē minī cape re ntur			
Futurum I.	<i>buďu chytán</i> capi a r capi ē ris capi ē tur capi ē mur capi ē minī capi e ntur			<i>(fiktám,) že bude chytán (chycen) capt um irī</i>	
Perfektum	<i>byl jsem chycen</i> captus sum (a, um) es est captī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem byl chycen</i> captus sim (a, um) sis sit captī simus (ae, a) sītis sint		<i>že byl chytán (chycen) capt um (am, um) esse</i>	<i>byv chycen, chycený capt us (a, um)</i>
Pqupf.	<i>byl jsem chycen (dříve)</i> captus eram (a, um) erās erat captī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych býval chycen</i> captus essem (a, um) essēs esset captī essēmus (ae, a) essētis essent			
Futurum II.	<i>(až) buďu chycen</i> captus erō (a, um) eris erit captī erimus (ae, a) eritis erunt				Gerundivum <i>ten, který má být chytán (chycen) capi e ndus (a, um)</i>

Pozn. Pasívní imperativ aktivních sloves se vyskytuje velmi zřídka.

Některá slovesa v -iō tvoří podle IV. konjugace jen ty tvary přítomného systému, v nichž je v této konjugaci kmenové -i před samohláskou (srov. § 74 Ia), tj. v 1. os. sg. a 3. os. pl. ind. prez. akt. a pas., v konj. prez., v ind. impf., ve futuru I., ve 3. os. pl. zesíleného imperativu, v part. prez. akt., gerundivu a gerundiu; jinak se časují podle III. konjugace.

Vzor *capiō, capere, cēpi, captum* chytám
(viz § 90, 91)

Podle uvedeného vzoru se časují slovesa jako:

<i>capiō, ere</i>	<i>faciō, ere</i>	<i>fugiō, ere</i>	<i>iaciō, ere</i>
dychtím	dělám	prchám	házím
	<i>fodiō, ere</i>	<i>rapiō, ere</i>	
	bodám	uchvacuji	

DEPONENTNÍ SLOVESA

- § 92 1. Jsou to slovesa s tvary trpnými, ale s významem činným nebo zvratným (*verba dēpōnentia* [*dēpōnere* odkládat] slovesa odkládající tvary aktivní):

<i>Hortor puerum</i>	<i>Morior</i>	<i>Vereor</i>
Povzbuzuji chlapce	Umírám	Bojím se

2. 2. osoba sg. imperativu se tvarově rovná infinitivu přítomného aktivních sloves:

<i>Imitāre!</i>	<i>Sequere!</i>
Napodobuj!	Následuj!

(2. osoba pl. imperativu je shodná s 2. osobou pl. ind. přítomného deponentních sloves:

Hortāmini! Povzbuzujte! ale i: povzbuzujete.)

3. Vzory:

I. konj.	<i>hortor, āris, āri, ātus sum</i>	povzbuzuji	(jako <i>laudor</i>)
II. konj.	<i>vereor, ēris, ēri, itus sum</i>	bojím se	(jako <i>dēleor</i>)
IV. konj.	<i>blandior, īris, īri, itus sum</i>	lichotím	(jako <i>audior</i>)
III. konj.	<i>sequor, eris, ī, secūtus sum</i>	následuji	(jako <i>legor</i>)
	<i>patior, eris, ī, passus sum</i>	trpím	(jako <i>capior</i>)

1. Deponentní slovesa mají v zásadě všechny **způsoby** a všechny časy, § 93 jednoduché i složené, z **pasivního časování**.

Jen **gerundivum** (*-ndus, -nda, -ndum*) je jediná deponentní forma, jež nemá význam aktivní:

imitandus ten, který má být napodobován

2. Naopak zase mají některé způsoby a časy z **aktivního časování**. Jsou to **gerundium, supinum, participium přítomného času a futura a infinitiv futura**:

imitandī (gen.) imitātum imitātū imitāns
napodobování napodobit k napodobení napodobuje(-ící)

imitātūrus imitātūrum esse
hodlaje napodobit (říkám,) že napodobí

DODATEK

Přehledná tabulka infinitivů a participií

	Infinitivy			Participia		
	Aktivní	Pasivní	Deponentní	Aktivní	Pasivní	Deponentní
Prézens	<i>laudāre chválit</i>	<i>laudāri být chválen</i>	<i>hortāri povzbuzovat</i>	<i>laudāns chválící</i>		<i>hortāns povzbuzující</i>
Perfektum	<i>laudāvisse (že) chválil</i>	<i>laudātum esse (že) byl chválen</i>	<i>hortātum esse (že) povzbuzoval</i>		<i>laudātus (po) chválený</i>	<i>hortātus povzbudiv(ši)</i>
Futurum	<i>laudātū- rum esse (že) bude chválit</i>	<i>laudātum irī (že) bude chválen</i>	<i>hortātūrum esse (že) bude povzbuzovat</i>	<i>laudātūrus hodlaje chválit</i>		<i>hortātūrus hodlaje povzbuzovat</i>

I. konjugace: hortor, āris, āri, hortātus sum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>povzbuzuji</i> hort or hortā ris hortā tur hortā mur hortā minī horta ntur	<i>at povzbuzuji</i> hort e r hort ē ris hort ē tur hort ē mur hort ē minī hort e ntur	<i>povzbuzuj</i> hortā re hortā minī	<i>povzbuzovat</i> hortā rī	<i>povzbuzuje, ic; ici</i> hortā ns (gen. hortantis)
Imperfektum	<i>povbuzoval jsem</i> hortā ba r hortā bā ris hortā bā tur hortā bā mur hortā bā minī hortā ba ntur	<i>povbuzoval bych</i> hortā re r hortā rē ris hortā rē tur hortā rē mur hortā rē minī hortā re ntur			
Futurum I.	<i>буду повбuzоват</i> hortā bo r hortā be ris hortā bi tur hortā bi mur hortā bi minī hortā bu ntur			<i>(řikám,)</i> <i>že povbudí</i> hortāt ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, ic</i> <i>povbuzovat</i> hortāt ūrus (a, um)
Perfektum	<i>povbudil jsem</i> hortātus sum (a, um) es est hortātī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem povbudil</i> hortātus sim (a, um) sīs sit hortātī sīmus (ae, a) sītis sint		<i>že povbudil</i> hortāt um (am, um) esse	<i>povbudiv</i> hortāt us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem povbudil</i> hortātus eram (a, um) erās erat hortātī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych (býval)</i> <i>povbudil</i> hortātus essem (a, um) essēs esset hortātī essēmus (ae, a) essētis essent		Gerundium <i>povbuzování</i> G. hortā ndī D. hortā ndō Ak. ad hortā ndum	Supinum <i>povbudit</i> hortāt um <i>k povbuzení</i> hortāt ū
Futurum II.	<i>(až) povbudím</i> hortātus erō (a, um) eris erit hortātī erimus (ae, a) eritis erunt			Abl. hortā ndō	Gerundivum <i>ten, který má být povbuzován</i> hortā ndus (a, um)

II. konjugace: vereor, ēris, ēri, veritus sum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Præzens	<i>bojím se</i> verē or verē ris verē tur verē mur verē minī verē ntur	<i>at se bojím</i> verē a r verē ā ris verē ā tur verē ā mur verē ā minī verē a ntur	<i>boj se</i> verē re verē minī	<i>bát se</i> verē rī	<i>boje se, ic se; ící se</i> verē ns (gen. vere ntis)
Imperfek- tum	<i>bál jsem se</i> verē ba r verē bā ris verē bā tur verē bā mur verē bā minī verē ba ntur	<i>bál bych se</i> verē re r verē rē ris verē rē tur verē rē mur verē rē minī verē re ntur			
Futurum I.	<i>budu se bát</i> verē bo r verē be ris verē bi tur verē bi mur verē bi minī verē bu ntur			<i>(říkám,) že se bude bát</i> verit ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, ic se bát</i> verit ūrus (a, um)
Perfektum	<i>bál jsem se</i> veritus sum (a, um) es est veritī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem se bál</i> veritus sim (a, um) sis sit veritī simus (ae, a) sitis sint		<i>že se bál</i> verit um (am, um) esse	<i>obávaje se (ostýchav se)</i> verit us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem se bál</i> veritus eram (a, um) erās erat veritī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych se (býval) bál</i> veritus essem (a, um) essēs esset veritī essēmus (ae, a) essētis essent		Gerundium <i>obávání (ostýchání)</i> G. vere ndī D. vere ndō Ak. ad vere ndum	Supinum <i>bát se</i> verit um <i>k obávání se</i> verit ū
Futurum II.	<i>(až) se budu bát</i> veritus erō (a, um) eris erit veritī erimus (ae, a) eritis erunt			Abl. vere ndō	Gerundivum <i>ten, koho jest se bát</i> vere ndus (a, um)

Pozn. Vereor má také význam ostýchat se, mít v úctě. O českém významu part. perf. viz § 100, 1.

IV. konjugace: blandior, iris, iri, blanditus sum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>lichotím</i> blandi or blandī ris blandī tur blandī mur blandī minī blandi untur	<i>at lichotím</i> blandi a r blandī ā ris blandī ā tur blandī ā mur blandī ā minī blandi a untr	<i>lichot'</i> blandī re blandī minī	<i>lichotit</i> blandī rī	<i>lichotě, íc;</i> <i>ící</i> blandī ē ns (gen. blandientis)
Imper- fektum	<i>lichotil jsem</i> blandi ē ba r blandi ē bā ris blandi ē bā tur blandi ē bā mur blandi ē bā minī blandi ē ba ntur	<i>lichotil bych</i> blandī re r blandī rē ris blandī rē tur blandī rē mur blandī rē minī blandī re ntur			
Futurum I.	<i>budu lichotit</i> blandi a r blandī ē ris blandī ē tur blandī ē mur blandī ē minī blandi e ntur			<i>(řikám,)</i> <i>že bude</i> <i>lichotit</i> blandīt ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, íc</i> <i>lichotit</i> blandīt ūrus (a. um)
Perfektum	<i>polichotil jsem</i> blanditus sum (a, um) es est blanditī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem polichotil</i> blanditus sim (a, um) sīs sit blanditī simus (ae, a) sītis sint		<i>že polichotil</i> blandit um (am, um) esse	<i>lichotiv</i> blandit us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem polichotil</i> blanditus eram (a, um) erās erat blanditī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych (býval)</i> <i>polichotil</i> blanditus essem (a, um) essēs esset blanditī essēmus (ae, a) essētis essent		Gerundium <i>lichocentī</i> G. blandi e ndī D. blandi e ndō Ak. ad blan- di e ndum	Supinum <i>lichotit</i> blandīt um <i>k lichocentī</i> blandīt ū
Futurum II.	<i>(až) polichotím</i> blanditus crō (a, um) eris erit blanditī erimus (ae, a) eritis erunt			Abl. blandi e ndō	Gerundivum <i>je třeba</i> <i>lichotit</i> blandi e ndum est

III. konjugace: sequor, eris, ī, secūtus sum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>následuji</i> sequ or sequ e ris sequ i tur sequ i mur sequ i minī sequ u ntur	<i>at následuji</i> sequ a r sequ ā ris sequ ā tur sequ ā mur sequ ā minī sequ a ntur	<i>následuj</i> sequ e re sequ i minī	<i>následovat</i> sequ ī	<i>následuje, ic;</i> <i>ici</i> sequ ē ns (gen. sequ e ntis)
Imperfektum	<i>následoval jsem</i> sequ ē ba r sequ ē bā ris sequ ē bā tur sequ ē bā mur sequ ē bā minī sequ ē ba ntur	<i>následoval bych</i> sequ e re r sequ e rē ris sequ e rē tur sequ e rē mur sequ e rē minī sequ e re ntur			
Futurum I.	<i>budu následovat</i> sequ a r sequ ē ris sequ ē tur sequ ē mur sequ ē minī sequ e ntur			<i>(řikám,)</i> <i>že bude</i> <i>následovat</i> secūt ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, ic</i> <i>následovat</i> secūt ūrus (a, um)
Perfektum	<i>následoval jsem</i> secūtus sum (a, um) es est secūtī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem následoval</i> secūtus sim (a, um) sīs sit secūtī simus (ae, a) sītis sint		<i>že následoval</i> secūt um (am, um) esse	<i>následovav</i> secūt us (a, um)
Pqupf.	<i>byl jsem následoval</i> secūtus eram (a, um) erās erat secūtī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych (býval) následoval</i> secūtus essem (a, um) essēs esset secūtī essēmus (ae, a) essētis essent		Gerundium <i>následování</i> G. sequ e ndī D. sequ e ndō Ak. ad sequ e ndum	Supinum <i>následovat</i> secūt um <i>k následování</i> secūt ū
Futurum II	<i>až budu následovat</i> secūtus erō (a, um) eris erit secūtī erimus (ae, a) eritis erunt			Abl. sequ e ndō	Gerundivum <i>ten, který má být následován</i> sequ e ndus (a, um)

III. konjugace (smíšená): patior, eris, ī, passus sum

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>trpím</i> pati or pate ris pati tur pati mur pati minī pati u ntur	<i>at trpím</i> pati a r pati ā ris pati ā tur pati ā mur pati ā minī pati a ntur	<i>trp</i> pate re pati minī	<i>trpēt</i> pat ī	<i>trpē, ic; icī</i> pati ē ns (gen. pati e ntis)
Imperfek- tum	<i>trpěl jsem</i> pati ē ba r pati ē bā ris pati ē bā tur pati ē bā mur pati ē bā minī pati ē ba ntur	<i>trpěl bych</i> pate re r pate rē ris pate rē tur pate rē mur pate rē minī pate re ntur			
Futurum I.	<i>budu trpět</i> pati a r pati ē ris pati ē tur pati ē mur pati ē minī pati e ntur			(řikám,) že bude trpět pass ūrum (am, um) esse	<i>chtěje, ic trpēt</i> pass ūrus (a, um)
Perfektum	<i>trpěl jsem</i> passus sum (a, um) es est passī sumus (ae, a) estis sunt	<i>at jsem trpěl</i> passus sim (a, um) sis sit passī simus (ae, a) sitis sint		že trpěl pass um (am, um) esse	<i>trpēv</i> pass us (a, um)
Particp.	<i>byl jsem trpěl</i> passus eram (a, um) erās erat passī erāmus (ae, a) erātis erant	<i>byl bych (býval)</i> <i>trpěl</i> passus essem (a, um) essēs esset passī essēmus (ae, a) essētis essent		Gerundium <i>trpēni</i> G. pati e ndī D. pati e ndō Ak. ad pati e ndum Abl. pati e ndō	Supinum <i>trpēt</i> pass um <i>k trpēni</i> pass ū
Futurum II.	(až) <i>budu trpět</i> passus erō (a, um) eris erit passī erimus (ae, a) eritis erunt				Gerundivum <i>ten, který má být trpěn (snášen)</i> pati e ndus (a, um)

Podle vzoru *patior* časují se slovesa jako:

§ 98a

<i>morior, ī</i> umírám	<i>gradior, ī</i> kráčím	<i>aggredior, ī</i> napadám	<i>congregior, ī</i> setkávám se
<i>ēgredior, ī</i> vykročuji	<i>ingredior, ī</i> vstupuji	<i>prōgredior, ī</i> postupuji	<i>trānscredior, ī</i> překročuji

Orior vznikám a *exorior* povstávám mají infinitiv préz. *orīri, exorīri*, třebaže se jinak časují podle *patior*. Avšak *adorior* se časuje jen podle *blandior*.

SEMIDEPONENTIA

Slovesa polodeponentní

Jsou to slovesa, jež mají tvary deponentní (tj. formou trpné, významem činné): § 99

- buď jenom v systému perfektním (tj. v perf., pqpuf. a fut. II.), nebo
- jenom v systému přítomném (tj. ve tvarech tvořených od kmene přítomného).

Jsou to:

a)	
<i>audeō, audēre, ausus sum</i>	odvažuji se
<i>gaudeō, gaudēre, gāvīsus sum</i>	raduji se
<i>soleō, solēre, solitus sum</i>	mám ve zvyku
<i>fīdō, fidere, fīsus sum</i>	věřím, důvěřuji
<i>cōnfīdō, cōnfīdere, cōnfīsus sum</i>	věřím, důvěřuji
<i>diffīdō, diffīdere, diffīsus sum</i>	nedůvěřuji

b)	
<i>revertor, revertī, reverti</i>	vracím se
ale: <i>reversus, a, um</i>	vrátiv se

(V pozdější latině má perf. i *reversus sum* vrátil jsem se.)

JEDNOTLIVÉ DEPONENTNÍ TVARY

- Některá participia perf. deponentních a semideponentních sloves mají § 100 význam participia přítomného:

<i>arbitrātus, ratus</i>	<i>veritus</i>	<i>fīsus, cōnfīsus</i>
domnívaje se	obávaje se	důvěřuje
<i>diffīsus</i>	<i>ūsus</i>	
nedůvěřuje	užívaje	

2. Některá **participia perf.** deponentních sloves mají i význam **trpný**:

comitātus	populātus
doprovodiv i doprovozený	zpuštošiv i zpuštošený

3. **Participia perf. pasiva** některých sloves činných mají význam **činný**:

iūrātus	coniūrātus	cēnātus
přisahav,	zapřisáhnuv se,	naobědvav se,
vázaný přísahou	spiklý	po obědě
	pōtus napiv se, napitý, vypitý	

TVARY ZVLÁŠTNÍ (Odechytky od pravidelných tvarů)

§ 101 1. Slovesa *dīcō, dūcō, faciō, ferō* (viz § 127) i složeniny sloves *dūcō a ferō* mají v 2. osobě sg. imperativu **dīc, dūc, fac, fer, ēdūc, perfer**, ale *perfice, cōnfice*.

2. Místo přípony **-ris** ve 2. osobě sg. pas. bývá starší tvar **-re** (mimo ind. prez. pas.; u dep. sloves i v ind. prez.). (Je to tzv. **druhotvar**):

	laudābere	vidēbāre	abūtēre	arbitrāre
místo	<i>laudāberis</i>	<i>vidēbāris</i>	<i>abūtēris</i>	<i>arbitrāris</i>

3. Místo přípony **-erunt** ve 3. osobě pl. perf. akt. bývá **-ēre**, a to zejména v poezii:

	dēlēvēre	fēcēre
místo	<i>dēlēvērunt</i>	<i>fēcērunt</i>

4. Perfektní tvary se znakem **-v-** zkracují se někdy **vynecháním slabiky -ve-** a **-vi-** před *r* nebo *s*:

	laudārunť	nōram	amāsse	audistī
místo	<i>laudāvērunt</i>	<i>nōveram</i>	<i>amāvisse</i>	<i>audīvistī</i>
	laudāstis	nōsse		
místo	<i>laudāvistis</i>	<i>nōvisse</i>		

V perfektu na **-ivī-** **vynechává se jen v**:

audieram (*audīveram*)   **petiērunt** (*petīvērunt*)

5. Slovesa III. a IV. konjugace mívají v gerundivu a gerundiu starší koncovky **-undus, -undī** místo **-endus, -endī**:

faciundus	<i>lēgibus</i>	scribundis
(<i>faciendus</i>)		(<i>scribendis</i>)

6. Tvar *fore* (neskl.) = *fūtūrum, am, um esse*; v pozdější latině *forem, forēs . . . . = essem, essēs. . . .*
7. Zastaralé tvary jsou:
- ausim, faxim* (= konj. perf. od *audeō, faciō*)
  - faxō = fēcerō* (fut. II.)
  - inf. prez. v **-ier**: *dēdier (dēdi), patier (pati)*
  - duint = dent*

DODATEK K LATINSKÉMU SLOVESU

1. Latina má **jeden zápor**, čeština dva i více: § 102
Nēmō laudātur Nikdo není chválen
 Jsou-li v latině dva **zápory**, ruší se a zesiluje se **smysl kladný**:
Nēmō hoc nōn videt Každý to vidí
2. Imperativ v **1. osobě pl.** se vyjadřuje *konjunktivem*:
Laudēmus! Chvalme!
3. **Zákaz** se vyjadřuje:
- nōli, nōlite* (viz § 129) s **infinitivem**:
Nōli laudāre! Nechval! (Nechtěj chválit!)
Nōlite laudāre! Nechvalte! (Nechtějte chválit!)
  - nē* s **konj. prez.** (nebo perf.):
Nē carpāmus! Netrhejme!
Nē laudāverimus! Nechvalme!
4. Futurum I. má někdy **význam imperativu** nebo se mu blíží:
Valēbis meaꝛue negōtia vidēbis. Buď zdrav a hled si mých věcí.
5. Neosobní původce trpného děje vyjadřuje se **pouhým ablativem**:
Rēs pūblica lēgibus administrātur
 Stát je spravován zákony
 Osobní původce děje **ablativem s ā, ab**:
Urbs ā militibus dēfenditur
 Město je hájeno (bráněno) vojáky

OPISNÉ ČASOVÁNÍ

Časování opisné (*coniugātiō periphrastica*) vzniká spojováním participia § 103 futura aktiva nebo gerundiva s tvary slovesa *esse*.

1. Z prvního spojení vzniknou tvary **činné**, z druhého **trpné**. Nejobvyklejší tvary jsou:

a) aktivní:	ind. prez. laudātūrus sum	chci chválit
	ind. impf. laudātūrus eram	chtěl jsem chválit
	ind. fut. I. laudātūrus erō	budu chtít chválit
	ind. perf. laudātūrus fui	chtěl jsem pochválit
	konj. prez. laudātūrus sim	ať chci chválit
	konj. impf. laudātūrus essem	chtěl bych chválit
b) pasívní:	ind. prez. laudandus sum	musím, mám být chválen
	ind. impf. laudandus eram	musil, měl jsem být chválen
	ind. fut. I. laudandus erō	budu musít být chválen
	ind. perf. laudandus fui	musil, měl jsem být pochválen
	konj. prez. laudandus sim	ať mám být chválen
	konj. impf. laudandus essem	měl bych být chválen

2. Opisným časováním **činným** se vyjadřuje, že někdo **chce**, **má v úmyslu** nebo **bude něco činit**: *scriptūrī sumus* chceme psát (*moritūrus sum* jest mi určeno zemřít). Je tedy rozdíl mezi *scribam* (ind. fut. I.) napíši, budu psát a *scriptūrus sum* (opisné čas. činné) chci, hodlám, mám v úmyslu psát.
3. Opisným časováním **trpným** se vyjadřuje **nutnost** nebo **vhodnost slovesného děje**: *hī librī legendī sunt* tyto knihy musí, mají být čteny, zaslouží, aby byly čteny; je vhodné číst tyto knihy.

SEZNAM ZÁKLADNÍCH LATINSKÝCH SLOVES

JEJICH PERFEKTA A SUPINA

SLOVESA S TVARÝ AKTIVNÍMI

Je třeba připomenout, že v latině je:

§ 104

1. šest typů perfekt:

na -vī	na -uī	na -sī
laudā-vī	mon-uī	carp-sī

na -ī se zdloženou kmenovou samohláskou *legō: lēg-ī*

na -ī se zdvojkou (reduplikací) *pendō: pepend-ī*

na -ī s nezměněným prez. kmenem *dēfendō: dēfend-ī*

2. dva typy supin:

na -tum	na -sum
audī-tum	incēn-sum

Pozn. Slovesa jsou v seznamu seřazena podle konjugací a v jejich rámci podle tvarů perfektu.

V zásadě jsou uvedena jednoduchá slovesa, jejich složeniny tvoří perfektu a supina obvykle podle jednoduchého slovesa:

terreō, terr-uī, terr-ītum, tedy: dēterreō, dēterr-uī, dēterr-ītum

(Výjimky nebo zvláštnosti jsou uvedeny v poznámkách u jednotlivých sloves.)

KONJUGACE PRVNÍ

Velká většina sloves I. konjugace má perfektum na -vī a supinum na § 105 -tum, jako její vzor:

1. laudō (§ 82), laudā-re, kmen laudā-: laudā-vī, laudā-tum chválím

Ostatní slovesa ztrácejí v perfektu a supinu kmenové koncové ā a mohou § 106 mít:

A. Buď perfektnum na -uī (supinum je obvykle -itum):

2. crepō	crepāre	crep-uī	(crep-itum)	chřestím, hlučně mluvím
3. cubō	cubāre	cub-uī	cub-itum	ležím
4. domō	domāre	dom-uī	dom-itum	krotím
5. sonō	sonāre	son-uī	(son-itum)	zním, zvučím
6. secō	secāre	sec-uī	sec-tum	sekám
7. vetō	vetāre	vet-uī	vet-itum	zakazuji ¹⁾
8. micō	micāre	mic-uī ²⁾	— ²⁾	míhám se, třpytím se
9. tonat	tonāre	ton-uīt	—	hřmí

B. Nebo perfektnum na -ī s reduplikací (supinum je na -tum):

10. dō	dāre	dē-d-ī ³⁾	da-tum ³⁾	dávám
11. stō	stāre	ste-t-ī ⁴⁾	(stātūrus)	stojím

C. Nebo perfektnum na -ī bez reduplikace (supinum je ještě na -tum):

12. iūvō	iūvāre	iūv-ī	iū-tum	podporuji, pomáhám ⁵⁾
13. lāvō	lāvāre	lāv-ī	lavā-tum ⁶⁾	myji

KONJUGACE DRUHÁ

§ 107 Malý počet sloves II. konjugace má obvykle perfektnum na -vī a supinum na -tum, jako její vzor:

14. dēleō (§ 84), dēlē-re, kmen dēlē-: dēlē-vī, dēlē-tum ničím.

Ostatní slovesa ztrácejí v perfektu a supinu kmenové koncové ē a mohou mít:

§ 108 A. Buď perfektnum na -uī (supinum je tedy obvykle na itum):

15. arceō	arcēre	arc-uī	—	ohrazuji, zabraňuji
16. careō	carēre	car-uī	(caritūrus)	jsem prost něčeho, nemám ⁷⁾

1) Amicum příteli — 2) Dimicō, āre, dīmicāvī, dīmicātum zápasím — 3) Dābām, dābō..., ā je ve tv. dās, dā... Ve složeninách (mimo circumdō obklopuji) je -dīdī, -dītum (v. § 133) — 4) Místo ste-stī. Ale -stītī (místo -stī-stī) ve složeninách (mimo circumstō stojím kolem) — 5) Frātre m bratrovi — 6) Nebo lautum, lōtum — 7) Pecūniā peníze.

17. <i>coërcēō</i>	<i>coërcēre</i>	<i>coërc-uī</i>	<i>coërc-itum</i>	krotím
18. <i>dēbēō</i>	<i>dēbēre</i>	<i>dēb-uī</i>	<i>dēb-itum</i>	jsem povinen, dlužen
19. <i>decet</i>	<i>decēre</i>	<i>dec-uit</i>	—	sluší se
20. <i>doleō</i>	<i>dolēre</i>	<i>dol-uī</i>	<i>(dolitūrus)</i>	mám bolest
21. <i>egeō</i>	<i>egēre</i>	<i>eg-uī</i>	—	mám nouzi, nedostatek
22. <i>ēmineō</i>	<i>ēminēre</i>	<i>ēmin-uī</i>	—	vyčnívám, vynikám
23. <i>exerceō</i>	<i>exercēre</i>	<i>exerc-uī¹⁾</i>	—	cvičím
24. <i>flōreō</i>	<i>flōrēre</i>	<i>flōr-uī</i>	—	kvetu
25. <i>habeō²⁾</i>	<i>habēre</i>	<i>hab-uī</i>	<i>habitum</i>	mám
26. <i>horreō</i>	<i>horrēre</i>	<i>horr-uī</i>	—	děším se
27. <i>immineō</i>	<i>imminēre</i>	<i>immin-uī</i>	—	strmím, hrozím
28. <i>iaceō</i>	<i>iacēre</i>	<i>iac-uī</i>	<i>(iacitūrus)</i>	ležím
29. <i>lateō</i>	<i>latēre</i>	<i>lat-uī</i>	—	skrývám se
30. <i>libet</i>	<i>libēre</i>	<i>lib-uit³⁾</i>	—	jest libo, líbí se
31. <i>licet</i>	<i>licēre</i>	<i>lic-uit⁴⁾</i>	—	jest dovoleno
32. <i>mereō</i>	<i>merēre</i>	<i>mer-uī</i>	—	zasluhuji (si)
33. <i>moneō</i>	<i>monēre</i>	<i>mon-uī</i>	<i>mon-itum</i>	napomínám
34. <i>noceō</i>	<i>nocēre</i>	<i>noc-uī</i>	<i>noc-itum</i>	škodím
35. <i>oportet</i>	<i>oportēre</i>	<i>oport-uit</i>	—	sluší se, je třeba
36. <i>mē paenitet</i>	<i>paenitēre</i>	<i>paenit-uit</i>	—	lituji
37. <i>pāreō</i>	<i>pārēre</i>	<i>pār-uī</i>	<i>(pāritūrus)</i>	poslouchám, jsem poslušen ⁵⁾
38. <i>pateō</i>	<i>patēre</i>	<i>pat-uī</i>	—	jsem otevřen
39. <i>mē piget</i>	<i>pigēre</i>	<i>pig-uit</i>	—	mrzí mne
40. <i>placeō⁶⁾</i>	<i>placēre</i>	<i>plac-uī</i>	<i>plac-itum</i>	líbím se
41. <i>praebeō</i>	<i>praebēre</i>	<i>praeb-uī</i>	<i>praeb-itum</i>	poskytuji
42. <i>mē pudet</i>	<i>pudēre</i>	<i>pud-uit</i>	—	stydím se
43. <i>sileō</i>	<i>silēre</i>	<i>sil-uī</i>	—	mlčím
44. <i>studeō</i>	<i>studēre</i>	<i>stud-uī</i>	—	usiluji, snažím se ⁷⁾
45. <i>stupeō</i>	<i>stupēre</i>	<i>stup-uī</i>	—	žasnu
46. <i>taceō</i>	<i>tacēre</i>	<i>tac-uī</i>	<i>tac-itum</i>	mlčím
47. <i>mē taedet</i>	<i>taedēre</i>	<i>taed-uit⁸⁾</i>	—	hnusí se mi
48. <i>terreō</i>	<i>terrēre</i>	<i>terr-uī</i>	<i>terr-itum</i>	děším, lekám
49. <i>timeō</i>	<i>timēre</i>	<i>tim-uī</i>	—	bojím se

¹⁾ Part. *exercitus* týrán, *exercitātus* cvičen. — ²⁾ Ale *-hibeō* ve složeninách. — ³⁾ Nebo *libitum est*. — ⁴⁾ Nebo *licitum est*. — ⁵⁾ *Patrī* otce. — ⁶⁾ Ale *-pliceō* ve složenině *displaceō* nelíbím se. — ⁷⁾ *Libertātī* o svobodu. — ⁸⁾ Nebo *taesum est*.

50. valeō	<i>valēre</i>	<i>val-uī</i>	(<i>valiturus</i>)	jsem zdrav
51. doceō	<i>docēre</i>	<i>doc-uī</i>	<i>doc-tum</i>	učím, vyučuji
52. misceō	<i>miscēre</i>	<i>misc-uī</i>	<i>mix-tum</i>	mísím
53. teneō ¹⁾	<i>tenēre</i>	<i>ten-uī</i>	<i>ten-tum</i>	držím
54. cēseō	<i>cēnsēre</i>	<i>cēns-uī</i>	<i>cēns-um</i>	odhaduji

B. Nebo perfektum na **-ī** s reduplikací (supinum je tedy na **-sum**):

55. mordeō	<i>mordēre</i>	<i>mo-mord-ī</i>	<i>mor-sum</i>	kousám
56. pendeō	<i>pendēre</i>	<i>pe-pend-ī</i>	—	visím
57. spondeō	<i>spondēre</i>	<i>spo-pond-ī</i> ²⁾	<i>spōn-sum</i>	slibuji
58. tondeō	<i>tondēre</i>	<i>to-tond-ī</i>	<i>tōn-sum</i>	stříhám

C. Nebo perfektum na **-ī** se zdloženou kmenovou samohláskou (supinum je tedy obvykle na **-tum**):

59. caveō	<i>cavēre</i>	<i>cāv-ī</i>	<i>cau-tum</i>	střehu se ³⁾
60. faveō	<i>favēre</i>	<i>fāv-ī</i>	<i>fau-tum</i>	přeji, jsem nakloněn
61. foveō	<i>fovēre</i>	<i>fōv-ī</i>	<i>fō-tum</i>	zahřívám, ošetřuji
62. moveō	<i>movēre</i>	<i>mōv-ī</i>	<i>mō-tum</i>	hýbám ⁴⁾
63. voveō	<i>vovēre</i>	<i>vōv-ī</i>	<i>vō-tum</i>	slibuji
64. sedeō ⁵⁾	<i>sedēre</i>	<i>sēd-ī</i>	<i>ses-sum</i>	sedím
65. videō	<i>vidēre</i>	<i>vid-ī</i>	<i>vi-sum</i>	vidím ⁶⁾

D. Nebo perfektum na **-sī** (supinum je tedy obvykle na **-sum**):

66. ardeō	<i>ardēre</i>	<i>ār-sī</i> ,	(<i>ārsūrus</i>)	hořím
67. fulgeō	<i>fulgēre</i>	<i>ful-sī</i>	—	třpytím se
68. haereō	<i>haerēre</i>	<i>hae-sī</i>	(<i>haesūrus</i>)	vézím, tkvím
69. maneō	<i>manēre</i>	<i>mān-sī</i>	<i>mān-sum</i>	trvám, zůstávám
70. rīdeō	<i>rīdēre</i>	<i>rī- sī</i>	<i>rī-sum</i>	směji se
71. suādeō	<i>suādēre</i>	<i>suā-sī</i>	<i>suā-sum</i>	radím
72. iubeō	<i>iubēre</i>	<i>iūs-sī</i>	<i>iūs-sum</i>	rozkazuji ⁷⁾
73. indulgeō	<i>indulgēre</i>	<i>indul-sī</i>	—	jsem shovívavý
74. torqueō	<i>torquēre</i>	<i>tor- sī</i>	<i>tor-tum</i>	točím, krotím
75. augeō	<i>augēre</i>	<i>au-xī</i>	<i>auc-tum</i>	rozmnoužuji, zvětšuji
76. lūgeō	<i>lūgēre</i>	<i>lū-xī</i>	—	truchlím

¹⁾ Ale *-tineō* ve složeninách. — ²⁾ Místo *spo-spondī*. Ale *respondī* ve složenině *respondeō* odpovídám. — ³⁾ *Canem* psa. — ⁴⁾ *Castra* tábořím. — ⁵⁾ Ale *-sideō* ve složeninách. — ⁶⁾ *Videor, vidēri, visus sum* zdám se, zdá se, že já... — ⁷⁾ *Militem* vojákovi.

KONJUGACE TŘETÍ

I. Slovesa III. konjugace mají téměř všechna, jako **legō** (§ 88), přítomní § 109 kmen zakončený na souhlásku, k níž se v infinitivu připojuje krátké **-ē-**: **leg-ē-re**, kmen: **leg-**

Mohou mít:

A. Buď perfektum na **-ī** s reduplikací (mají supinum⁷ na **-sum** nebo **-tum** nebo jsou bez supina):

(Složeniny jsou obvykle bez zdvojk)

77. cadō ¹⁾	<i>cadere</i>	<i>ce-cīd-ī</i>	(<i>cāsūrus</i>)	padám
78. caedō ²⁾	<i>caedere</i>	<i>ce-cīd-ī</i>	<i>cae-sum</i>	porážím, zabívám
79. currō	<i>currere</i>	<i>cu-curr-ī</i>	<i>cur-sum</i>	běžím
80. fallō	<i>fallere</i>	<i>fe-fell-ī</i>	—	klamu
81. parcō	<i>parcere</i>	<i>pe-perc-ī</i>	(<i>parsūrus</i>)	šetřím ³⁾
82. pellō	<i>pellere</i>	<i>pe-pul-ī</i> ⁴⁾	<i>pul-sum</i>	puďím, ženu
83. pendō	<i>pendere</i>	<i>pe-pend-ī</i>	<i>pēn-sum</i>	vážím, platím
84. canō	<i>canere</i>	<i>ce-cin-ī</i>	—	zpívám
85. discō	<i>discere</i>	<i>di-dic-ī</i>	—	učím se ⁵⁾
86. poscō	<i>poscere</i>	<i>po-posc-ī</i>	—	žádám
87. pungō	<i>pungere</i>	<i>pu-pug-ī,</i>	<i>pūnc-tum</i>	píchám, bodám
88. tangō ⁶⁾	<i>tangere</i>	<i>te-tig-ī</i>	<i>tāc-tum</i>	dotýkám se
89. tendō	<i>tendere</i>	<i>te-tend-ī</i>	<i>ten-tum</i> ⁷⁾	napínám
90. si-stō	<i>si-stere</i>	<i>ste-t-ī</i> ⁸⁾	<i>sta-tum</i>	zastavuji

B. Nebo perfektum na **-ī** se zdloženou kmenovou samohláskou (supinum je tedy obvykle na **-tum**):

91. agō ⁹⁾	<i>agere</i>	<i>ēg-ī</i>	<i>āc-tum</i>	ženu, konám
92. cōgō ¹⁰⁾	<i>cōgere</i>	<i>coēg-ī</i>	<i>coāc-tum</i>	sháním, nutím
93. legō ¹¹⁾	<i>legere</i>	<i>lēg-ī</i>	<i>lēc-tum</i>	sbírám, čtu
94. frangō ¹²⁾	<i>frangere</i>	<i>frēg-ī</i>	<i>frāc-tum</i>	lámu
95. linquō	<i>linquere</i>	<i>līqu-ī</i>	—	zanechávám, opouštím
96. vincō	<i>vincere</i>	<i>vīc-ī</i>	<i>vic-tum</i>	vítězím, přemáhám

1) Ale *-cidō* ve složeninách. — 2) Ale *-cidō* ve složeninách. — 3) *Alicui* někoho. — 4) Zdvojení trvá ve složenině *repellō* zaháním ve tvaru *reppulī* (místo *repepulī*). — 5) *Mūsicam* hudbě. — 6) Ale *-tingō* ve složeninách. — 7) Nebo *-tensum*. — 8) Místo *ste-stī*. — Také *stīti*, jež je i ve složeninách. V těch supinum není. — 9) Ale *-igō* ve složeninách (mimo *cōgō*). — 10) Místo *con-agō*. — 11) Ale *-ligō*, ve složeninách *colligō* sbírám, *dēligō*, *ēligō* vybírám. — 12) Ale *-fringō* ve složeninách.

97. emō ¹⁾	<i>emere</i>	<i>ēm-ī</i>	<i>ēmp-tum</i>	beru, kupuji
98. rumpō	<i>rumpere</i>	<i>rūp-ī</i>	<i>rup-tum</i>	lámu
99. edō	<i>edere</i>	<i>ēd-ī</i>	<i>ē-sum</i>	jím
100. fundō	<i>fundere</i>	<i>fūd-ī</i>	<i>fū-sum</i>	liji

C. Nebo perfektum na *ī* bez reduplikace a bez dloužení kmenové samohlásky (*-ī* se připojuje k přítomnému kmeni). (Supinum je obvykle na *-sum*):

101. accendō ²⁾	<i>accendere</i>	<i>accend-ī</i>	<i>accēn-sum</i>	zapaluji
102. dēfendō ³⁾	<i>dēfendere</i>	<i>dēfend-ī</i>	<i>dēfēn-sum</i>	odrážím, bráním, hájím
103.prehendō ⁴⁾	<i>prehendere</i>	<i>prehend-ī</i>	<i>prehēn-sum</i>	chápu, uchvacuji
104. scandō ⁵⁾	<i>scandere</i>	<i>scand-ī</i>	<i>scān-sum</i>	stoupám, vystupuji
105. vellō	<i>vellere</i>	<i>vell-ī</i>	<i>vul-sum</i>	škubám, trhám
106. vertō	<i>vertere</i>	<i>vert-ī</i>	<i>ver-sum</i>	obracím
107. vīsō	<i>vīsere</i>	<i>vīs-ī</i>	(<i>vī-sum</i>)	navštěvuji
108. bibō	<i>bibere</i>	<i>bib-ī</i>	—	piji

§ 110 Stejně tvořené perfektum má několik sloves III. konjugace, jejichž přítomný kmen je zakončen na samohlásku *u* (supinum je na *-tum*):

109. abnuō ⁶⁾	<i>abnuere</i>	<i>abnu-ī</i>	—	zamítám, odpírám
110. luō	<i>luere</i>	<i>lu-ī</i>	(<i>luitūrus</i>)	pykám, platím
111. metuō	<i>metuere</i>	<i>metu-ī</i>	—	bojím se
112. minuō	<i>minuere</i>	<i>minu-ī</i>	<i>minū-tum</i>	zmenšuji
113. ruō	<i>ruere</i>	<i>ru-ī</i>	<i>ru-tum</i>	řítím se
114. statuō ⁷⁾	<i>statuere</i>	<i>statu-ī</i>	<i>statū-tum</i>	stanovím
115. tribuō	<i>tribuere</i>	<i>tribu-ī</i>	<i>tribū-tum</i>	uděluji
116. solvō	<i>solvere</i>	<i>solv-ī</i>	<i>solū-tum</i>	uvolňuji, zbavuji
117. volvō	<i>volvere</i>	<i>volv-ī</i>	<i>volū-tum</i>	valím

D. Nebo perfektum na *-sī*:

a) Základ: hláska *retná* (*b* nebo *p*) a *nosová* (*m* nebo *n*): perfektum *-psī*, supinum *-ptum*:

118. carpō	<i>carpere</i>	<i>carp-sī</i>	<i>carp-tum</i>	trhám
119. rēpō	<i>rēpere</i>	<i>rēp-sī</i>	<i>rēp-tum</i>	lezu

1) Ale *-imō* ve složeninách. — 2) Rovněž *incendō* a *succendō*. — 3) Tak i *offendō* urážím. — 4) Nebo *prendō*. — 5) Ale *-scendō* ve složeninách. — 6) Tak i *adnuō* přísvědčuji. — 7) Ale *-stituō* ve složeninách.

120. nūbō	<i>nūbere</i>	<i>nūp-sī</i>	<i>nup-tum</i>	vdávám se
121. scribō	<i>scribere</i>	<i>scrip-sī</i>	<i>scrip-tum</i>	píši
122. dēmō	<i>dēmere</i>	<i>dēmp-sī</i>	<i>dēmp-tum</i>	odnímám
123. prōmō	<i>prōmere</i>	<i>prōmp-sī</i>	<i>prōmp-tum</i>	vyjímám
124. sūmō	<i>sūmere</i>	<i>sūmp-sī</i>	<i>sūmp-tum</i>	beru
125. contemnō <i>ale</i>	<i>contemnere</i>	<i>contemp-sī</i>	<i>contemp-tum</i>	pohrdám
126. premō	<i>premere</i>	<i>pre-ssī</i>	<i>pre-ssum</i>	tisknu, tlačím

b) Základ: hláska *hrdelná* (*c, g, q*, někdy *g[u]*): perfektum **-xī** nebo **-sī**, supinum **-ctum**, **-sum** nebo **-xum**:

127. dīcō	<i>dīcere</i>	<i>dī-xī</i>	<i>dīc-tum</i>	říkám, pravím
128. dūcō	<i>dūcere</i>	<i>dū-xī</i>	<i>duc-tum</i>	vedu
129. affligō	<i>affligere</i>	<i>affli-xī</i>	<i>afflic-tum</i>	přirážím, ničím
130. cingō	<i>cingere</i>	<i>cīn-xī</i>	<i>cīnc-tum</i>	obkličuji
131. dīligō	<i>dīligere</i>	<i>dīlē-xī¹⁾</i>	<i>dīlēc-tum</i>	miluji
132. figō	<i>figere</i>	<i>fīn-xī</i>	<i>fic-tum</i>	tvorím, vymýšlím
133. intelligō	<i>intelligere</i>	<i>intellē-xī¹⁾</i>	<i>intellēc-tum</i>	chápu, rozumím
134. iungō	<i>iungere</i>	<i>iūn-xī</i>	<i>iūnc-tum</i>	pojím
135. neglegō	<i>neglegere</i>	<i>neglē-xī¹⁾</i>	<i>neglēc-tum</i>	zanedbávám
136. pingō	<i>pingere</i>	<i>pīn-xī</i>	<i>pic-tum</i>	maluji
137. stringō	<i>stringere</i>	<i>strīn-xī</i>	<i>strīc-tum</i>	svírám, strhuji
138. tegō	<i>tegere</i>	<i>tē-xī</i>	<i>tēc-tum</i>	kryji
139. regō²⁾	<i>regere</i>	<i>rē-xī</i>	<i>rēc-tum</i>	řídím
140. pergō³⁾	<i>pergere</i>	<i>perrē-xī</i>	<i>perrēc-tum</i>	pokračuji
141. porrigō	<i>porrigere</i>	<i>porrē-xī</i>	<i>porrēc-tum</i>	vztahuji
142. surgō⁴⁾	<i>surgere</i>	<i>surrē-xī</i>	<i>surrēc-tum</i>	vstávám
143. coquō	<i>coquere</i>	<i>co-xī</i>	<i>coc-tum</i>	vařím
144. distinguō	<i>distinguere</i>	<i>distīn-xī</i>	<i>distīnc-tum</i>	rozlišuji
145. extinguō <i>ale</i>	<i>extinguere</i>	<i>extīn-xī</i>	<i>extīnc-tum</i>	zháším
146. mergō	<i>mergere</i>	<i>mer-sī</i>	<i>mer-sum</i>	nořím
147. spargō	<i>spargere</i>	<i>spar-sī</i>	<i>spar-sum</i>	trousím, sypu
148. figō	<i>figere</i>	<i>fī-xī</i>	<i>fī-xum</i>	přibíjím

c) Základ: hláska *zubná* (*d, t*): perfektum **-sī**, přičemž *d, t* mizí nebo se připodobní a mění v *s*, supinum **-sum**:

149. claudō⁵⁾	<i>claudere</i>	<i>clau-sī</i>	<i>clau-sum</i>	zavírám
150. dividō	<i>dīvidere</i>	<i>dīvī-sī</i>	<i>dīvī-sum</i>	dělím

¹⁾ Složenina slovesa *legō*, jež má perf. na *-xī*. — ²⁾ Ale *-rigō* ve složeninách. — ³⁾ Z *per-regō*. — ⁴⁾ Ze *sub-regō*. — ⁵⁾ Ale *-clūdō* ve složeninách.

151. laedō ¹⁾	<i>laedere</i>	<i>lae-sī</i>	<i>lae-sum</i>	urážím, ubližuji
152. lūdō	<i>lūdere</i>	<i>lū-sī</i>	<i>lū-sum</i>	hraji
153. plaudō ²⁾	<i>plaudere</i>	<i>plau-sī</i>	<i>plau-sum</i>	tleskám
154. vādō	<i>vādere</i>	(<i>vāsī</i>)	—	jdu
155. cēdō	<i>cēdere</i>	<i>ces-sī</i>	<i>ces-sum</i>	ustupuji
156. mittō	<i>mittere</i>	<i>mī-sī</i>	<i>mis-sum</i>	posílám

d) Základ ostatní hlásky: perfektum -sī, -xī, supinum -tum, -xum:

157. trahō	<i>trahere</i>	<i>trā-xī</i>	<i>trac-tum</i>	táhnu, vleku
158. vehō	<i>vehere</i>	<i>vē-xī</i>	<i>vec-tum</i>	vezu
159. struō	<i>struere</i>	<i>strū-xī</i>	<i>struc-tum</i>	strojím, stavím
160. fluō	<i>fluere</i>	<i>flū;xī</i>	—	teku
161. vīvō	<i>vivere</i>	<i>vī-xī</i>	(<i>vīctūrus</i>)	žiji
162. flectō	<i>flectere</i>	<i>fle-xī</i>	<i>fle-xum</i>	ohýbám
163. gerō	<i>gerere</i>	<i>ges-sī</i>	<i>ges-tum</i>	nesu, konám
164. ūrō	<i>ūrere</i>	<i>us-sī</i>	<i>us-tum</i>	pálím

E. Nebo perfektum na -uī, jež se připojuje k základu (supinum je na -tum, někdy -itum):

165. alō	<i>alere</i>	<i>al-uī</i>	<i>al-tum</i>	živím
166. colō	<i>colere</i>	<i>col-uī</i>	<i>cul-tum</i>	vzdělávám, ctím
167. cōsulō	<i>cōnsulere</i>	<i>cōnsul-uī</i>	<i>cōnsul-tum</i>	radím se, táži se na radu
168. serō	<i>serere</i>	<i>ser-uī</i>	<i>ser-tum</i>	vážu, splétám
169. texō	<i>texere</i>	<i>tex-uī</i>	<i>tex-tum</i>	tkám
170. fremō	<i>fremere</i>	<i>frem-uī</i>	(<i>frem-itum</i>)	hlučím
171. gemō	<i>gemere</i>	<i>gem-uī</i>	(<i>gem-itum</i>)	sténám
172. strepō	<i>strepere</i>	<i>strep-uī</i>	(<i>strep-itum</i>)	hřmotím
173. tremō	<i>tremere</i>	<i>trem-uī</i>	—	třesu se
174. vomō	<i>vomere</i>	<i>vom-uī</i>	<i>vom-itum</i>	vrhnu, chrlím

Perfektum na -uī mají také:

175. gignō	<i>gignere</i>	<i>gen-uī</i>	<i>gen-itum</i>	plodím, rodím
176. pōnō	<i>pōnere</i>	<i>pos-uī</i>	<i>pos-itum</i>	kládu

F. Nebo perfektum na -īvī (supinum na -itum), zejména, je-li sloveso zakončeno na -essō; nebo perfektum na -vī (supinum na -tum), zejména, je-li sloveso zakončeno na -scō:

a) PERF EKTUM na -īvī

177. arcessō	<i>arcessere</i>	<i>arcess-īvī</i>	<i>arcess-itum</i>	povolávám
178. capessō	<i>cappessere</i>	<i>capess-īvī</i>	<i>capess-itum</i>	chápu se

¹⁾ Ale *-lidō* ve složeninách. — ²⁾ Ale *-plodō* ve složeninách.

179. laccessō	<i>laccessere</i>	<i>laccess-ivī</i>	<i>laccess-ītum</i>	dráždím
180. petō	<i>petere</i>	<i>pet-ivī</i> ¹⁾	<i>pet-ītum</i>	ženu se, žádám
181. quaerō ²⁾	<i>quaerere</i>	<i>quaes-ivī</i>	<i>quaes-ītum</i>	hledám, ptám se

b) PERFECTUM na -vī

182. adolēscō	<i>adolēscere</i>	<i>adolē-vī</i>	<i>adul-tum</i>	dospívám
183. crēscō	<i>crēscere</i>	<i>crē-vī</i>	—	rostu
184. nōscō	<i>nōscere</i>	<i>nō-vī</i> ³⁾	<i>nō-tum</i>	poznávám
185. pāscō	<i>pāscere</i>	<i>pā-vī</i>	<i>pās-tum</i>	pasu
186. quiēscō	<i>quiēscere</i>	<i>quiē-vī</i>	—	odpočívám
187. suēscō	<i>suēscere</i>	<i>suē-vī</i>	<i>suē-tum</i>	zvykám
188. cernō	<i>cernere</i>	<i>crē-vī</i>	—	zřím, vidím
189. spernō	<i>spernere</i>	<i>sprē-vī</i>	<i>sprē-tum</i>	pohrdám
190. sternō	<i>sternere</i>	<i>strā-vī</i>	<i>strā-tum</i>	prostírám, porážím
191. serō	<i>serere</i>	<i>sē-vī</i>	<i>sa-tum</i>	seji, sázím
192. terō	<i>terere</i>	<i>trī-vī</i>	<i>trī-tum</i>	tru
193. sinō	<i>sinere</i>	<i>sī-vī</i>	<i>si-tum</i>	nechávám

II. Slovesa tzv. *smíšené III.* konjugace, jež se časují jako **capio** (§ 90), mají § 111 perfektum většinou na -ī a obvykle bez reduplikace. Některá mají na -ivī, -uī nebo -sī; supinum je, mimo jednu výjimku, na -tum:

a) PERFECTUM na -ī

194. capio ⁴⁾	<i>capere</i>	<i>cēp-ī</i>	<i>cap-tum</i>	chytám
195. facio ⁵⁾	<i>facere</i>	<i>fēc-ī</i>	<i>fac-tum</i>	činím
196. fugio	<i>fugere</i>	<i>fūg-ī</i>	<i>(fugitūrus)</i>	utíkám
197. iacio ⁶⁾	<i>iacere</i>	<i>iēc-ī</i>	<i>iac-tum</i>	házím
198. fodio	<i>fodere</i>	<i>fōd-ī</i>	<i>fos-sum</i>	kopám
199. pario	<i>parere</i>	<i>peper-ī</i>	<i>par-tum</i>	rodím, získávám

b) PERFECTUM na -ivī, -uī nebo -sī

200. cupio	<i>cupere</i>	<i>cup-ivī</i>	<i>cup-ītum</i>	žádám si, dychtím
201. rapio ⁷⁾	<i>rapere</i>	<i>rap-uī</i>	<i>rap-tum</i>	uchvacuji
202. -spicio ⁸⁾	<i>-spicere</i>	<i>-spē-xī</i>	<i>-spec-tum</i>	patřím, zřím

¹⁾ Nebo *petiū*. — ²⁾ Ale *-quīrō* ve složeninách. — ³⁾ Znám. — ⁴⁾ Ale *-cipio* ve složeninách. — ⁵⁾ Ale *-facio* ve složeninách. — ⁶⁾ Ale *-icio* ve složeninách. — ⁷⁾ Ale *-ripio* ve složeninách. — ⁸⁾ Jen ve složeninách, kde je *-spicio*.

KONJUGACE ČTVRTÁ

§ 112 Většina sloves IV. konjugace má *pravidelné* perfektum na *-vī* a supinum na *-tum* jako její vzor:

203. **audiō** (§ 86), **audīre**, kmen **audī-**: **audī-vī**, **audī-tum**¹⁾ slyším.

§ 113 Ostatní slovesa ztrácejí v perfektu a supinu koncové **ī** přítomného kmene a mohou mít:

A. Buď perfektum na **-uī** (supinum je na **-tum**):

204.	aperiō	<i>aperīre</i>	<i>aper-uī</i>	<i>aper-tum</i>	odkřívám, odhaluji
205.	saliō ²⁾	<i>salīre</i>	<i>sal-uī</i>	—	skáči
206.	operiō	<i>operīre</i>	<i>oper-uī</i>	<i>oper-tum</i>	zakrývám

B. Nebo perfektum na **-ī** s reduplikací nebo bez ní (supinum je na **-tum**):

207.	reperiō	<i>reperīre</i>	<i>repper-ī</i> ³⁾	<i>reper-tum</i>	nalézám ¹
208.	veniō	<i>venīre</i>	<i>vēn-ī</i>	<i>ven-tum</i>	přicházím

C. Nebo perfektum na **-sī** (supinum je obvykle na **-tum**):

209.	hauriō	<i>haurīre</i>	<i>hau-sī</i>	<i>haus-tum</i>	čerpám
210.	sanciō	<i>sancīre</i>	<i>sān-xī</i> ⁴⁾	<i>sānc-tum</i>	posvěcuji, slavnostně stanovím
211.	vinciō	<i>vincīre</i>	<i>vīn-xī</i>	<i>vīnc-tum</i>	váží, poutám
212.	sentiō	<i>sentiīre</i>	<i>sēn-sī</i>	<i>sēn-sum</i>	cítím, vnímám

DEPONENTIA

KONJUGACE PRVNÍ

§ 114 V této konjugaci všechna deponentní slovesa mají participium perfekta na **-ātus** jako její vzor:

213. **hortor** (§ 94), **hortāri**, **hort-ātus** sum povzbuzuji.

KONJUGACE DRUHÁ

§ 115 Deponentní slovesa II. konjugace mají participium perfekta na **-itus** jako její vzor:

1) Ale *sepeliō* pohřbívám, jehož perfektum je *sepeli-vī*, má supinum *sepul-tum*.
— 2) Ale *-siliō* ve složeninách. — 3) Z *reperiō*. Ale *comperiō* dovidám se je *comperi*.
— 4) *x = cs*.

214. vereor (§ 95)	verēri	ver-itus sum	ostýchám se, obávám se ¹⁾
215. polliceor	pollicēri	pollic-itus sum	(při)slibuji
216. mereor	merēri	mer-itus sum ²⁾	zasluhuji
217. misereor	miserēri	miser-itus sum	smilovávám se

Některá mají participium na -tus nebo -sus:

§ 116

218. reor	rēri	ra-tus sum	domnívám se
219. fateor ³⁾	fatēri	fas-sus sum	vyznávám se

KONJUGACE TŘETÍ

Deponentní slovesa III. konjugace mají participium perfekta častěji na § 117 -tus, řidčeji na -sus. Vzor:

220. sequor (§ 97)	sequi	secū-tus sum	následuji
--------------------	-------	--------------	-----------

PARTICIPIUM NA -tus:

221. loquor	loqui	locū-tus sum	mluvím
222. fungor	fungi	fūnc-tus sum	vykonávám, zastávám
223. queror	queri	ques-tus sum	stěžuji si
224. fruor	frui	(fruitūrus)	požívám, užívám
225. irāscor	irāsci	—	hněvám se
226. nāscor	nāsci	nā-tus sum	rodím se
227. nancīscor	nancīsci	na(n)c-tus sum	nalézám (náhodou)
228. adipīscor	adipīsci	adep-tus sum	dosahuji
229. proficīscor	proficīsci	profec-tus sum	odcházím, táhnu
230. oblivīscor	oblivīsci	obli-tus sum	zapomínám
231. pacīscor	pacīsci	pac-tus sum	uzavírám smlouvu
232. ulcīscor	ulcīsci	ul-tus sum	mstím se

PARTICIPIUM NA -sus:

233. lābor	lābi	lāp-sus sum	šinu se, padám
234. amplector	amplecti	ample-xus sum	objímám
235. nītor	nīti	nī-sus ⁴⁾ sum	opírám se, usiluji

Slovesa III. konjugace tzv. smíšené mají participium perfekta na -sus: § 118

236. patior ⁵⁾ (§ 98)	pati	pas-sus sum	trpím
237. gradior ⁶⁾	gradi	gres-sus sum	kráčím
ale			
238. morior	morī	mortuus sum ⁷⁾	umírám

1) Part. verēns i veritus obávaje se. — 2) Ale i mereō, merēre, merui. — 3) Ale -fiteor a -fessus sum ve složeninách. — 4) I nixus sum. — 5) Ale -petior ve složeninách. — 6) Ale -gredior ve složeninách. — 7) Part. fut. moritūrus.

§ 119 Deponentní slovesa IV. konjugace mají participium perfekta pravidelně na *-ītus* jako její vzor:

239. **blandior** (§ 96) *blandīrī*   *bland-ītus sum*   lichotím.

Jsou to slovesa jako:

240. **largior**   *largīrī*   *larg-ītus sum*   štědře rozdávám, uděluji
 241. **mentior**   *mentīrī*   *ment-ītus sum*   lžu
 242. **potior**   *potīrī*   *pot-ītus sum*   zmocňuji se (*arce* hradu)
 243. **sortior**   *sortīrī*   *sort-ītus sum*   losuji

§ 120 Některá však mají *-tus* nebo *-sus*:

244. **experior**   *experīrī*   *exper-tus sum*   zkouším
 245. **assentior**   *assentīrī*   *assēn-sus sum*   souhlasím
 246. **mētor**   *mētīrī*   *mēn-sus sum*   měřím
 247. **ordior**   *ordīrī*   *or-sus sum*   začínám
 248. **orior**¹⁾   *orīrī*   *or-tus sum*   povstávám, vznikám

§ 121

SEMIDEPONENTIA

(Tvary vypsány v § 99.)

249. **audeō**, *ēre*
 250. **gaudeō**, *ēre*
 251. **soleō**, *ēre*
 252. **fidō**, *cōnfidō*, *diffidō*, *ere*
 253. **revertor**, *ī*

SLOVESA NEOSOBNÍ
(VERBA IMPERSONALIA)

§ 122 Vyskytují se jen ve 3. osobě sg. všech časů a způsobů a v infinitivu:

a) Na označení jevů přírodních:

pluit , <i>pluere</i> , <i>pluit</i>	lūcet (<i>lūcēscit</i>), <i>lūcēre</i> , <i>lūxit</i>
prší	svítá
ningit , <i>ningere</i> , <i>ninxit</i>	tonat , <i>tonāre</i> , <i>tonuit</i>
sněží	hřmí

¹⁾ 2. os. sg. *oriris* nebo podle III. konj. *oreris*. Part. futura: *oritūrus*. Viz. také § 98a.

b) K vyjádření duševního stavu a pojmů možnosti, nutnosti a slušnosti:

miseret mē	<i>miserēre</i>	—	je mi líto (<i>tuī</i> tebe)
pudet mē	<i>pudēre</i>	<i>puduit</i>	stydím se (<i>factī</i> za čin)
paenitet mē	<i>paenitēre</i>	<i>paenituit</i>	pykám (<i>alicuius rei</i> čeho)
piget mē	<i>pigēre</i>	<i>piguit</i>	mrzí mne (<i>stultitiae tuae</i> tvá pošetilost)
taedet mē	<i>taedēre</i>	<i>pertaesum est</i>	hnusí se mi (<i>avaritiae tuae</i> tvá lakota)
decet	<i>decēre</i>	<i>decuīt</i>	sluší (se) (<i>frātre</i> m bratrovi)
dēdecet	<i>dēdecēre</i>	<i>dēdecuīt</i>	nesluší se
licet	<i>licēre</i>	<i>licuīt</i> (<i>licitum est</i>)	je dovoleno, volno
libet	<i>libēre</i>	<i>libuīt</i> (<i>libitum est</i>)	líbí se
oportet	<i>oportēre</i>	<i>oportuīt</i>	je slušno, je třeba

Imperativ těchto sloves se nahrazuje konjunktivem, např.

pudeat tē styd se!

c) **Ve zvláštním významu.** (Jinak jsou to slovesa úplná, tj. mají všechny tvary):

cōnstat	<i>cōnstitit</i>		je známo
praestat	<i>praestitit</i>		je lépe
iuvat	<i>iūvit (mē)</i>		těší mě
convenit	<i>convēnit</i>		hodí se
fit	<i>factum est</i>	}	stává se, přihází se
accidit	<i>accidit</i>		
ēvenit	<i>ēvēnit</i>		
contingit	<i>contigit</i>		
appāret	<i>appāruit</i>		
patet	<i>patuit</i>	}	je zřejmé, je jasné
fugit	<i>fūgit</i>		
fallit	<i>fefellit</i>	}	je mi tajno, neznámo
praeterit	<i>praeteriit</i>		
interest	<i>interfuit</i>		
rēfert	<i>rētulit</i>		záleží na tom

SLOVESA NEÚPLNÁ

(verba defectiva)

Jsou to slovesa, která tvoří jen některé časy nebo tvary.

§ 123

1. Několik sloves nemá tvary systému přítomného. Jsou to tvary perfektní,

ale s významem **prezntním**. (Odtud jejich název: slovesa *préterito-prézntní*.) Jejich *perfektum* se překládá **prézntem**, *plusquamperfektum* **imperfektem** a *futurum II.* **futurem I.** Jsou to:

meminī pamatuji se (si) (*meministī*)

ōdī nenávidím (*ōdistī*)

Čas	Indikativ	Konjunktiv	Indikativ	Konjunktiv
Perfektum	memin-ī <i>pamatuji se</i>	memin-erim <i>at se pamatuji</i>	ōd-ī <i>nenávidím</i>	ōd-erim <i>at nenávidím</i>
Plusquamperfektum	memin-eram <i>pamatoval jsem se</i>	memin-issem <i>pamatoval bych se</i>	ōd-eram <i>nenáviděl jsem</i>	ōd-issem <i>nenáviděl bych</i>
Futurum II.	memin-erō <i>budu se pamatovat</i>		ōd-erō <i>budu nenávidět</i>	
Imperativ		Infinitiv	Imperativ	Infinitiv
memen-tō <i>pomni, pamatuj se</i>	memen-tōte <i>pomněte, pamatujte se</i>	memin-isse <i>pamatovat se</i>	(<i>nenī</i>)	ōd-isse <i>nenávidět</i>

Pozn. 1. **Meminī** a **ōdī** patří k slovesům, u nichž se ztratil smysl slovesa počínavého (*incohativa*), tj. naznačujícího začátek děje: ‚vzpomínám si, začínám nenávidět‘: proto **meminī** vzpomněl jsem si, tj. pamatuji se
ōdī začal jsem nenávidět, tj. nenávidím.

K těmto perfektům se blíží **nōvī** a **suēvī**, perfekta sloves *incohativních* nōscō poznávám a suēscō zvykám si:

proto: **nōvī** poznal jsem, tj. znám

suēvī zvykl jsem si, tj. mám ve zvyku

Pozn. 2. K **meminī** a **ōdī** se připojuje perfektum **coepī**, jež se překládá perfektem, tj. začal jsem. Proto další tvary *coepisse*, *coeperim*, *coeperam*, *coepissem*, *coeperō* a part. pas. *coeptus*, *a*, *um* jsou pravidelné. Tvary z kmene prezntního nahrazují se slovesem **incipiō**, *ere* počínám.

Pozn. 3. **recordor**, *ārī* vzpomínám si

odium habeō in aliquem } pocituji nenávisť k někomu

(*in*) *odiō sum alicui* } jsem nenáviděn u někoho

invisus sum alicui }

ōsūrus, *a*, *um* } chtěje nenávidět

Pozn. 4. Ve středověké latině se často scházející tvary doplňují, např. *odiō*, *ire* nenávidím.

2. Jen v některých tvarech se vyskytují:

a) **aiō** pravím, tvrdím. Má jen tyto tvary:

aiō, ais, ait, ... aiunt;
aiēbam, aiēbās atd.;
aiat; aistī; ait.

b) **inquam** dím, řku (vkládá se do přímé řeči):

inquīs; inquit praví, pravil; *inquunt;*
inquiēs, inquiet řekneš, řekne;

c) **quaesō** prosím:

quaesumus prosíme (vkládá se do věty);

d) **fāri** pravit. Má jen málo tvarů, a to ještě v mluvě básnické, např.

fātur, fābitur, fātus est, fandō.

Složeniny: *affāri* oslovit, *effāri* vyřknout, *praefāri* předříkávat;

e) (**h**)**avē** buď zdráv, vítán, žij blaze; (*h*)*avēte, (h)avēre;*

salvē buď zdráv, vítán; *salvēte, salvēre*

f) **age, agite** nuže, vzhůru.

SLOVESA NEPRAVIDELNÁ

(**verba anōmala** bezpříznaková [atematická])

Patří sem:

§ 124

sum, ferō, volō, nōlō, mālō, eō, dō, fiō, edō

1. **Sum, esse, fuī** jsem

Má tyto **kmeny**: *prézentní es-* (oslabený někdy v pouhé **s-**) a *perfektní fu-* (*-s-* v *prézentním* kmene přешlo mezi dvěma samohláskami v *-r-*: *erō, eram* místo *esō, esam*; tomuto jevu říkáme *rotacismus*).

Pozn. Od kmene *fu-* je také konj. impf., zvláště u básníků a dějepisců, *forem*, tj. *essem* a inf. futura *fore*, tj. *futūrum, am, um* *esse*.

SLOŽENINY s esse

Podle vzoru **sum** se časuje většina jeho složenin:

§ 125

absum jsem nepřítomen, vzdálen *abesse, āfuī (absēns, entis)*
nepřítomný, vzdálený)

adsum jsem přítomen, pomáhám *adesse, adfuī (affuī)*

dēsum scházím, chybím *dēesse, dēfuī*

	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Participium
Prézens	<i>jsem</i> su m e s es t su mus es tis su nt	<i>at jsem</i> s i m s i s s i t s i mus s i tis s i nt	<i>buď</i> es es te	<i>být</i> es se	— -sěns, -sentis <i>jen ve složení-</i> <i>nách</i> prae-sěns <i>přítomný</i> ab-sěns <i>vzdálený</i>
Imperfektum	<i>byl jsem</i> er a m er ā s er a t er ā mus er ā tis er a nt	<i>byl bych</i> ¹⁾ es se m es sē s es se t es sē mus es sē tis es se nt			
Futurum I.	<i>budu</i> er ō er i s er i t er i mus er i tis er u nt		<i>budiž</i> es tō es tō es tōte su ntō	<i>(řikám,)</i> <i>že bude</i> fut ūrum (am, um) esse <i>nebo</i> fore	<i>budoucí</i> fut ūrus (a, um)
Perfektum	<i>byl jsem</i> fu ī fu istī fu it fu imus fu istis fu ěrunt	<i>at jsem byl</i> fu erim fu eris fu erit fu erimus fu eritis fu erint		<i>že byl</i> fu isse	
Pqupf.	<i>byl jsem (byl)</i> fu eram fu erās fu erat fu erāmus fu erātis fu erant	<i>byl bych byl</i> fu issem fu isses fu isset fu issēmus fu issētis fu issent		Gerundium (<i>není</i>)	Supinum (<i>není</i>)
Futurum II.	(<i>až</i>) <i>budu</i> fu erō fu eris fu erit fu erimus fu eritis fu erint				¹⁾ <i>Také,</i> <i>ale méně</i> <i>časté:</i> fore m fore s forē t atd.

praesum stojím v čele	<i>praesesse, praesfui</i>
obsum překážím, škodím	<i>obesse, obfui (offui)</i>
supersum zbývám, jsem na živu	<i>superesse, superfui</i>
intersum účastním se	<i>interesse, interfui (alicui rei něčeho)</i>

Jen složeniny **possum** a **prōsum** mají určité odchylky.

§ 126

A) Possum

pot-es, posse, potu-ī mohu

ZVLÁŠTNOSTI: 1. Časy *prézentního kmene* se tvoří ze základu **pot-** nebo **pos-**, podle toho, zda se tvar základního slovesa *esse(sum)* začíná **e-** či **s-**.¹⁾
2. Časy *perfektního kmene* se tvoří pravidelně ze základu **potu-**:

B) Prōsum

prōd-es, prōd-esse, prō-fui prospívám, jsem prospěšný, pomáhám

ZVLÁŠTNOSTI: 1. Časy *prézentního kmene* se tvoří ze základu **prōd-** nebo **prō-**, podle toho, zda se tvar základního slovesa *esse(sum)* začíná **e-** nebo **s-**.
2. Časy *perfektního kmene* se tvoří pravidelně ze základu **prōfu-**:

	Ind.	Konj.	Inf.	Ind.	Konj.	Inf.
Préz.	pos sum pot es pot est pos sumus pot estis pos sunt	pos sim pos sis pos sit pos simus pos sītis pos sint	posse	prō sum prōd es prōd est prō sumus prōd estis prō sunt	prō sim prō sis prō sit prō simus prō sītis prō sint	prōd esse
Impf.	pot eram pot erās pot erat pot erāmus pot erātis pot erant	possem possēs posset possēmus possētis possent		prōd eram prōd erās prōd erat prōd erā- mus prōd erātis prōd erant	prōd essem prōd essēs prōd esset prōd essēmus prōd essētis prōd essent	
Fut. I.	pot erō pot eris pot erit pot erimus pot eritis pot erunt			prōd erō prōd eris prōd erit prōd erimus prōd eritis prōd erunt		
Perf.	potu ī	potu erim	potu isse	prōfu ī	prōfu erim	prōfu isse
Pqupf.	potu eram	potu issem		prōfu eram	prōfu issem	
Fut. II.	potu erō			prōfu erō		

¹⁾ *Pot-* je základ starého adj. *potis, pote* mocný, schopný, srov. *potior, potissimus, potēns, potētās, potentia*

Způsoby a časy		Volō	Nōlō	Mālō	Pozn.
Ind.	Préz.	vol ō vi s vul t vol u mus vul tis vol u nt	nōlō nōn vis nōn vult nōlumus nōn vultis nōlunt	mālō māvīs māvult mālumus māvultis mālunt	1. Nōlō, ale ne volō a mālō, má imperativy: Prés. Fut. nōli nōlītō nōlite nōlītōte nōluntō 2. Volō a nōlō, ale ne mālō, mají part. prez.: volēns, entis nōlēns, entis Volō, nōlō a mālō nemají ani gerundium ani supinum. 4. Časy <i>systemu perfektního</i> se tvoří pravidelně z kmenů volu- nōlu- mālū-: perfekta: voluī nōluī mālūī
	Impf.	volēbam volēbās atd.	nōlēbam nōlēbās atd.	mālēbam mālēbās atd.	
	Fut. I.	volam volēs volet atd.	nōlam nōlēs nōlet atd.	mālam mālēs mālet atd.	
Konj.	Préz.	vel im vel. is atd.	nōl im nōl is atd.	māl im māl is atd.	
	Impf.	vellem vellēs atd.	nōllem nōllēs atd.	māllem māllēs atd.	
Inf. prez.		velle	nōlle	mālle	

Pozn. v klasické latině se občas vyskytují *archaické formy*:

vult místo vult **vultis** místo vultis

V *hovorové latině* se objevují také *tvary*:

sīs místo sī vis **sultis** místo sī vultis

chceš-li, libo-li **chcete-li, libo-li**

§ 130 4. Eō, ire, iī, itum jdu

Sloveso eō se řadí ke IV. *konjugaci*: časy *prézentního systému* se tvoří z kmene **i-**, který se před **-a**, **-o**, **-u** mění v **e-**.

ZVLÁŠTNOSTI. 1. V *indikativu impf.* se nevkládá mezi kmen a slabiku **-ba-** samohláska **-ē-** jako u slovesa *audiō*.

2. *Futurum I.* je na **-bō** jako *futurum I.* sloves I. nebo II. konj.

3. V *participiu prézentu* se **vkládá** mezi kmen a příponu samohláska **-e-** v nom. sg., ale **-u-** v ostatních pádech; v *gerundiū* se **vkládá -u-** ve všech pádech.

Časy	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Partic.	
Préz.	eō ī mus ī s ī tis ī t e u nt	e am e ās atd.	2. sg. ī 2. pl. ite	īre	iēns gen. e u ntis	Gerundium e u ndi atd.
Impf.	ī ham ī bās atd.	īrem īrēs atd.				Supinum itum itū
Fut. I.	ī bō ī bis atd.		2. sg. itō 2. pl. itōte 3. pl. e u ntō	itūrum (am, um) esse	itūrus, a, um	

Pozn. 1. V *systému perfektním* jsou pravidelně kratší tvary bez *v-*; dvoji *ii* se před *-s* stahuje v *i*:

ind. perf.: (*i-i*) **istī** (*i-it*) (*i-imus*) **istis** (*i-erunt*).

konj. pqpuf.: (*i-issem*) nebo **issem** atd.

inf. perf.: (*i-isse*) nebo **isse**

2. Tvary *kmene supinového* se tvoří z *kmene it-* ze *supina itum*.

3. Infinitiv *préz. pas.* je **īri** ve spojení se *supinem jiných sloves*; užívá se ho k tvoření jejich infinitivu *fut. pas.*, např. *laudātum īri* že bude chválen, a, o.

SLOŽENINY SLOVESA *īre*

§ 131

Podle vzoru **eō, īre** se časují jeho *složeníny*, z nichž některé jsou slovesa **nepřechodná**, jiné jednak **nepřechodná** a jednak **přechodná**.

Z nich hlavní jsou:

abeō odcházím	exeō vycházím	redeō vracím se
prōdeō předstupuji, objevuji se		intereō zacházím, umírám]
pereō ¹⁾ hynu, jsem ztracen		vēneō ²⁾ jsem na prodej
adeō { nepř. přicházím k přech. podstupuji	ineō { nepř. vcházím přech. začínám	praetereō { nepř. jdu kolem přech. pomímám
subeō { nepř. vstupuji přech. podstupuji		trānseō { nepř. jdu kolem přech. přecházím

Podle téhož vzoru se časují:

queō mohu

nequeō nemohu

Tato dvě slovesa nemají však ani *imperativ*, ani *participium*, ani *gerundium*, ani *supinum*.

Pozn. 1. *Trpných tvarů* slovesa **eō** a jeho *složenin nepřechodných* se užívá jen ve 3. osobě *sg.*:

itur jde se

itum est šlo se

eundum est je třeba jít

(abeundum est je třeba odejít)

¹⁾ Užívá se ho jako pasíva k slovesu *perdō* hubím.

²⁾ Užívá se ho jako pasíva k slovesu *vendō* prodávám

Trchodná slovesa složená s *ire* mají *pasívum úplné*, např. *circumeor* jsem obkličován, podobně *circumibar*, *circumibor* atd.

Pozn. 2. Ve středověké latině se vedle uvedených tvarů hojně vyskytují tvary tvořené analogicky podle pravidelných sloves, např. *trānsiet* (fut. I.), *trānsiēbat* (ind. impf.), *trānsientēs* (nom. pl. part. prez.)

§ 132

5. Dō, dāre, dedī, datum dávám

Časuje se v *prezentsním systému* podle I. *konjugace*, ale kmenové -a je *krátké*; *dlouhé* -a jest ve tvarech *dās, dā, dāns*.

Časy	Aktivum		Pasívum	
	Indikativ	Konjunktiv	Indikativ	Konjunktiv
Préz.	d ō dā mus dā s dā tis da t da nt	d e m d ē mus d ē s d ē tis d e t d e nt	d or dā mur dā ris dā minī dā tur da ntur	d e r d ē mur d ē ris d ē minī d ē tur d e ntur
Impf.	dā ba m dā bā s atd.	dā re m dā rē s atd.	dā ba r dā bā ris atd.	dā re r dā rē ris atd.
Fut. I.	dā bō dā bi s atd.		dā bo r dā be ris atd.	
Imper.	I. dā dā te II. dā tō dā tōte da ntō	Part. prez. dā ns (gen. da ntis)		Gerundium Gen. da ndī Dat. da ndō atd.
Inf. prez.	dā re		dā ri	

Tvary *kmene perfektního* a *supinového* jsou pravidelné: *dedī, dederim, dederam, dedissem, dederō, dedisse; datus, a, um sum, sim, eram, essem, erō; datum, am, um esse, datus, a, um*.

§ 133

Ze *složenin slovesa dare* časuje se podle základního slovesa jen *circumdō, dāre, dedī, dātum* obklopuji, obkličuji.

Ostatní složeniny se časují podle III. *konjugace*:

abdō, abdere, abdidī, abditum skrývám

addō přidávám

condō zakládám

crēdō věřím

dēdō vydávám, věnuji

ēdō vydávám

prōdō zrazuji

reddō vracím

trādō odevzdávám

perdō ničím

vendō prodávám

(pas. *pereō, ire* hynu

(pas. *vēneō, ire* jsem na prodej

viz § 131)

viz § 131)

Sloveso **fīō**, jež se řadí ke IV. *konjugaci*, tvoří pravidelně časy od kmene **fī-**, jehož *i* se před samohláskou nekrátí mimo *infinitiv prez.* a *konjunktiv impf.* (**fierī, fierem**).

Časy kmene *prezentsního* mají tvary *aktivní* a časy kmene *perfektního* tvary *pasivní*, avšak význam všech časů je *pasivní*. Tvary *perfektního* systému se tvoří z *participia perf. pas.* **factus, a, um** a tvarů pomocného slovesa **sum**.

Časy	Indikativ	Konjunktiv	Imperativ	Infinitiv	Part.	
Préz.	fīō — fīs — fīt fīunt	fiam fiās atd.	fī fīte (málo běžné)	fierī		Gerundium (není)
Impf.	fiēbam fiēbās atd.	fierem fierēs atd.				
Fut. I.	fiam fiēs atd.		fītō (málo běžné)	futūrum, am, um esse (= fore)	futūrus, a, um	
Perf.	factus sum atd.	factus sim atd.		factum, am, um esse	factus, a, um	Gerundivum faciendus, a, um
Pqupf.	factus eram atd.	factus essem atd.				
Fut. II.	factus erō atd.					

Tvary slovesa **fierī**, tvořené od kmene *prezentsního*, nahrazují *pasivní* tvary slovesa *facere* v *prezentu*, *imperfektu* a *futuru I.*:

fīō stávám se, jsem konán, činěn

Tak je tomu i ve *složeninách* s *facere*, kde *-faciō* zůstalo nezměněno: § 135

pateficiō otvírám   **patefīō** jsem otvírám

assuēficiō zvykám   **assuēfīō** zvykám si

Ale *složeniny*, kde předponou je předložka (**faciō** se změnilo ve **-ficiō**), mají *pasívum -ficior*:

afficiō působím (na někoho): **afficior**, *affici*, *affectus sum*

cōnficiō zhotovuji: **cōnficior**, *cōnfici*, *cōnfectus sum*

interficiō zabíjím: **interficior**, *interfici*, *interfectus sum*

Sloveso **edō** patří ke III. *konjugaci* a ve všech časech se může časovat podle *legō* (§ 88).

V některých však časech *prézentního systému* ztrácí někdy *-e-* nebo *-i-*, jež spojuje základ s příponou, a souhláska **d** ze základu se ztrácí nebo mění se v *s*. (V těchto tvarech kmenové *e* se dluží.)

Indikativ prez.	Imperativ I.	Imperativ II.	Konjunktiv impf.
ed ō ed i s <i>nebo</i> ēs ed i t <i>nebo</i> ēst ed i mus ed i tis <i>nebo</i> ēstis ed u nt	ed e <i>nebo</i> ēs ed i te <i>nebo</i> ēste	ed i tō <i>nebo</i> ēs tō ed i tōte <i>nebo</i> ēs tōte	ed e rem <i>nebo</i> ēs se m ed e rēs <i>nebo</i> ēs sē s ed e ret <i>nebo</i> ēs se t ed e rē mus <i>n.</i> ēs sē mus ed e rē tis <i>nebo</i> ēs sē tis ed e re nt <i>nebo</i> ēs se nt
Infinitiv prez. ed e re <i>nebo</i> ēs se			

I složeniny jako *comedere* sníst, *exedere* vyjít mají některé tvary odchylné:

comēst, *exēst* (3. os. sg.), *comēssēt* apod.

SLOVESA, JEŽ NUTNO ROZLIŠOVAT

(zdánlivě podobná tvarem)

1. audiō	4. <i>audivī</i>	<i>auditum</i>	slyším
audeō	2. <i>ausus sum</i>		odvažuji se
2. cadō	3. <i>cecidī</i>	<i>cāsūrus</i>	padám
caedō	3. <i>cecidī</i>	<i>caesum</i>	porážím, zabívám
cēdō	3. <i>cessī</i>	<i>cessum</i>	ustupuji
occidō	3. <i>occidī</i>	<i>occāsūrus</i>	zapadám
occidō	3. <i>occidī</i>	<i>occisum</i>	usmrcuji, zabívám
3. cūrō	1. <i>cūrāvī</i>	<i>cūrātum</i>	pečuji
currō	3. <i>cucurrī</i>	<i>cursum</i>	běžím
4. dicō	3. <i>dixī</i>	<i>dictum</i>	říkám
discō	3. <i>didicī</i>	—	učím se
5. figō	3. <i>fixī</i>	<i>fixum</i>	přibívám
fungō	3. <i>finxī</i>	<i>fictum</i>	vymýšlím, tvořím
6. iaceō	2. <i>iacuī</i>	—	ležím
iaciō	3. <i>iēcī</i>	<i>iactum</i>	házím

7. <i>lūceō</i>	2.	<i>lūxi</i>	—	svítím
<i>lūgeō</i>	2.	<i>lūxi</i>	—	truchlím
8. <i>mentior</i>	4.	<i>mentītus sum</i>		lžu
<i>mētior</i>	4.	<i>mēnsus sum</i>		měřím
9. <i>moror</i>	1.	<i>morātus sum</i>		zdržuji
<i>morior</i>	3.	<i>mortuus sum</i>		umírám
10. <i>parō</i>	1.	<i>parāvī</i>	<i>parātum</i>	připravuji
<i>pāreō</i>	2.	<i>pāruī</i>	—	poslouchám
<i>pariō</i>	3.	<i>peperi</i>	<i>partum</i>	rodím, tvořím
11. <i>patior</i>	3.	<i>passus sum</i>		trpím
<i>potior</i>	4.	<i>potītus sum</i>		zmocňuji se
12. <i>pendō</i>	3.	<i>pependī</i>	<i>pēnsus</i>	vážím, platím
<i>pendeō</i>	2.	<i>pependī</i>	—	visím
13. <i>placō</i>	1.	<i>placāvī</i>	<i>placātum</i>	usmiřuji
<i>placeō</i>	2.	<i>placui</i>	<i>placitum</i>	líbím se
14. <i>quaerō</i>	3.	<i>quaesivī</i>	<i>quaesitum</i>	hledám
<i>queror</i>	3.	<i>questus sum</i>		stěžuji si
15. <i>reddō</i>	3.	<i>reddidī</i>	<i>redditum</i>	vracím
<i>redeō</i>	<i>ire</i>	<i>redīi</i>	<i>reditūrus</i>	vracím se
16. <i>sīdō</i>	3.	<i>sēdī</i>	<i>sessum</i>	posazuji se
<i>sedeō</i>	2.	<i>sēdī</i>	<i>sessum</i>	sedím
17. <i>veniō</i>	4.	<i>vēnī</i>	<i>ventum</i>	přicházím
<i>vēneō</i>	<i>ire</i>	<i>vēnīi</i>	—	jsem na prodej
18. <i>vincō</i>	3.	<i>vīcī</i>	<i>victum</i>	vítězím
<i>vinciō</i>	4.	<i>vīncī</i>	<i>vīnctum</i>	poutám
<i>vīvō</i>	3.	<i>vīxī</i>	<i>vīctūrus</i>	žiji

I. PŘÍSLOVCE

(adverbia)

§ 138 Vyjadřují rozličné okolnosti, jako místo, čas, způsob, příčinu děje slovesného.

Podle významu tedy rozeznáváme příslovce:

- a) **místní**, např. *hic* zde, *eō* tam, *inde* odtud;
- b) **časová**, např. *hodiē* dnes, *crās* zítra, *herī* včera, *tum* tehdy, *noctū* v noci, *mox* brzy, *postea* potom;
- c) **způsobu, vztahu a míry**, např. *quam* jak, *ita*, *sic*, *tam* tak, *nimis* příliš, *clam* tajně, *palam* veřejně; patří sem i příslovce utvořená od adjektiv, např. *bene* dobře, *multum* mnoho (viz § 48);
- d) **příčinná**, např. *cūr* proč, *propterea* proto aj.

§ 139 Mnohá příslovce jsou **ustrnulé pády**, jako:

- a) **nominativ**: *vĕrum* vskutku
- b) **akuzativ**: *partim* dílem, částečně, *multum* mnoho, *facile* snadno, *forās* ze dveří, ven;
- c) **lokativ**: *herī* včera, *vesperī* večer, *humī* na zemi;
- d) **ablativ**: *falsō* neprávem, *forte* náhodou, *grātis* zdarma.

II. PŘEDLOŽKY

(*praepositiōnēs*)

§ 140 Ve spojení s pády jmennými vyjadřují rozličné okolnosti místní, časové, způsobové (vztahové) a příčinné. V **původním významu** vyjadřují místo, v **přeneseném** čas nebo účel, příčinu apod.:

ante iānuam	ante lūcem	ante omnia
předě dveřmi (místo)	před svítáním (čas)	především, více než vše

Předložky jsou svým **původem adverbia**, jak je vidět z toho, že některé z nich mají i význam *adverbia*, jako **contrā** ‚proti‘ i ‚naproti tomu‘, **ante** ‚před‘ i ‚předtím‘, **post** ‚po‘ i ‚potom‘:

post esse	bienniō post	post mūrum	post cēnam
být vzadu	dvě léta potom	za zdí	po obědě

Předložky se pojí a) s *akuzativem*, b) s *ablativem*, c) s *akuzativem* i *ablativem*. § 141

a) Předložky s akuzativem

apud, ad, adversus, ergā, contrā,
ante, post, secundum, circum, trāns,
praeter, prope, propter, ob, per, inter,
intrā, extrā, citrā, ultrā, ĩfrā, suprā

apud	u	prope	blízko
ad	k, ke, ku, u	propter	pro
adversus	proti	ob	pro
ergā	k, vůči	per	skrze, po
contrā	proti	inter	mezi
ante	před	intrā	uvnitř
post	po	extrā	vně, mimo
secundum	podle, podél	citrā (cis)	z této strany, před
circum (circā)	kolem, okolo	ultrā	z oné strany, za
trāns	přes, za	ĩfrā	pod
praeter	mimo, kromě	suprā	nad

b) Předložky s ablativem

ā, ab, ē, ex, dē,
cum, sine, prō, prae

ā, ab	od	sine	bez
ē, ex	z, ze	prō	pro, za, přes
dē	o	prae	před, pro
cum	s, se		

in, sub, super

a to s *akuzativem* na otázku **kam?** a s *ablativem* na otázku **kde?**

in do, na, proti (s *akuz.*)

v, při (s *abl.*)

sub pod (s *akuz.*), pod (s *abl.*)

super nad, přes (s *akuz.*), nad (s *abl.*)

§ 142

Pozn. 1. V některých spojeních se předložky překládají i jinak, než je uvedeno, např.:

ad: *ad arma* do zbraně, *ad nūtum* na pokyn

per: *per dolum* lstí, *per invidiam* ze závisti, *per litterās* písemně

ex: *ex equō* dšsilire seskočit s koně,

ex senātūs cōsultō podle usnesení senátu

dē: *dē arbore* se stromu, *eā dē causā* z té příčiny, proto

prō: *prō castrīs* před táborem, *prō magnitudīne periculī* podle velikosti nebezpečí.

Pozn. 2. Předložky se zpravidla kladou **před jméno**, ale někdy i **za ně** (tzv. *post-positice*). Je to zejména při **cum** ve spojení se zájmeny:

mēcum vōbiscum quōcum quibuscum

Předložky při slovesech (předpony)

§ 143

Složeniny některých sloves se tvoří pomocí **předpon** (*praeverbia*), které jsou většinou **původem předložky**. Předpony splývají se slovesem v **jedno slovo**, jehož význam se pak pozměňuje. Např.

ab-dūcō odvádím

trāns-ferō přenáším

Předpony ve složeninách se někdy samy hláskově mění (*redeō*, *efferō*, *impōnō*), někdy způsobují změnu kmenové samohlásky slovesa (*afficiō*, *conclūdō*, *abstīneō*).

III. SPOJKY

(coniūctiōnēs)

§ 144

Spojují výrazy slovní nebo větné v jednotu a označují obvykle i jejich významový vztah. Svým **původem** jsou také **adverbia**, jejichž význam se u některých i zachoval, např.:

ubī kde, kdy (adv.), *ale i* jak, jakmile (spojka)

vērūm, vērō vpravdě, vskutku (adv.), *ale i* avšak, nýbrž (spojka)

IV. CITOSLOVCE

(interiectiōnēs)

Vyjadřují různá citová hnutí.

§ 145

a) Původní:

pro výraz bolu: **heu, eheu, vae** ach, běda!

pro výraz žalu, soustrasti i radosti: **ā, ah, aha** ach!, jé!

pro výraz podivu a úcty: **ō** o!, **prō** ó, oh, ach!, jé!, ale, ale!

pro výraz ujišťování: **nē** věru, zajisté

b) Jako podružných citoslovcí se užívá tvarů **jmenných, slovesných i jmen vlastních**:

age (imper. od *agō*) nuže   **macte** nazdar   **mālum** k ďasu

hercule, hercle, mēhercules, mēhercule! při Herkulovi, zajisté

per deōs immortalēs! při nesmrtelných bozích!

mēdius fidius na mou věru, na mou čest (přísámbůh)

ēcastor, ēdepol při Kastorovi, Pollukovi, namouvěru

in malam crucem! k čertu!, k šípku!

pereat! ať zhyne!, pryč s ním!

V. ČÁSTICE

(particulae)

Jsou to slova neohebná, jež uvozují nebo zdůrazňují věty, nebo slova, § 146
např.

utinam kéž   **nōnne** ne, zda ne   **num** zda

-met sám, právě (v. § 51, 5)   **-pte** svůj vlastní (v. § 52,4)

ZKRATKY

Římané užívali, zejména na nápisech, velikého množství zkratk jak ustálených, tak příležitostných. Z ustálených jsou nejznámější:

- a) **Praenōmina** (předejmení — jména osobní); nebylo-li jich užito samostatně, vždy se zkracovala. Z celkového počtu 18 nejčastěji byla tato:

A.	Aulus	M.	Mānius
Ap.	Appius	P.	Publius
C.	Gaius	Q.	Quīntus
Cn.	Gnaeus	S. (Sex.)	Sextus
D.	Decimus	T.	Titus
L.	Lucius	Ti. (Tib.)	Tiberius
M.	Mārcus		

Méně častá praenōmina byla: **K.** Kaesō, **Mam.** Māmercus, **N.** Numerius, **Ser.** Servius, **Sp.** Spurius.

- b) **Jména úřední:** **Cs.** (nebo **Cos.**) *cōnsul* konzul, **Css.** (nebo **Coss.**) *cōsulēs* konzulové, **P. C.** *patrēs cōscriptī* otcové a přísedící (oslovení senátu), **P. R.** *populus Rōmānus* národ římský, **S. C.** *senātūs cōsultum* usnesení senátu, **S. P. Q. R.** *senātus populusque Rōmānus* senát a národ římský, **I. O. M.** *Iuppiter Optimus Māximus* Jupiter Nejlepší Největší.

- c) **Jiné:** **A.** *absolvō* osvobozuji, **C.** *condemnō* odsuzuji, **N. L.** *nōn liquet* není jasné, **S.** — **S. D.** — **S. D. P.** *salūtem — dicit — plūrimam* pozdravení — vzkazuje — srdečné, **S. V. B. E. E. Q. V.** *sī valēs, bene est, ego quidem valeō* jsi-li zdrav, je dobře, já aspoň jsem zdrav, **S. T. T. L.** *sit tibi terra levis* ať je ti země lehká, **A. U. C.** *ab Urbe conditā* od založení města (Říma), **Q. B. F. F. F. Q. S.** *quod bonum, faustum, fēlix fortunātumque sit* kéž je to k dobru, štěstí, zdaru a prospěchu.

Pozn. Zkratka z doby poklasické: **a. (p.) Chr. n.** *ante (post) Christum nātum* před Kristem (po Kristu).

(Fāstī Rōmānī)

Římská éra vycházela z legendárního založení Říma, jež se stalo podle Varrona v dubnu třetího roku VI. olympiády (753 př. n. l.)¹⁾

1. **Rok** (*annus, ī m.*), jak byl stanoven r. 46. př. n. l. reformou Julia Caesara (odtud jméno *juliánský kalendář*), obsahoval stejně jako dnes 365 1/4 dne.²⁾ Roky byly označovány buď *jmény* úřadujících *konzulů* v ablativu:

M. Tulliō et C. Antōniō nebo **M. Tulliō C. Antōniō cōsulibus**

za konzulátu M. Tullia a C. Antonia (tj. 63 př. n. l.),
nebo *letopočtem* se vztahem k založení Říma:

sescentēsīmō nōnāgēsīmō prīmō annō Urbis conditae

nebo **annō sescentēsīmō nōnāgēsīmō prīmō ab Urbe conditā**

roku 691. od založení Říma (tj. 63 př. n. l.).

2. **Měsíců** (*mēnsis, is m.*) bylo jako dnes *dvanact*. Jména měsíců byla původně adjektiva a píšeme je velkými písmeny. Jsou to:

Iānuārius ³⁾	leden
Februārius	únor
Mārtius	březen
Aprīlis	duben
Māius	květen
Iūnius	červen
Quintilis	červenec, pátý měsíc
Sextilis	srpen, šestý měsíc
September	září (sedmý měsíc)
Octōber	říjen (osmý měsíc)
November	listopad (devátý měsíc)
December	prosinec (desátý měsíc)

(Říkalo se: *Iānuārius mēnsis* nebo jen *Iānuārius* atd.)

Názvy měsíců *Quintilis* až *December* dokazují, že původně (až do r. 153 př. n. l.) římský rok začínal březnem. *Quintilis* byl pak roku 44. př. n. l. na počest Julia Caesara nazván *Iūlius* červenec a *Sextilis* r. 8. př. n. l. na počest císaře Augusta *Augustus* srpen.

¹⁾ před Kristem *ante Chr(īstum) n(ātum)*. — ²⁾ Přesně 365 dnů, 5 hodin, 52 min. Dnes: 365 dnů, 5 h., 48 min., 46 sek. — ³⁾ Tato adjektiva se skloňují podle *bonus, brevis* nebo *acer*, podle toho, končí-li na *-us, -is* nebo *-er*.

3. Dny (*diēs, eī m. nebo f.*) byly jako dnes rozděleny po 31, 30 nebo 28 do měsíců. *Sedm* měsíců mělo 31 dnů, *čtyři* měsíce 30 a *jeden* 28, celkem 365 dnů.

1/4 dne se vyrovnávala každého čtvrtého roku v měsíci únoru (původně byl to poslední měsíc roku) *přestupným dnem*: únor měl pak 29 dnů.

V každém měsíci byly tyto tři hlavní svátky:

- a) **Kalendae, ārum f. (K., Kal.)** první den v měsíci,
b) **Nōnae, ārum f. (Nōn.)** obyčejně pátý den v měsíci,
c) **Īdūs, uum f. (Īd.)** obyčejně třináctý den v měsíci.

Nōnae byly 7., *Īdūs* 15. dne v měsících *Mārtius, Iūlius, Māius, Octōber* (viz zkratku **MILMO**), v ostatních 5. a 13. dne.

Jména těchto tří dnů v *ablativu* byla spojována se jmény měsíců, např. *Kalendīs Iānuāriīs* 1. ledna, *Nōnīs Februāriīs* 5. února, *Īdibus Mārtiīs* 15. března.

Ostatní dny určovali Římané tak, že je *odečítali* od nejbližšího z těchto tří dnů.

První den před nimi byl označován slovem **prīdiē s akuzativem** jména hlavního dne a adjektiva označujícího měsíc:

prīdiē Kalendās Aprīlēs (*prīd. Kal. Apr.*) 31/3,

prīdiē Nōnās Februāriās (*prīd. Nōn. Febr.*) 4/2,

prīdiē Īdūs Octōbrēs (*prīd. Īd. Oct.*) 14/10.

Pozn. *Postrīdiē* = druhý den, nazítí: *postrīdiē eius d'ei* druhého, příštího dne; s ak. *postrīdiē Īdūs* den po Idách.

Zbývající dny se vyjadřovaly výrazem **ante diem** (*a. d.*) spojeným s **akuzativy** číslovky řadové, hlavního dne a adjektiva označujícího měsíc. Přitom se počítal i tento hlavní den i den, jenž měl být určen („*terminus ā quō*“ i „*terminus ad quem*“): 26. ledna je 7. den před Kalendami únorovými = **ante diem septimum Kalendās Februāriās** (*a. d. VII. Kal. Febr.*¹⁾

Převádíme-li římské datum na naše, připočteme k Nonám a Idám jeden den, při Kalendách k počtu dní předešlého měsíce dva dny, a od získaného čísla odečteme počet dní římského data:

a. d. IV. Nōn. Mārt. = $(7 + 1) - 4 = 8 - 4$, tj. 4/3,

a. d. III. Īd. Sept. = $(13 + 1) - 3 = 14 - 3$, tj. 11/9,

alé:

a. d. VII. Kal. Dec. = $(30 + 2) - 7 = 32 - 7$, tj. 25/11,

a. d. VII. Kal. Iān. = $(31 + 2) - 7 = 33 - 7$, tj. 26/12.

¹⁾ Někdy se také říkalo: *septimō diē ante Kalendās Februāriās*.

Pozn. Ve středověku se toto počítání udržuje, ale datum se formuluje jinak, např.: *quārtō* (abl.) *Nōnīs* (abl.) *Mārtiī* (gen.). (Číslovka je v ablativu, jméno měsíce v genitivu, slova „*ante diem*“ jsou vypuštěna.)

„Občanský den“ (*diēs civilis*) se počítal jako dnes, tj. od půlnoci do půlnoci. Děлил se na skutečný den, od východu do západu slunce, a na noc, od západu do východu slunce. Den i noc měly celkem 24 hodiny (*hōra, ae f.*), jejichž délka se řídila ročním obdobím. V zimě byly tedy hodiny ve dne kratší a v létě zase delší. Jedině sedmá hodina začínala vždy v poledne (*meridiēs, ēi m.*) nebo o půlnoci (*media nox*, gen. *mediae noctis*). (Po dlouhou dobu přicházel na římské fórum jeden z konzulů ohlašovat poledne.)

Pozn. Překládáme-li např. „*secundā hōrā*“ doslovně „o druhé hodině“, mohlo to být v 6, 7 nebo 8 hodin ráno.

Noc byla pro vojáky rozdělena na čtyři „hlídky“ (*vigilia, ae f.*), jež byly v zimě delší a v létě kratší; třetí hlídka začínala vždy o půlnoci.

Iānuārius, Augustus, December (31 dnů)	Februārius (28 nebo 29 dnů)	Aprīlis, Iūnius, September, November (30 dnů)	Mārtius, Māius, Iūlius, Octōber (31 dnů)				
	1. KALENDIS 2. <i>a. d. IV. Nonas</i> 3. <i>a. d. III. Nonas</i> 4. <i>pridie Nonas</i> 5. NONIS 6. <i>a. d. VIII. Idus</i> 7. <i>a. d. VII. Idus</i> 8. <i>a. d. VI. Idus</i> 9. <i>a. d. V. Idus</i> 10. <i>a. d. IV. Idus</i> 11. <i>a. d. III. Idus</i> 12. <i>pridie Idus</i> 13. IDIBUS		1. KALENDIS 2. <i>a. d. VI. Nonas</i> 3. <i>a. d. V. Nonas</i> 4. <i>a. d. IV. Nonas</i> 5. <i>a. d. III. Nonas</i> 6. <i>pridie Nonas</i> 7. NONIS 8. <i>a. d. VIII. Idus</i> 9. <i>a. d. VII. Idus</i> 10. <i>a. d. VI. Idus</i> 11. <i>a. d. V. Idus</i> 12. <i>a. d. IV. Idus</i> 13. <i>a. d. III. Idus</i>				
14. <i>a. d. XIX.</i> 15. <i>a. d. XVIII.</i> 16. <i>a. d. XVII.</i> 17. <i>a. d. XVI.</i> 18. <i>a. d. XV.</i> 19. <i>a. d. XIV.</i> 20. <i>a. d. XIII.</i> 21. <i>a. d. XII.</i> 22. <i>a. d. XI.</i> 23. <i>a. d. X.</i> 24. <i>a. d. IX.</i> 25. <i>a. d. VIII.</i> 26. <i>a. d. VII.</i> 27. <i>a. d. VI.</i> 28. <i>a. d. V.</i> 29. <i>a. d. IV.</i> 30. <i>a. d. III.</i> 31. <i>pridie</i>	<i>Kalendas (přítího měsíce)</i>	<i>a. d. XVI.</i> <i>a. d. XV.</i> <i>a. d. XIV.</i> <i>a. d. XIII.</i> <i>a. d. XII.</i> <i>a. d. XI.</i> <i>a. d. X.</i> <i>a. d. IX.</i> <i>a. d. VIII.</i> <i>a. d. VII.</i> <i>a. d. VI.¹⁾</i> <i>a. d. V.</i> <i>a. d. IV.</i> <i>a. d. III.</i> <i>pridie</i> — — —	<i>Kalendas Martias</i>	<i>a. d. XVIII.</i> <i>a. d. XVII.</i> <i>a. d. XVI.</i> <i>a. d. XV.</i> <i>a. d. XIV.</i> <i>a. d. XIII.</i> <i>a. d. XII.</i> <i>a. d. XI.</i> <i>a. d. X.</i> <i>a. d. IX.</i> <i>a. d. VIII.</i> <i>a. d. VII.</i> <i>a. d. VI.</i> <i>a. d. V.</i> <i>a. d. IV.</i> <i>a. d. III.</i> <i>pridie</i> —	<i>Kalendas (přítího měsíce)</i>	14. <i>pridie Idus</i> 15. IDIBUS 16. <i>a. d. XVII.</i> 17. <i>a. d. XVI.</i> 18. <i>a. d. XV.</i> 19. <i>a. d. XIV.</i> 20. <i>a. d. XIII.</i> 21. <i>a. d. XII.</i> 22. <i>a. d. XI.</i> 23. <i>a. d. X.</i> 24. <i>a. d. IX.</i> 25. <i>a. d. VIII.</i> 26. <i>a. d. VII.</i> 27. <i>a. d. VI.</i> 28. <i>a. d. V.</i> 29. <i>a. d. IV.</i> 30. <i>a. d. III.</i> 31. <i>pridie</i>	<i>Kalendas (přítího měsíce)</i>

¹⁾ V přestupném roce (*annus intercalāris* [*intercalārius*] nebo *bisextus*) byl den 24. února počítán dvakrát. Přestupný den se nazýval *bisextus, i m.* (tj. *diēs*) nebo *bisextum, i n.* Byl to *bis sextus diēs ante Kalendas Mārtiās*.

ABECEDNÍ PŘEHLED SLOVES OBSAŽENÝCH V SEZNAMU
§ 104 - 121; str. 93—104

abnuō	109	cubō	3	fruor	224	maneō	69
accendō	101	cupiō	200	fugiō	196	mentior	241
adipīscor	228	currō	79	fungor	222	mereō	32
adolēscō	182	dēbeō	18	fulgeō	67	mereor	216
affligō	129	decat	19	fundō	100	mergō	146
agō	91	dēfendō	102	gemō	171	mētiōr	246
alō	165	dēleō	14	gerō	163	metuō	111
amplēctor	234	dēmō	122	gignō	175	micō	8
aperiō	204	dicō	127	gradior	237	minuō	112
arceō	15	diligō	131	habeō	25	miscēō	52
arcessō	177	diseō	85	haereō	68	misereor	217
ārdeō	66	distinguō	144	hauriō	209	mittō	156
assentior	245	dividō	150	horreō	26	moneō	33
audiō	203	dō	10	hortor	213	mordeō	55
augeō	75	doceō	51	iaceō	28	morior	238
bibō	108	doleō	20	iaciō	197	moveō	62
blandior	239	domō	4	immineō	27	nancīscor	227
cadō	77	dūcō	128	indulgeō	73	nāscor	226
caedō	78	edō	99	intellegō	133	neglegō	135
canō	84	egeō	21	irāscor	225	nītor	235
capessō	178	ēmineō	22	iubeō	72	noceō	34
capiō	194	emō	97	iungō	134	nōscō	184
careō	16	exerceō	23	iuvō	12	nūbō	120
carpō	118	experior	244	lābor	233	oblivīscor	230
caveō	59	exstinguō	145	laccessō	179	operiō	206
cēdō	155	faciō	195	laedō	151	oportet	35
cēnseō	54	fallō	80	largior	240	ordior	247
cernō	188	fateor	219	lateō	29	orior	248
cingō	130	faveō	60	laudō	1	pacīscor	231
elaudō	149	figō	148	lavō	13	paenitet mē	36
coerceō	17	figō	132	legō	93	parcō	81
cōgō	92	flectō	162	libet	30	pāreō	37
colō	166	flōreō	24	licet	31	pariō	199
cōnsulō	167	fluō	160	linquō	95	pāscō	185
contemnō	125	fodiō	198	loquor	221	pateō	38
coquō	143	foveō	61	lūdō	152	patior	236
crepō	2	frangō	94	lūgeō	76	pellō	82
crēscō	183	fremō	170	luō	110	pendeō	56

pendō	83	reor	218	-spiciō	202	tonat	9
pergō	140	reperiō	207	spondeō	57	tondeō	58
petō	180	rēpō	119	statuō	114	torqueō	74
piget mē	39	rīdeō	70	sternō	190	trahō	157
pingō	136	rumpō	98	stō	11	tremō	173
placeō	40	ruō	113	strepō	172	tribuō	115
plaudō	153	salīō	205	stringō	137	ulcīscor	232
polliceor	215	sanciō	210	struō	159	ūrō	164
pōnō	176	scandō	104	studeō	44	vādō	154
porrigō	141	scribō	121	stupeō	45	valeō	50
poscō	86	secō	6	suādeō	71	vehō	158
potior	242	sedeō	64	suēscō	187	vellō	105
praebeō	41	sentīō	212	sūmō	124	veniō	208
prehendō	103	sequor	220	surgō	142	vereor	214
premō	126	serō (<i>vāžu</i>)	168	taceō	46	vertō	106
proficiēscor	229	serō (<i>sejī</i>)	191	taedet mē	47	vetō	7
prōmō	123	sileō	43	tangō	88	videō	65
pudet mē	42	sinō	193	tegō	138	vinciō	211
pungō	87	sistō	90	tendō	89	vincō	96
quaerō	181	solvō	116	teneō	53	vīsō	107
queror	223	sonō	5	terō	192	vīvō	161
quiēscō	186	sortior	243	terreō	48	volvō	117
rapiō	201	spargō	147	texō	169	vomō	174
regō	139	spernō	189	timeō	49	voveō	63

Semideponentia
(viz § 99)

audeō	249	gaudeō	250	soleō	251	fidō	252
				cōnfidō, diffidō	252		
				revertor	253		